



T. C.

**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**  
**KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI**

**KENT KİMLİĞİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ**

**(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**Gamze Naz ŞENDİL**

**BURSA - 2017**





**T. C.**  
**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**  
**KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI**

**KENT KİMLİĞİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ**

**(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

**Gamze Naz ŞENDİL**

**Danışman:**  
**Doç. Dr. Neslihan SAM**

**BURSA - 2017**

**T.C.**  
**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı'nda 701215016 numaralı Gamze Naz ŞENDİL 'in hazırladığı "Kent Kimliği: Safranbolu Örneği" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 20/03/2017 günü 14:00 – 15:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **BAŞARILI** (başarılı/~~başarısız~~) olduğuna **O.Y. BİRLİĞİ...** (oybirliği/~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.


Üye  
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu  
Başkanı)  
Doç. Dr. Neslihan SAM  
Uludağ Üniversitesi



Üye  
Doç. Dr. Gül ATANUR  
Bursa Teknik Üniversitesi



Üye  
Yrd. Doç. Dr. Yasemin KAYA  
Uludağ Üniversitesi



20/03/2017

## YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “*Kent Kimliği: Safranbolu Örneği*” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

20.03.2017

G. N. Şendil

**Adı Soyadı:** Gamze Naz ŞENDİL  
**Öğrenci No:** 701215016  
**Anabilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi  
**Programı:** Yüksek Lisans  
**Statüsü:** Yüksek Lisans



**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU**

**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 03/03/2017

Tez Başlığı / Konusu: **"Kent Kimliği: Safranbolu Örneği"**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarında oluşan toplam -114- sayfalık kısmına ilişkin, 24/02/2017 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespiti programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

(Tarih ve İmza)  
03.03.2017

*G.Naz Şendil*

**Adı Soyadı:** Gamze Naz Şendil  
**Öğrenci No:** 701215016  
**Anabilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi  
**Programı:** Yüksek Lisans  
**Statüsü:**  Y.Lisans  Doktora

**Danışman**  
**Doç. Dr. Neslihan SAM**  
03.03.2017

*neslihan*

**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı / Konusu: *Kent Kimliği: Safranbolu Örneği*

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 115 sayfalık kısmına ilişkin, ...../...../..... tarihinde şahsım tarafından ..... adlı intihal tespit programından (Turnitin)\* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ..... 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

**Adı Soyadı:** Gamze Naz ŞENDİL  
**Öğrenci No:** 701215016  
**Anabilim Dalı:** Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi  
**Programı:** Yüksek Lisans  
**Statüsü:** Yüksek Lisans

## ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Gamze Naz ŞENDİL  
Üniversite: Uludağ Üniversitesi  
Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi  
Bilim Dalı: Kentleşme ve Çevre Sorunları  
Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi  
Sayfa Sayısı: XI+115  
Mezuniyet Tarihi:  
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Neslihan SAM

### KENT KİMLİĞİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ

Bu çalışma, Safranbolu'nun kent kimliğini farklı açılardan bakarak, aynı zamanda bir bütüne ulaşacak şekilde irdelemeyi hedeflemektedir. Hem sahip olduğu tarihi ve kültürel geçmişi, hem de kentte yaşayan bireylerin algısında oluşan Safranbolu izlenimi imge kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kent kavramının tanımına, kökenlerine, özelliklerine yer verilmiştir. Modernleşme öncesi ve sonrası kent incelenerek, geçirdiği dönüşümler, dünya sahnesindeki yeni işlevi ve rolü kavranmak istenmiştir. İkinci bölümde kent kültürü, kent imgesi ve kent kimliği kavramları incelenerek, aralarındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Safranbolu tarihi geçmişi, kültürü, sivil mimari örneği olan evleri, canlılığını koruyan yaşam tarzı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmesinin önemi ve koruma anlayışı hakkında bilgi almak için Safranbolu Belediye Başkanı ile söyleşi yapılmıştır. Son olarak bireylerin zihinlerindeki Safranbolu algısını öğrenmek için Kevin Lynch'in kullandığı görüşme formu yöntemi 30 katılımcıya uygulanmıştır.

Yapılan çalışmaların sonucunda küreselleşen dünyada, git gide birbirine benzeyen kentler arasında, Safranbolu'nun yerel değerleriyle nasıl ön plâna çıktığı ve bu yerel değerlerini ne denli koruyabildiği tartışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler: Kent Kimliği, İmge, Safranbolu Evleri**



## ABSTRACT

Name and Surname: Gamze Naz ŞENDİL  
University: Uludag University  
Institution: Social Sciences Institution  
Field: Political Science and Public Administration  
Branch: Urbanization and Environmental Problems  
Degree Awarded: Master  
Page Number: XI+115  
Degree Date:  
Supervisor (s): Associate Prof. Neslihan SAM

### URBAN IDENTITY: AN EXAMPLE OF SAFRANBOLU

**This thesis aims to examine the urban identity of Safranbolu in an inductive way from different points of view. Both the impression of Safranbolu in the minds of citizens and the background of Safranbolu in terms of its history and culture are investigated.**

**In the initial chapter of the thesis, the definition of the city concept, the origin and the features of the city are explicated. With the analysing of the city structure with regards to before and after modernist period, both the formation and the role of the city on the world's stage are comprehended. In the second chapter; city culture, city image and urban identity are investigated, the relevance among these concepts are determined. In the third chapter, Safranbolu is depicted in detail with regards to its historical background, its houses as significant examples of civil architecture and its colorful life-style. The thesis also includes an interview with the mayor of Safranbolu in order to have some information about the significance of Safranbolu as a city in UNESCO World Heritage List and the methods of conservation. Finally the feedback form technique used by Kevin Lynch are performed to the participants in order to have an idea about Safranbolu in their minds.**

**As a consequence of the researches related to the thesis, the fact that Safranbolu comes to the forefront with its local values among the cities that gradually resemble each other and whether it can conserve these local values are discussed.**

**Key Words: Urban Identity, Image, Historical Safranbolu Houses**

## ÖNSÖZ

Bu çalışmada Safranbolu ile ilgili yapılan araştırma alanlarına yenilerini ekleme amacı güdülmüş, kenti kimlik, kültür ve imge bağlamında da incelemenin gerekli olduğu kanısına varılmıştır. Kent kavramının tarih boyunca uğradığı dönüşümler ve bugün sahip olduğu konum gözetilerek, Safranbolu'nun hangi noktada, nasıl bir yer işgal ettiği belirlenmeye ve kentin kimliğini oluşturan baskın öğeler saptanmaya çalışılmış ve kentte yaşayanların gözünde Safranbolu'nun sahip olduğu imge değerlendirilmiştir.

Tezin hazırlanma sürecinde bana rehberlik eden, önerileriyle yardımcı olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Neslihan SAM'a ve her koşulda bana destek olan, moral veren kıymetli anneme teşekkürlerimi sunuyorum.

Gamze Naz ŞENDİL

## İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI .....	i
YEMİN METNİ .....	ii
İNTİHAL YAZILIM RAPORU .....	iii
ÖZET .....	iv
ABSTRACT .....	v
ÖNSÖZ .....	vi
İÇİNDEKİLER .....	vii
RESİMLER LİSTESİ .....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	x
KISALTMALAR .....	xi
GİRİŞ .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

1. KENT KAVRAMI .....	3
1.1. KENTİN ORTAYA ÇIKIŞI .....	7
1.2. ORTA ÇAĞ'DA KENT .....	10
1.3. SANAYİ KENTİ .....	11
1.4. KÜRESEL KENT .....	13
2. KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME .....	16
2.1. KENTLEŞME .....	16
2.2. KENTLİLEŞME .....	21

### İKİNCİ BÖLÜM KİMLİK, KÜLTÜR VE İMGE KAVRAMLARININ KENT ÖLÇEĞİNDE İNCELENMESİ

1. KENT KİMLİĞİ .....	23
1.1. KENT KİMLİĞİ TANIMLARI .....	25
1.2. KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ÖGELER .....	27
1.2.1. Kentsel Mekân .....	27
1.2.2. İnsan .....	29
1.3. KENT KİMLİĞİNİN TEMEL ELEMANLARI .....	30
1.3.1. Doğal Çevreden Kaynaklanan Elemanlar .....	30
1.3.2. Beşeri Çevreden Kaynaklanan Elemanlar .....	31
1.4. KENT KİMLİĞİNİN ÖNEMİ .....	32
2. KENT KÜLTÜRÜ .....	38
3. KENT İMGESİ .....	40
3.1. ÇEVRESEL ALGI VE ZİHİN HARİTASI KAVRAMI .....	40

3.2. KENT İMGESİ.....	43
3.2.1. Kent İmgesi Bileşenleri .....	47
3.2.2. Kentsel İmge Öğeleri .....	48
3.3. KENT İMGESİ-KENT KİMLİĞİ İLİŞKİSİ.....	50

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**  
**KENT İMGESİ BAĞLAMINDA SAFRANBOLU'NUN**  
**KENT KİMLİĞİ ANALİZİ**

1. SAFRANBOLU KENT KİMLİĞİ ÖGELERİ.....	53
1.1. COĞRAFİ KONUMU VE DOĞAL ÖZELLİKLERİ .....	53
1.2. EKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE KENTE ETKİSİ .....	57
1.2.1. Ekonomik Gelişimi .....	57
1.2.2. Kentteki Yerleşim Bölgelerinin Özellikleri ve Kent İmgesi Elemanlarının İncelenmesi .....	59
1.3. SAFRANBOLU EVLERİ .....	65
1.4. SAFRANBOLU'NUN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI.....	71
1.5. SAFRANBOLU'DAKİ KENTSEL KORUMA ÇALIŞMALARI .....	73
1.5.1. Koruma Anlayışı.....	73
1.5.2. Koruma ile İlgili Yapılan Düzenlemeler ve Çalışmalar .....	74
1.5.3. Koruma ile İlgili Değerlendirme.....	76
1.6. SAFRANBOLU'NUN TURİZM POTANSİYELİ.....	81
2. SAFRANBOLU KENT İMGESİ ANALİZİ .....	83
2.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI .....	83
2.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ .....	84
2.3. ARAŞTIRMA BULGULARI .....	86
SONUÇ .....	102
KAYNAKÇA .....	108
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ .....	115

## RESİMLER LİSTESİ

	<b>Sayfa</b>
Resim 1. Safranbolu-Çarşı .....	61
Resim 2. Şehrin Arnavut Kaldırımlı Sokakları .....	62
Resim 3. Şehir Kesiminin 1930'lu Yıllardaki Görünümü .....	63
Resim 4. Safranbolu Evinde Oda İçi Görünümü .....	70
Resim 5. Eski Çarşı'da Bulunan Ziraat Bankası Şubesi.....	78
Resim 6. Eski Çarşı'da Bulunan Polis Merkezi Binası.....	79
Resim 7. Misak-I Milli Meydanı'nın Eski Hâli .....	89
Resim 8. Misak-I Milli Meydanı'nın Yeni Hali.....	90
Resim 9. Atamerkez .....	90
Resim 10. Safranbolu Meslek Yüksekokulu.....	91
Resim 11. Cinci Hanı'nın Dışarıdan Görünüşü.....	91
Resim 12. Köprülü Mehmet Paşa Camii.....	92

## ŞEKİLLER LİSTESİ

	<b>Sayfa</b>
Şekil 1. Safranbolu’da Doğmuş ve Büyümüş 27 Yaşındaki Katılımcının Taslak Haritası .....	93
Şekil 2. Nevşehir Doğumlu ve 5 Yıldır Safranbolu’da Yaşayan Katılımcının Taslak Haritası .....	94
Şekil 3. 34 Yıldır Safranbolu’da İkamet Eden Katılımcının Taslak Haritası .....	95
Şekil 4. Safranbolu’da Doğup Büyümüş 24 Yaşındaki Katılımcının Taslak Haritası ....	96
Şekil 5. Safranbolu’da Doğup Büyümüş, 40 Yaş Üstü Katılımcının Taslak Haritası ....	97
Şekil 6. Amasya’da Doğmuş ve 36 Yıldır Safranbolu’da Yaşayan Katılımcının Taslak Haritası.....	98



## KISALTMALAR

<b>M.Ö.</b>	: Milattan Önce
<b>a.g.e.</b>	: Adı geçen eser
<b>a.g.m.</b>	: Adı geçen makale
<b>a.g.t.</b>	: Adı geçen tez
<b>s.</b>	: Sayfa
<b>Ed.</b>	: Editörlüğünde
<b>İİBF</b>	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<b>NWSA</b>	: New World Sciences Academy
<b>ODTÜ</b>	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
<b>UNESCO</b>	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

## GİRİŞ

Kentler, tarih boyunca kültür ve uygarlıkların doğduğu ve ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda yaşanan değişimlere bağlı olarak da sürekli dönüşüm geçirmiş yerleşim mekânları olarak büyük önem taşımışlardır. Kentlerin dönüşümü ile insanoğlunun dönüşümü iç içe ve birbirini besleyen süreçler olarak gelişmiştir. Toplumsal yaşamın her alanının giderek artan farklılaşması sürecine karşılık gelen modernitenin, bu dönüşümlerde güçlü bir etkisi olmuş; günümüze özgü kent ve kentsel yaşam pratiklerinin zeminini oluşturmuştur. Modernitenin parametreleri ile inşa edilen kentler, sanayileşmenin, çalışma biçimlerinin, işgücünün, bireyselleşmenin, kırdan kente göçün, yabancılaşmanın, kimlik formlarının, uyum sorunlarının, davranış kalıplarının merkezilediği “yerler” haline gelmiştir.

Günümüz kentleri, modern dünyanın birer aynası olarak ortaya çıkmakta, hem modern insanın yaşama alanı hem de hayat tarzını biçimlendiren bir unsur olarak rol oynamaktadır. 21. yüzyılın “kentlerin yüzyılı” olacağı belirtilmektedir. Yeni üretim ve sermaye birikim süreçlerinin mekânsal düzlemde yarattığı değişimlere bağlı olarak kent ve kentsel mekânlar yeni kavramlar çerçevesinde tartışılmaktadır. Küreselleşme süreci ile birlikte kentlerin öneminin artmasının yanında aralarındaki rekabet de aynı oranda artmaktadır. Çünkü artık kentler, güçlerini ülkelerden değil, ülkeler güçlerini kentlerden almaktadırlar. Bu sebeple bir kentin küresel dünyada var olabilmesi, kendi “kimliğini” bulabilmesi ve geliştirebilmesine bağlıdır.

Kimlikler, “geçmişte, şu anda ve gelecekte dünyada duran, belli bir yere ve tarihin içine konumlanan sabit gönderme noktalarıdır”, denilebilir. Bunlar, daha çok birey-çevre etkileşimi neticesinde çevrenin özgün ve belirgin karakterini oluşturan niteliklerin farkında olunması ile belirlenebilirler. Bu bağlam içerisinde “kentlere, kentli bireylere kimliklerini, kişiliklerini veren şeyin, kendileri ile özdeşim kurulan, yaşam mekânlarında zaman boyutuna işaret eden ve tarihi çevreler içerisinde oluşan otantik kent dokuları oldukları” ileri sürülebilir. Dolayısı ile kentlerin; “özel dokuları”, kendilerini tanımlayıcı nitelikte “ayırt edici işaretler” ya da “semboller” ile bize karakterini sunan bir kimlikleri bulunmaktadır. Bu bağlamda belli tarihi ve bağlamı olan bütün mekânlar, birer “yer kimliklendirici” özelliği bünyelerinde barındırmaktadırlar.



Bu çalışmada, “*bireylerin, kent kimliğinin hem oluşturuocu ögesi hem de taşıyıcısı olması kabulünden hareketle*”, kent kimliği ve onu oluşturan ögeler detaylı bir şekilde incelenmiş ve Safranbolu özelinde, halkın kenti nasıl tanımladığını, hangi sembollerin, işaretlerin, yapı ya da özelliklerin zihinlerde yer edindiğini incelemek amacı ile “*kent imgesi bağlamında Safranbolu'nun kent kimliği analizi*” yapılmıştır. Safranbolu kent imgesi ile ilgili “*turist değerlendirmeleri dışında, kentte yaşayan bireylerin düşüncelerini aktaran ve taslak haritalarına yer veren bir çalışmanın olmaması*”, araştırmanın gerçekleşmesinde büyük bir etken olmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, “*kent*” kavramı ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve kentin ortaya çıkışı, kentin tarihsel gelişimi, kentleşme ve kentlileşme kavramları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, “*kent kimliği*”, “*kent kültürü*” ve “*kent imgesi*” kavramları incelenmiştir. Bu kapsamda kent kimliğinin tanımı, kent kimliğini oluşturan ögeler, kent kimliğinin temel elemanları; kent kültürü, kent imgesinin bileşenleri, kent imgesinin ögeleri ve kent imgesi-kent kimliği ilişkisi ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, “*Safranbolu kent kimliğinin ögelerine*” ve “*kent imgesi analizine*” yer verilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Safranbolu'nun konumu ve doğal özellikleri, tarihsel gelişimi, ekonomik özellikleri, evleri, sosyo-kültürel yapısı, kentsel koruma çalışmaları ve turizm potansiyeli incelenmiş ve Safranbolu'da kent imgesi bağlamında kent kimliğini analiz etmek amacı ile “*derinlemesine görüşme yöntemi*” ve “*taslak haritaları*” kullanılarak yapılan araştırma ve bulguları yer almıştır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

#### 1. KENT KAVRAMI

Kavramların taşıdığı anlamlar çoğu kez kelimenin kökünde kendini ifade eder. “Kent” sözcüğünün etimolojik yapısından yola çıkılarak da aynı ipuçları bulunabilir. Avrupa Kentsel Şartı’nda etimolojik olarak “kent”, “citta”, “cite” ve “ciudad” (Latince kökü “civitas”) sözcüğü iki temel kavramı içermekte olup<sup>1</sup> yapısal, arkeolojik, topografik ve kent plânlama açısından insan topluluklarının bulunduğu bir mekân olarak tanımlanmıştır. Tereccani Italien Ansiklopedisi’nde kent, “toplum hayatının temel çekirdeği ve karakteristiğini oluşturan tarihi ve yasal bir oluşum” olarak ifade edilmiştir. Sözü edilen etimolojik yapıya dayanarak, kente dair ayırt edici özellikleri ve fonksiyonları içeren pek çok farklı tanımlama yapılmıştır. Kent tanımlarından bazılarında idari ve demografik özelliklere vurgu yapılırken, bazılarında sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere ağırlık verilmiştir.

Türk Dil Kurumu Kent Bilim Sözlüğü’ne göre kent; tarımda çalışan kişi sayısının az olduğu, köye kıyasla daha düşük nüfus oranına sahip; içinde yaşayan bireylerin yeme içme, barınma, çalışma gibi ihtiyaçlarını karşılayabildiği, toplumsal gelişmenin sürekli olduğu yerleşim birimidir.<sup>2</sup> Kıray, kentleri tarımsal olmayan üretimin yapıldığı; aynı zamanda hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtım ve kontrol işlevlerinin gerçekleştiği, teknolojik gelişme seviyelerine göre heterojenlik ve bütünleşme düzeylerinin farklılaştığı yerleşme biçimleri olarak tanımlamaktadır.<sup>3</sup>

Ruşen Keleş’in ifadesine göre, belli bir yönetsel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlere kent, bu sınırların dışındaki alanlara köy denilmesini gerektiren tanımlar, yönetsel sınır ölçütünü kullanan tanımlardır. Nüfus ölçütüne dayanan yaklaşımda ise belli bir nüfus düzeyini aşmış olan yerleşmelere kent, diğerlerine köy adı verilmektedir.<sup>4</sup> Kent ve köy ayrımında yalnızca nüfus ölçütünün benimsenmesi, kentsel özyapı kazanmış ancak ölçütteki nüfus sayısına erişememiş yerleşmelerin kent sayılmaması

<sup>1</sup> Nail Yılmaz, "Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 48, 2004, s.252.

<sup>2</sup> Türk Dil Kurumu Kent Bilimi Sözlüğü, [www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr) (1812.2014).

<sup>3</sup> Pınar Eraslan Yayınoglu, A. Filiz Susar, *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim*, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2008, s.12.

<sup>4</sup> Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi, 2015, s.108.

sonucunu doğurabilir. Bu yanlış değerlendirmeyi önlemek için, kent köy ayrımının daha doğru bir şekilde yapılabilmesi adına, nüfus ölçütüne başka ölçütlerin de eklendiği karma ölçütler kullanılır.

Ekonomik ölçütlere göre kent; mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmış bir ekonomik mekanizmadır. Bu genel tanımın dışında, bir yerleşmeye “kent” adının verilebilmesi, genellikle nüfusun tarım dışı kesimlerde çalışmasına bağlıdır.<sup>5</sup> Toplum bilimsel ölçütlere göre yapılan kent tanımlarının; belli bir nüfus yoğunluğuna sahip olma, iş bölümü, uzmanlaşma ve türdeş olmama gibi özellikleri vardır. Queen ve Carpenter, kenti “yerine ve zamanına göre geniş sayılacak şekilde bir araya gelmiş ve birtakım ayırt edici özellikleri bulunan insanlar ve yapılar topluluğu” olarak tanımlar.<sup>6</sup>

Keleş’e göre kent, işlevler bütününden oluşmuş bir sosyal sistemdir. Bu sistem birçok farklı unsurdan oluşur. Sistemin parametreleri niteliğinde olan bu unsurlar; girdiler, süreç, çıktılar, geri besleme denetimi ve çeşitli sınırlılıklar olarak belirtilmektedir. Sistemin bütünü insanların arzu ve gereksiniminin karşılanması amacıyla yönelik hareket eder. Kentin siyasal, toplumsal, ekonomik ve mekânla ilgili alt sistemleri bulunur.<sup>7</sup> Keleş ayrıca kenti yönetsel bir kavram olarak algılayanların, sınır ölçütünü kullanarak tanımladıklarını belirtmektedir. Buna göre, belli bir yönetsel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlerin kent, dışında kalan alanların ise köy olarak tanımlanması gerektiğini ifade etmektedir.<sup>8</sup>

İdari ve demografik açıdan kent tanımlaması yapıldığında, "belirli bir nüfus yoğunluğuna ulaşmış olmak" kıstas olarak belirlenir. Ancak tek başına nüfusun çokluğu bir kent tanımlaması için yeterli görülmebilir. Max Weber'e göre önemli olan, kentin siyasal ve ekonomik örgütlenme biçiminin nasıl olduğudur. Weber, bir yerleşim biriminin kent olabilmesi için taşıması gereken özellikleri aşağıdaki gibi belirtmiştir.<sup>9</sup>

- Savunma amaçlı kale
- Pazar

---

<sup>5</sup> Keleş, a.g.e., s.109.

<sup>6</sup> Keleş, a.g.e., s.109.

<sup>7</sup> Yayınoglu, Susar, a.g.e. , s.11.

<sup>8</sup> Mim Sertaç Tümtaş, *Kent, Mekân ve Ayrışma/Kentsel Mekânda Ayrışma Dinamikleri*, Ankara, Detay Yayınları, 2012, s.20.

<sup>9</sup> Yusuf Pustu, "Küreselleşme Sürecinde Kent "Antik Site'den Dünya Kenti'ne", *Sayıştay Dergisi*, Sayı 60, s.130.

- Mahkeme ya da görelî bağımsız yasalar
- Kısmî bir ekonomi ve özerklik

Weber'e göre bir kent bu özellikleri taşıyorsa siyasal birim olabilir. Weber'in ekonomik bakış açısıyla kent, bireylerin hayatlarını tarımdan değil, ticaretten kazanarak sürdürdükleri bir yerleşim yeridir. Kentin belirleyici özellikleri arasına ticaretin çok yönlülüğünü katmak zorunludur. Harvey ise, kenti sermaye birikimi çerçevesinde ele almaktadır. Kentler, toplumsal olarak belirlenen artık ürünün harekete geçirilmesi, koparılması ve coğrafi olarak yoğunlaştırılması yoluyla oluşturulan, yapılanmış biçimlerdir.<sup>10</sup> Kent, aynı zamanda artık ürünün harcama merkezidir. Savurgan ve çarpıcı tüketim, bu olgunun farklı belirtileri olarak ortaya çıkmaktadır.

Wirth, toplum bilimsel ölçütlere atıfta bulunarak dar bir bakış açısıyla kenti, "toplumsal bağlamda bir örnek olmayan insanların geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte bir yere yerleşmiş bulunması" şeklinde tanımlamaktadır.<sup>11</sup> Hatt ve Reiss kenti, toplumsal bilimlerle ilgili genellemelere zemin hazırlayabilecek bütün insan davranışlarının bir toplumsal laboratuvarı olarak görmüş ve bu bakış açısıyla kenti yorumlamışlardır.<sup>12</sup> Duru ve Alkan ise kentten; uzmanlaşmanın, nüfus birikiminin, iş bölümünün, sanayileşmenin, ikincil ilişkilerin yoğun bir şekilde yaşandığı mekân olarak bahsedildiğine vurgu yapmışlardır.<sup>13</sup> Bu yaklaşımların sonucunda kent; "toplumsal, bilimsel, siyasal ve ekonomik ilişkilerin devam ettirildiği, bu ilişkilerin sonucunda insanlığın çözmek durumunda kaldığı sorunların meydana geldiği ve insanlığın ortak sorunlarıyla baş edilebilmesi için her türlü gelişmenin, yeniliğin kullanıldığı yer" şeklinde tanımlanmıştır.

Üretilen ve tüketilen bir mekân olarak ele alındığında kent; insanın, hayatını düzenlemek amacıyla ortaya çıkardığı, aynı zamanda insan hayatını idare eden ve kuşatan en önemli, en büyük fiziki ürün olarak görülmektedir. Diğer bir görüşe göre ise kent, toplumsal anlamda benzer özellikler gösteren bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu, nispeten büyük, nüfusu yoğun ve kalıcı bir yerleşim yeridir.<sup>14</sup>

---

<sup>10</sup> Tümtaş, a.g.e., s.23.

<sup>11</sup> Yayınoglu, Susar, a.g.e., s.10.

<sup>12</sup> Tümtaş, a.g.e., s.21.

<sup>13</sup> Tümtaş, a.g.e., s.21.

<sup>14</sup> Evren İlgar, *Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği*, Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2008, s.17.

Marx'ın kentle ilgili görüşleri iki farklı noktada şekillenmiştir. Marx, bir yandan kenti, bütün toplumlarda bulunan, iş bölümü ve özel mülkiyetle biçimlenen özerk bir yapı olarak görür. Diğer yandan kenti, farklı üretim biçimlerinin kendine özgü mülkiyet ilişkilerine uyum sağlayan heterojen bir kurum olarak değerlendirir. Alman İdeolojisi adlı yapıtında köy ve kent arasındaki ayrılığı da belirtmiştir. Köyün yalnızlığı ve ayrılığı temsil etmesine karşıt şekilde; kentin, nüfusun üretim araçlarının, zevklerinin, gereksinimlerinin toplandığı bir yer olduğunu dile getirmiştir.<sup>15</sup>

Harris ve Ullman, kentleri “insanın yaşamını sürdürdüğü ve yeryüzünden yararlandığı odak noktaları” olarak tanımlamaktadırlar. Onlara göre kent, çevresindeki bölgelerin bir ürünüdür ve bu bölgeleri etkileyerek, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlara cevap veren bir gelişim süreci yaşar. Kent, aynı zamanda pek çok çelişkiyi de içinde barındırır. Kentlerin hızla büyümesi, yeryüzünün insan tarafından kullanımındaki üstünlüğü kanıtlar, ancak kentlerin gelişim göstermeleri ve büyümeleri çoğunlukla insanlığın yoksul bir yerel çevrede yaşaması sonucunu da doğurur.<sup>16</sup>

Yapılan tanımlardan anlaşıldığı üzere, kent farklı bilim dallarından yola çıkılarak incelenmiş, değerlendirmeye alınmıştır. Çünkü kent; sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve teknik konuları içine alarak gelişen bir mekândır. Bir yerleşmeyi “kent” olarak belirlemeye yarayan en temel faktör üretimin niteliğidir. Tarımsal ya da tarım dışı etkinlikler şeklinde ayırım gösteren bu nitelik, kentlerde tarım dışı etkinlikler biçiminde yoğunluk kazanır.<sup>17</sup> Üretim biçiminin dışında kent tanımlarında en çok vurgulanan nokta, nüfus yoğunluğu ve mekânsal genişlemenin yanı sıra, uzmanlaşma ve iş bölümü üzerine temellerini atmış, geleneksel bağların çözülmeye başladığı; ikincil, resmi ve anonim ilişkilerin hakim olduğu bir sosyo-kültürel ortamı temsil eden "kentsel hayat"tır.<sup>18</sup>

Fiziksel bütünlüğe sahip en büyük toplumsal birim olmasının yanı sıra kent; geniş bir toplumsal ilişkiler ağının hem oluştuğu hem de düğümlendiği noktadır. Geleneksel değer ve ilişkilerin egemen olduğu, birbirine benzeyen bireylerin oluşturduğu kırsal cemaat toplum yapısının karşısına; iş bölümünün, kurumsallaşmanın,

---

<sup>15</sup> Yaymoğlu, Susar, a.g.e., s.10.

<sup>16</sup> Yaymoğlu, Susar, a.g.e., s.11.

<sup>17</sup> İnan Özer, *Kentleşme, Kentileşme ve Kentsel Değişim*, Bursa, Ekin Kitabevi, 2004, s.4.

<sup>18</sup> Cihat Tunç, Harun Güngör, Abdulvahap Taştan, "Kentleşme Sürecinde Dini Hayat", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011 , s.131.

bürokrasinin ve heterojen kültürel yapının yoğunlaştığı, varlığını sürdürdüğü kentsel toplum konmaktadır. Kentte topluluktan ziyade, farklı tabakalardan oluşan heterojen yapı ön plândadır. Kentler farklı gelenek, etnik yapı, dini köken ve sosyo-ekonomik özellikler bütününe ifade eden heterojen toplumu barındırdığı için; kentteki farklılıklara yönelik anlayışın da güçlü olması gerekmektedir.<sup>19</sup> Bu bağlamda, “*Kent havası özgür kılar*” anlamındaki Alman atasözü düşünce özgürlüğünün kentlerde var olabileceğini, kentlerin yeni bireysel ve toplumsal bağların oluşumuna imkân verdiğini, aynı zamanda özgürlüklerin kentlerde güvence altına alınmış olduğunu ifade etmektedir.

### 1.1. KENTİN ORTAYA ÇIKIŞI

Kentler, kurulmaya başladıkları ilk dönemden şimdiye değin devamlılık gösteren bir değişim ve dönüşüm süreci içindedir. Geliştikleri ve dönüştükleri dönemin siyasal, ekonomik, sosyal yapısı ise, değişim sürecini etkileyen başlıca faktörlerdendir. Hem mekânsal hem içerik olarak sürekli bir devinim içinde olan kentler, içinde filizlendikleri dönemin baskın ideolojilerini de yansıtırlar. Çünkü kent yalnızca fiziksel bir yapı değildir; aynı zamanda “süreç” ve “sistem” olarak etkinlik gösteren bir sosyal yapıdır. Kentlerin ilk dönemdeki gelişim çizgisi incelendiğinde; düşüncenin şekillendirdiği kentlerden, ticaretin hakim olduğu kentlere doğru bir dönüşüm yaşandığı, ardından dinin etkili olduğu bir kentsel yapının belirdiği görülür. Kentte baskın olan ideolojik yapı her daim kentin fiziki yapısını etkilemiştir.

Kent yaşamı, kent algısı için yeni bir temel atılabilmesi ve anlamlandırma yapılabilmesi için, ilk olarak kentin tarihi geçmişi ve bu geçmişe bağlı olarak gelişen işlevler anlaşılmalı, devamında var olanlara eklenebilecek yeni işlevler belirlenmelidir.<sup>20</sup> Çünkü kentin içinden geçtiği tarihsel evreler göz önüne alınmadan geleceğe yönelik yorum yapmak mümkün değildir. Kentin bugünkü durumuna ilişkin daha iyi bir kavrayışa sahip olmak için, daha eski yapıların ve işlevlerin izinin sürülmesi, yol ayrımlarının keşfedilmesi gerekmektedir.

Kentlerin kökeni, açıklığa kavuşturulması oldukça karmaşık süreçleri içermektedir. Kentlerin doğuşu ekonomik, dinsel, sosyal süreçleri içermektedir. Bu nedenle konuyu tek bir nedeni öne çıkararak ifade eden yaklaşımlar yerine, birden fazla

<sup>19</sup>Tunç, Güngör, Taştan, a.g.m. , s.132.

<sup>20</sup> Lewis Mumford, *Tarihte Kent / Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007, s.14.

değişkenin karşılıklı etkileşiminin ele alındığı kavramsal çerçeveler içinde değerlendirmek daha doğrudur. Başka bir deyişle, kent biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açan sosyal, ekonomik ve siyasi ilişki yumağı içinde tek bir neden belirtmek yetersiz olmaktadır.<sup>21</sup> Sosyal örgütlenmedeki farklılık, ticaret, teknoloji ya da savunma duygusu ile başlatılmış olsa da, kurumsal bir devamlılığın sağlanması için kentin ortaya çıkışına ilişkin din ve benzeri sosyal tutunum araçlarına gerek duyulmuştur.<sup>22</sup>

Kentlerin ortaya çıkışını ve gelişimini birkaç nedenden ötürü kesin biçimde ortaya koymak güçtür. Birincisi, antik kentlere dayalı bulguların çoğu arkeolojiktir ve bunların da bir bölümü eksiktir. İkincisi, tarihsel dönemlerdeki tüm ülkelerde kentler eşit biçimde incelenmiş değildir. Üçüncüsü, eski çağlarda kent öncesi ve kentsel döneme ilişkin bilgilerin büyük bölümü, zorunlu olarak, çıkarsama yoluyla ortaya konulmuştur. Beş bin yıllık kent tarihi ve belki bir o kadar yıllık kent öncesi tarih, sadece kısmen araştırılmış birkaç düzine araziye yapılmış durumdadır.<sup>23</sup>

Belirsizliklere rağmen kentlerin yeni ortaya çıktığı dönemin kanıtları ve bazı görüşler incelendiğinde, kentlerin ilk ortaya çıkışının Metal Çağı'na kadar dayandığı söylenebilir. Kentlere ilişkin tarihsel bir bakış açısı ortaya koyan Lewis Mumford kenti, Neolitik Çağ kültürüyle ondan daha eski Paleolitik Çağ kültürünün birleşmesinin en önemli meyvesi olarak görmektedir.<sup>24</sup> İlk kentsel yerleşmelerin M.Ö. 3500'de Mezopotamya'da, M.Ö. 3000'de Mısır'da, Çin ve Hindistan'da ise M.Ö. 2500'de Neolitik Dönemin sonunda ortaya çıktığı belirtilmektedir.<sup>25</sup> Arkeolojik bulgulara göre kent niteliği taşıyan yerleşmeler, nehirlerin geçtiği verimli alanlarda, ekolojik açıdan elverişli yerlerde ya da tepe ve ovaların birleştiği bölgelerde kurulmaktadır.<sup>26</sup> İlk kent yerleşmelerinin farklı alanlarda kurulmasının nedeni elverişli ekonomik, çevresel ve kültürel şartlardır.

Neolitik Dönem'de 3500'lere gelene değin arkeolojik bulgular küçük köylerin varlığını -kendilerine yeterli çiftçi gruplarından oluşan yerleşmeleri- işaret etmektedir. Kentlere ait en eski kalıntılar M.Ö. 3600'lü yıllara aittir. Frankfort, kentlerin kuruluş

---

<sup>21</sup> Rana A. Aslanoğlu, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2000, s.23.

<sup>22</sup> Aslanoğlu, a.g.e., s.23.

<sup>23</sup> Yayınoglu, Susar, a.g.e., s.13.

<sup>24</sup> Tümtaş, a.g.e., s.20.

<sup>25</sup> Ömer Yıldırım, "Kent Sosyolojisi Nedir?", [www.felsefe.gen.tr](http://www.felsefe.gen.tr), (26.12.2014).

<sup>26</sup> Max Weber, *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*, İstanbul, İstanbul Matbaacılık, 2012, s.19.

aşamasında doğa-insan ilişkilerinin biçimine yönelik olarak; kentin içinde yaşayan bireyleri ülkede yaşayan öteki topluluklardan ayırdığını ve onların dış dünya ile ilişkilerini belirlediğini ifade etmiştir.<sup>27</sup>

Kentsel örgütlenmenin önemi ve gerekliliği, ilk ortaya çıktığı dönemlerden itibaren kabul edilmiştir.<sup>28</sup> Antik Yunan düşünürlerinden Platon ve Aristoteles kenti, “toplumsal örgütlenmenin en kapsamlı şeklinin gerçekleştirileceği bir alan olarak görmüşler ve ideal toplumun kent yapısında yaratılabileceğini düşünmüşlerdir.”<sup>29</sup> Antik Yunan’da kentte yaşayan insanlar, kentin bir üyesi olmaktan gurur duymuş, bu özelliğin kendilerini diğer yurttaşlardan ayırdığını düşünmüşlerdir.<sup>30</sup> İbni Haldun’a göre de, “devlet olmak kentte yaşamayı gerekli kılmaktadır.”<sup>31</sup> Lewis Mumford, “kentin ilk olarak Tanrı’nın evi biçiminde ortaya çıktığını, sonsuz ve kutsal değerlerin temsil edildiği ve açığa çıkarıldığı bir yer olduğunu” belirtmektedir. Mumford'a göre, “din ve ona eşlik eden bütün toplumsal ayinler ve dönemsel ekonomik avantajlar olmasaydı, surlar kenti bir hapisaneyeye dönüştürebilirdi.”<sup>32</sup>

Kentlerin oluşum süreciyle ilgili bazı zorluklar, sıkıntılar da gözlenmiştir. Tarih öncesi dönemin köy halkının basit yaşamı doğa ile uyumludur. Kent ise anıtsal yapıları, surları ile hem doğal yaşama karşı gelmektedir, hem de insanlar için yeni bir güvenlik alanı tanımlamaktadır. Frankfort, böylesi bir ovada yerleşim yerleri kuran toplulukların, cesaret ve korkuyu aynı anda hissetmelerinin şaşılacak bir yanı olmadığını belirtmektedir. Kentin örgütlenişi -kentin kurumlarının ve kentte yaşayan bireylerin duyduğu güven duygusu- terazinin bir kefesini doldururken, diğer kefeyi de kentin bir tanrı tarafından yönetildiğini açıklayan toplumsal örgütleniş doldurmaktadır.<sup>33</sup>

Tarihsel gelişim sürecinde ticaret her daim kente göçün ve kent nüfusunun artmasının nedeni olmuştur. Kentler, ticaretin ayak izlerinden doğmuştur. Ticaretin gelişimini izleyen süreçte nehir ve yol kenarlarında, toprak eğiminin elverişli olduğu

---

<sup>27</sup>Aslanoğlu, a.g.e., s.15.

<sup>28</sup> Pustu, a.g.m., s.131.

<sup>29</sup> Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, "Kentın Tükenişı ve Ütopıyalar", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, Haziran 2003, s.146.

<sup>30</sup> Weber, a.g.e., s.40.

<sup>31</sup> Hasan Taşçı, "Kültür ve Medeniyetin Mekana Yansıması, Mekansal Hareketlilik ve Durağanlık Açısından Üsküdar ve San Marco Meydanları", *Kentsel Dönüşüm - Şehirlerin Yapılandırılması Sempozyumu*, İstanbul, 26-29 Eylül 2012, s.4.

<sup>32</sup> Tümtaş, a.g.e., s.26.

<sup>33</sup> Aslanoğlu, a.g.e., s.15-16.



yerlerde de kentler kurulmuştur. Charles Verlinden'e göre ise, "ticaret değil, endüstri kentlerin doğuşuna ve gelişimine neden olmuştur."<sup>34</sup>

## 1.2. ORTA ÇAĞ'DA KENT

Orta Çağ döneminde kent, hem komün hem de hukuksal bir bölgedir. Tipik bir Orta Çağ kenti, kalabalık ve modern ticaret merkezinden çok, bugün köy veya taşra kasabası diye adlandırılabilen yerleşim birimlerine yakın özelliklere sahiptir.<sup>35</sup> Orta Çağ kenti, kuruluşundan itibaren kendinden sonraki kent biçimlerine daha yüksek bir standart sunmuştur ve bireyler için de kentte yaşamın farkı hissedilir hâle gelmiştir. Orta Çağ Avrupası'nda "kentli" sözcüğü "özgür insan" sözcüğüyle aynı anlama gelmektedir.<sup>36</sup> O dönem içinde kentte yaşamın insanlara özgürlük kapısı açtığını, kentin bir özgürlük mekânını andırdığı söylenebilir.

Orta Çağ kentsel toplulukları, değişen derecelerde siyasi özerkliğe sahiptir. Kentlerin büyük bir çoğunluğu civarındaki kırsal alanlar dışında, genel anlamda siyasi önem kazanmıştır.<sup>37</sup> Orta Çağ kentinin; kale duvarları ile çevrili kapalı bir alanda kurulan, kendine ait yönetim biçimi olan, yasalarıyla ve hukuk anlayışıyla ayrı bir kimlik kazanan bir ticaret mekânı olduğu söylenebilir.<sup>38</sup> Birçok Orta Çağ kenti, kolonileşmeye göre tasarlanmıştır. Kolonileşme anlayışı ve komünler de özgürleşme ortamı yaratmıştır.<sup>39</sup>

Orta Çağ kentinin mekânsal yapısı, mevki toplumunun tipik ölçülerini yansıtmaktaydı. Orta Çağ topluluğunda surlar, sınırlar güçlü bir yalıtılmışlık duygusunun gelişmesine neden olmuştur. Çizilen bu keskin hatlar da katı tanımlamaların, duvarların, sınırlanmış görüntülerin oluşmasında rol oynamıştır.<sup>40</sup> Daha sonraki dönemlerde kente hâkim olmaya başlayan yeni kurumlar, kalenin eski etkisini azaltmış olup, yeni dönemin temalarının daha fazla "özgürlük", "katılım", "meydan okuma" ve "macera" olduğu söylenebilir.<sup>41</sup> Orta Çağ sonunda kent, rasyonel bir temele

---

<sup>34</sup> Pustu, a.g.m., s.139.

<sup>35</sup> Mumford, a.g.e., s.356.

<sup>36</sup> Pustu, a.g.m., s.141.

<sup>37</sup> Weber, a.g.e., s.252.

<sup>38</sup> Pustu, a.g.m., s.143.

<sup>39</sup> Şafak Kaypak, "Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve Marka Kentler", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2013, s.343.

<sup>40</sup> Mumford, a.g.e., s.373.

<sup>41</sup> Mumford, a.g.e., s.367.

dayalı sanayi yönünde zorlanmıştır.<sup>42</sup> Kentlerde gelişmeye başlayan sanayi hamleleri, ticaret ve beraberinde getirdiği değişimler, Orta Çağ kent anlayışının sonunu hazırlayan gelişmeler olmuştur.

Modern devletlerin kurulması süreci kentleri de derinden etkilemiştir. Orta Çağ kenti komün yönetiminden sıyrılıp sanayi kentine doğru evrilen bir dönüşüm geçirmiştir. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte ulus devletler önem kazanarak merkezi bir konuma yerleşmişlerdir; bu durum, kentlerin özerk bir yapı hâlinde var olamayıp, ulusal ekonomi içinde konumlarını beraberinde getirmiştir.<sup>43</sup> Mutlakiyetçi yönetim kentlerin siyasi otoritelerini sarsmış, ekonomik konumu ise ulusal pazara bağımlı hale getirmiştir. Kentin dönüşüme uğrayan yapısında daha önceki kentlerden farklı olarak sanayi ve ticaret ilişkileri önem kazanmış, kent dini işlevini yitirmeye başlamıştır.

### 1.3. SANAYİ KENTİ

Eski çağlarda medeniyetlerin kurulduğu ve geliştiği yerler olan kentler, Sanayi Devrimi ve devamında yaşanan süreç sonunda modernleşmenin, zenginliğin, modern kültürün temsilcisi olmuşlardır. Sanayi Devrimi ile birlikte kentleşme kavramı belirgin hale gelmiş ve bu dönüşümle birlikte kentin yapısı, işleyişi, ilişkileri, kurumları farklılaşmıştır.<sup>44</sup> İlk ortaya çıkışından sanayileşmeye kadar işlevsel ve yapısal açıdan çok büyük bir dönüşüm geçirmeyen kentler, sanayileşme eşliğiyle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Bugün içinde yaşanan mekânlara “kent” diyebilme imkânı sunan bakış açısı bu süreçle kendini bulmuştur.

Sanayileşme ile birlikte nüfusun yoğun olarak kentlere göç etmeye başlaması, kent toplumu kavramını ortaya çıkarmıştır. Kentlerde yaşayan nüfusun oranı hızla artmıştır. Ancak sanayileşmenin getirdiği reformla birlikte artık bir yerleşime “kent” denebilme derecesi, yaşayan toplam nüfusla ölçülmemektedir. Kentlerde yaşayan insan sayısının artması, kentlerin pazar haline gelmesine sebep olmuş ve kitlesel tüketim yayılmaya başlamıştır.<sup>45</sup> Denilebilir ki; üretim tarzı, insan ilişkilerinin türü, kenti algılama ve onu yorumlama biçimi, “modern dünya kenti”nin tanımlanmasında ve anlaşılmasında kilit noktadır. Kent, Sanayi Devrimi ile bugünkü özelliklerini kazanma

---

<sup>42</sup> Weber, a.g.e., s.308.

<sup>43</sup> Kaypak, a.g.m., s.343.

<sup>44</sup> Pustu, a.g.m., s.145.

<sup>45</sup> Emin Yiğit, "Küreselleşen Dünyada Kentsel Alanlar:Mekânla İmtihan", Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014, s.352.

yolunda kritik bir dönemeçten geçmiş ve kapitalizmin uygarlık kriterlerinden biri haline gelmiştir.

Sanayi kentinin merkezi, finans ve ticaret faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı yeni alanlardır. Sanayi kentinde ilişkiler, yoğunlaşmış ticaret ve sanayi üretimi çerçevesinde belirginleşmektedir. Aynı zamanda sanayi kentini, artan ekonomik ve teknolojik imkânların şekillendirdiği söylenebilir. Modern çağın kentine ait özellikler Bergel'in ifadelerine göre şu şekilde özetlenebilir:<sup>46</sup>

- Modern çağın kenti, 19.yüzyılın ürünüdür.
- Modern çağda kentlerin tek tek korunmasından çok ülke savunması önemlidir.
- Kentlerin siyasi ayrıcalıkları ve kentlere karşı siyasi ayrımcılık ortadan kalkmıştır.
- Siyasi olarak kentler, artık yalnızca yerel özelliğe sahip idari merkezlerdir.
- Modern kentin sınıf yapısı artık hukuki ayrımlara dayanmaz. Hukuki eşitlik esastır; statü ve ekonomik koşulların farklılığı kentte bazı sorunlara yol açabilir.

Modernleşme sürecinde kent, kırdan göç eden yığınların modernizmi tanıdıkları ve öğrendikleri mekân olmuştur. Dünyanın kentleşmesi ve modernleşme sürecinin yaşanması kentli toplumunun oluşmasını sağlamıştır. Kentleşme, altyapısını sanayileşmenin oluşturduğu bir süreçtir. Harvey'in de belirttiği gibi modernizm kenti; kültürün oluşturulduğu, dönüştürüldüğü ve aktarıldığı, her türlü toplumsal, politik, ekonomik, düşünsel ve sanatsal etkinliğin gerçekleştiği temel bir mekânsal deneyimdir.<sup>47</sup>

Robert Redfield, modernleşme sürecini "kır toplumu"ndan "kentsel toplum"a geçiş olarak değerlendirmiştir. Zygmunt Bauman'a göre, "bütün kent yaşamı modern değildir, fakat bütün modern yaşam kent yaşamıdır." Çünkü yaşamın modernleşmesi demek, kent yaşamına daha fazla benzemesi demektir.<sup>48</sup> Modern kentler; kırsal/kentsel, geleneksel/modern, bireysel/kolektif gibi karşıt temaları barındırarak çok kültürlü yapının oluşmasına imkan vermekte ve mekânsal coğrafyanın değişmesi ve kentteki

---

<sup>46</sup> Yıldırım, "Kent Sosyolojisi Nedir ?", [www.felsefe.gen.tr](http://www.felsefe.gen.tr) , (26.12.2014).

<sup>47</sup> Mehmet Meder, Zuhâl Çiçek, "Çağdaş Toplumda Kent ve Kentsel Mekânların Tüketimi", Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014 , s.297.

<sup>48</sup> Cevat Özyurt, "21. yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 18, 2007, s.113.

heterojen unsurların çoğalmasi nedeniyle eski görünümlerini kaybetmektedirler.<sup>49</sup> Chaney, “kenti algılamada fiziki görünüm ve mimari örgütlenmeden çok kültürel temsiliyet ve birikimin etkili olduğunu” belirtmektedir.<sup>50</sup> Bradbury ve McFarlane ise, modernleşmenin kentsel bir olgu olduğunu; modern kentlerin, kırdan kente göçün, sanayileşmenin, makineleşmenin ve kentsel politik hareketlerin mimari yapılarla sembolleştiği alanlar olduğunu ifade etmektedirler.<sup>51</sup>

Dünyadaki üretim sistemini, buna bağılı olarak siyasal sistemleri ve toplumsal ilişkileri derinden etkileyen Sanayi Devrimi ve sonrasında gelişen modernleşme anlayışıyla kentin çehresi değişmiştir. Modernleşme tüm özelliklerini kente yansıtmıştır. Modernleşme kente ve kent yaşamına bir övgüdür, kent yaşamının önemini ve değerlerini yüceltir. Kent, modernleşmenin bir üst anlatısıdır. Kent uygarlığın beşiği, insan aklının en yetkin ürünü, insanın doğa üzerindeki zaferinin bir ürünüdür.<sup>52</sup> Kentin mekânsal coğrafyası farklılaşmış, farklı kimliklerin bir arada bulunma ihtimali ve olanağı artmıştır. Bu farklılaşma, ayrık kimliklerin barınma olasılığı küreselleşme süreciyle birlikte daha da artmıştır. Artık kentsel mekânda farklılık göz ardı edilemez biçimde belirgin hale gelmiştir.

#### 1.4. KÜRESEL KENT

Kent özelliklerinin içeriğini değiştiren radikal ve geri dönülemez bir süreç yaşanmıştır: “küreselleşme”. Küreselleşme, “küresel ölçekte işleyen, sınırları aşarak toplumları ve kurumları yeni zaman-mekân doğrultusunda birleştirip, gerçekte ve deneyimde dünyayı birbirine daha bağılı duruma getiren süreçler” olarak tanımlanabilir.<sup>53</sup> Küreselleşme süreci, hayatın tüm alanlarını etkilediği gibi, kente dönük algıyı da derinden etkilemiş ve değiştirmiştir. Küreselleşme, kentleri ve ülkeleri aşan bir kavram olsa da, modernleşmenin tüm unsurları gibi kentlerde somutlaşır. Küreselleşmenin etkileri özellikle 1980'lerden sonra kent mekânlarında hissedilmeye başlanmıştır. Küreselleşme nihai ve en etkili dönüşümü kentler üzerinde gerçekleştirmiştir, denilebilir.

<sup>49</sup> Ömer Aytaç, "Kent Mekânlarının Sosyo-kültürel Coğrafyası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, 2007, s.202.

<sup>50</sup> Aytaç, a.g.m., s.203.

<sup>51</sup> Meder, Çiçek, a.g.e., s.298.

<sup>52</sup> Yiğit, a.g.e., s.350.

<sup>53</sup> Meder, Çiçek, a.g.e., s.293.

Kentlerde görülen yasal, toplumsal ve mekânsal değişimlerin küreselleşmenin araçları ve sonuçları olarak ortaya çıktığının, dolayısıyla bu değişimlerin birbirinden bağımsız olmadığıının, dahası birbirini tamamladığının sürekli olarak vurgulanması, küreselleşmenin altının kalın çizgilerle çizilmesi zorunlu olmuştur. Kent yönetim sistemi, kent mekânı, kentlinin yaşam tarzı, tüketim alışkanlıkları gibi ekonomik ve sosyal yapıyla ilgili değişimlerin çoğu küreselleşme anlayışının izlerini taşımaktadır.<sup>54</sup> Küresel etkenler kente dair yeni kavramların ortaya çıkmasına, farklı kent tanımlamaları yapılmasına da sebep olmaktadır. “Dünya kenti”, “küresel kent” bu bağlamda ortaya çıkan, kentin dönüşen içeriğine vurgu yapan, onları etiketleyen kavramlardır.

Küreselleşme sürecinde, belirli bir ulus devlet içinde yer alan ve söz konusu ulus devletin bir parçası olan kent tanımlamaları yerine; tüm dünya üzerinde nüfuz alanı oluşturabilen ve bunun için dünya üzerindeki kentlerle sürekli bir yarış içinde olan, bu süreci etkileyen ve ondan etkilenen kent tanımı ağırlık kazanmıştır.<sup>55</sup> Daha önce ulus devletlerin arasında gerçekleşen etkileşimlerin çoğu, bugün artık kentler arasında gerçekleşmektedir. Artık kentin belli bir bölge ve ülkenin parçası olarak nitelendirilmesinin yerine, tüm dünya kentleriyle etkileşim halinde olacağı ve rekabet edeceği hatta yarışacağı bir mekân olarak tasvir edilmesi tercih edilir hale gelmiştir. Kent mekânının metalaştırıldığı bu süreçte, kentler arasında uluslararası sermayeyi çekebilme yarışı özendirilmektedir. Dünya kenti, küresel kent gibi kavramlar bu özelliklere dayandırılarak ortaya atılmıştır.

Tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme sürecinin mikro ölçekteki yansımaları kentlerde gözlenebilmiştir. Öncelikle “mekân” kavramına bakış açısının değiştiği söylenebilir. Mekânın ve kentin doğası ve işlevi açısından farklılaşması özellikle kapitalizm ile belirginleşmiştir. Küreselleşme etkisinin derinden hissedildiği 1980 sonrasında mekân, kapitalist sermaye tarafından kârı arttırmanın bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Kentsel birçok değer sayısallaşmış ve kent artı ürünün saklanabileceği bir mekân olarak görülmüştür.<sup>56</sup> Kapitalist birikim modelindeki değişime paralel bir şekilde dönüşüm geçirmekte olan kentler, son otuz yıla damgasını

---

<sup>54</sup> Perihan Kiper, "Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri", *Plânlama Dergisi*, 2004/4, s.14.

<sup>55</sup> Kaypak, a.g.m., s.343.

<sup>56</sup> Yeşim Özgen, "Kentsel Kimliğin Değişen Görüntüleri: Eski Kent, Yeni Merkez Kent-İzmit", *NWSA Social Sciences*, 2015, s.2.

vuran küreselleşme sürecinde oluşan küresel güçlerin biçimlendirdiği mekânlar haline gelmiştir.<sup>57</sup>

Kent, yalnızca kapitalist toplumsal ilişkilerini yansıtmaz; aynı zamanda kapitalist ilişkilerin kurucu ögesidir. Üretim ilişkileri insanların deneyimleri yoluyla kentte tekrar şekillenmektedir.<sup>58</sup> Kentler sermaye dolaşımının kolaylaşması ve sermaye birikiminin artması için yenilenmektedir. Sermaye ile olan ilişkinin boyutlarının artması ve derinleşmesiyle birlikte, küresel çapta yaşanan gelir adaletsizliği kentin çehresini değiştirmektedir. Çünkü kentler, altyapılarıyla, üretim ve hizmet işlevleriyle birer sermaye birikim aracıdır. Bu nedenle kentsel alanlar, yarattıkları rantlarla sözü edilen artı ürünün toplumda bölüşülmesini belirlemektedir. Artı değerın üretilmesi ve bölüşürülmesi sürecinde sermayenin kullanımı yeni mekânların kurulmasını sağlarken, diğer mekânların az gelişmesine neden olmaktadır. İşte bu artan eşitsizlik ve sömürü durumu, kentlerdeki ikili yapılanmanın başlıca sebebidir. Kentteki yoksul ve varlıklı kesimler arasındaki uçurum artarken kent fiziksel mekânında bunun izleri görölmektedir.<sup>59</sup>

Kentlerde kapitalist üretim tarzı ve ilişkileri giderek daha fazla yaygınlaşmakta, ekonomik yapıdaki bu değişim sosyal ve siyasal eşitsizliği yeniden ortaya çıkarmaktadır. Kentin bir bölümünde teknolojik gelişme ve çok kültürlü yapıyı temsil eden çağdaş konutlar ve alışveriş merkezleri artarken, diğer bölümünde ekonomik ve kültürel geri kalmışlığı temsil eden mekânlar da varlığını sürdürmektedir. Kentin görünen farklı iki yüzünde alınan kararlarda ya da yatırımlarda, bireyin refahını ve çıkarını gözetme amacından çok, kâr oranı ya da ekonomik kazanç etkili olmaktadır.<sup>60</sup>

Ekonomik uçurumlar etki alanını genişleterek sosyo-kültürel anlamda da kentleri derinden etkilemektedir. Küreselleşmeyle birlikte kentler parçalanmış ve farklılaşmış mekânlar haline dönüşmektedir. Yer kürede mekânsal sınırlar aşılmalıdır. Küreselleşmenin kavramları dönüştürmesi sonucunda artık kentsel mekân tanımı yapılırken kırsal-kent zıtlığına vurgu yapılmamaktadır. Kent, kırsal alandan yola çıkılmayarak da betimlenebilir; sahip olduğu heterojen yapı kentin yeni yüzünü ve sahip

---

<sup>57</sup> Yiğit, a.g.e., s.348.

<sup>58</sup> Yiğit, a.g.e., s.352.

<sup>59</sup> Perihan Kiper, *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel - Kültürel Değerlerinin Korunması: Bodrum Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004, s. 102-103.

<sup>60</sup> Yiğit, a.g.e., s.350.

olduğu nitelikleri açıkça ortaya koymaktadır.<sup>61</sup> Kentsel ortamların kitle iletişim araçları ile tanınma düzeyi artmaktadır ve kamuoyu tarafından yönlendirilmektedir; bu süreçte kırsal alanlar kentle olan çatışma ve zıtlığı kaybetmektedir.<sup>62</sup> Küreselleşme süreci hem kent içi hem de kentler arası farklılık alanları yaratmaktadır; ancak kent, farklılık alanlarını bir arada tutabilecek ortama sahiptir. Küreselleşme öncesinde kentler tek tek ele alınıp özellikleri incelenirken, küreselleşme sonrasında mekân, akımların ışığında ele alınmaktadır. Bu anlayışa bağlı olarak kentlerin nüfus, istihdam ithalat, ihracat gibi verilerinin tek başına fazla bir anlamı ve önemi yoktur.<sup>63</sup>

Genel olarak bugünkü kentlerin; farklı siyasi bakış açıları tarafından yönlendirilen, mekân, insan, zaman birlikteliğinin hakim olduğu; kültür, imge, kimlik kavramlarının ortaya çıktığı, heterojen ve çok kültürlü yapılar olduğu söylenebilir. Kent, bireyler için yalnızca fiziksel bir mekân değildir; toplumsal, siyasal anlamlar taşıyan, farklı kimlikleri barındıran, kültürel çoğulculuğa ve çeşitli deneyimlerine ev sahipliği yapan bir yaşam alanıdır.<sup>64</sup> Sınırları belli olan dar bir alanda özgün kültürlerin farklılıkları ve çeşitlilikleri bir araya gelmiştir. Sembolik sayıda da olsa, bütün ırklardan ve kültürlerden, bu kültürlerin geleneklerinden örnekler vardır. İçinde yoğun anlamlar barındıran kent, tarihte ilk kez, insanlığın bütün uluslarını ortak etkileşim alanına toplayan faaliyetlerin hem aracı hem de odağı olmuştur.<sup>65</sup> Bu noktada modern kentin temel misyonu, en küçük birime dünya birliğini ve işbirliğini sağlayan kültürel kaynakları aktarmaktır.

## 2. KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME

### 2.1. KENTLEŞME

Kentin niceliksel, niteliksel tüm özellikleri, dayattığı ya da empoze ettiği alışkanlıklar, davranış biçimleri kentleşme kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentleşmenin dar anlamdaki tanımı demografik bir nitelik taşır ve kent sayısının, kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade eder. Kentsel nüfus, kentteki doğum oranının ölüm oranından fazla olması ve köylerden, kasabalardan gelenler ile

<sup>61</sup> Burcu Akıncı, Ayşe Yıkıcı, Eda Yiğit, "Değişen Kent ve Anladıklarımız", *Plânlama Dergisi*, 2004, s.93.

<sup>62</sup> Tunç, Güngör, Taştan, a.g.m., s.133.

<sup>63</sup> Kemal Demir, Suat Çabuk, "Türkiye'de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 28, 2011, s.197.

<sup>64</sup> Aytaç, a.g.m., s.202-203.

<sup>65</sup> Mumford, a.g.e., s.675.

artış göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde, doğurganlık eğilimleri azaldığından, kentleşme daha çok köylerden kentlere olan nüfus akınlarıyla beslenmektedir.<sup>66</sup> Genel anlamda kentleşme ise, "herhangi bir nüfusa kent özelliğini kazandıran ve bu özellikleri yerleştiren süreç" olarak tanımlanmaktadır. Modern yaşamın kır insanının ilgisini çekmesi, sosyal ilişkilerdeki değişim ve bireylerin daha fazla olanaklara sahip olma isteği kent nüfusunun artmasına neden olmaktadır.<sup>67</sup>

Kentleşme tanımlanırken nüfus hareketine neden olan ekonomik ve toplumsal değişimlerin incelenmesi gerekmektedir. Buna göre kentleşme; sanayileşme ve ekonomik gelişme neticesinde kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi, kentlerin büyümesiyle toplumdaki iş bölümünün ve örgütlenmenin artması, insan davranış ve ilişkilerinde köklü değişimlerin meydana gelmesi şeklinde tanımlanabilir.<sup>68</sup> Kentleşme; yüksek gelir, gelişmiş hayat standartları, artan okur-yazarlık oranı, kentte kazanılan alışkanlıklarla ilişkili bir kavramdır. Söz konusu faktörlerin kenti her yönüyle cazibe merkezi haline getirdiği söylenebilir. Kentleşme süreci temelde demografik yapı, ekonomik gelişme ve toplumsal yapı olmak üzere üç boyuta sahiptir. Buna paralel olarak da kendi kendini yönetebilme ve ekonomik faaliyetlerin merkezinde olma gibi iki temel özelliğe sahiptir.<sup>69</sup>

Makro düzeyde bakıldığında; kaynakların etkili bir şekilde kullanılması, verimli hale getirilmesi, ulusal toplulukların mekânsal düzlemde birleşmesi için fiziksel şartların güçlendirilmesi kentleşmenin temel konularını oluşturmaktadır. Bu şekilde bakıldığında kentleşme olgusu ve kentleşme düzeyi, toplumların ekonomik kalkınma ve insani gelişmişlik seviyelerinin bir göstergesi olarak ele alınabilir.<sup>70</sup> Kentleşme gerçekte, yerleşmenin boyutunda ve özelliğinde görülen değişmeyi ifade etmekle birlikte, nüfusun dağılımında ve yapısındaki değişimleri de kapsamaktadır. Ülkenin ve nüfusun özelliklerine göre farklı yoğunluk ve ölçüler kullanılabilir. Değişen sosyal ve ekonomik koşullar, zaman içerisinde kullanılan nüfus ölçütlerinin de sorgulanmasına neden olmaktadır.

---

<sup>66</sup> Keleş, a.g.e., s.35.

<sup>67</sup> İsmail Ceritli, *Kentleşme Sürecinin Ekonomi-Politiği ve Bir Türkiye Uygulaması*, Ankara, Yargı Yayınevi, 2003, s.7.

<sup>68</sup> Keleş, a.g.e., s.35.

<sup>69</sup> Ceritli, a.g.e., s.7.

<sup>70</sup> Ceritli, a.g.e., s.8-9.



Karpat, kentleşme sürecinin “ekonomik” ve “toplumsal” olmak üzere iki tür dönüşüme karşılık geldiğini belirtmektedir. Bu bağlamda süreci kırdan kente devingen bir olgu olarak ele almaktadır. Kentleşme toplumsal olguyu betimlemek için kullanıldığında üç nitelik önem taşımaktadır: *Kentin bir olgu olarak görülmesi, kentleşme sürecine toplumsal değişimin eşlik etmesi ve belli bir coğrafi alanla ilişkili olması.*<sup>71</sup> Tarımsal kesimden çeşitli nedenlerle kopan nüfusun kente göç etmesi ve sanayileşme süreci, yeni istihdam biçimlerini geliştirmekte, kentsel hizmet taleplerini arttırmaktadır.<sup>72</sup>

Kentler, kırsal bölgelerde yaşayanlar için, yaşam standartları ve geçim düzeyi bakımından üstünlüğe sahip olumlu bir "manyetik alan" demektir. Bir bakıma toplumsal anlamda, manyetik alanın artı kutbunu temsil ettiğini söylemek mümkündür. Bu durum, kimi kent bilimcileri tarafından *çekici* ve *itici* nedenler olarak kavramsallaştırılmaktadır.<sup>73</sup> Kentleşmenin çekici ve itici nedenleri dışında, kır ve kent arasındaki uzaklığın ve bu uzaklığın üstesinden gelinebilmesi için kullanılan iletişim imkânları ve ulaşım da kentleşmeyi etkilemektedir.<sup>74</sup>

Kırsal alanda ve tarımsal üretim ilişkilerinde meydana gelen teknolojik değişimler kentleşmenin *itici* nedeni olarak nitelendirilebilir. Kırsal alanın ekonomik sistemindeki çözülme, toplumsal yapıda da değişimlere neden olmuştur.<sup>75</sup> Tarımsal üretimden yeterli verimin alınamaması, tarımdan elde edilen gelirin düşük olması, tarımsal toprakların parçalanması ve toprak gelirinin, mülkiyetinin adaletsiz bir şekilde dağılması kır toplumunu olumsuz etkileyerek kentlere yöneltmiştir.<sup>76</sup> Tarımda makineleşmenin hızla yaygınlaşması ve bu süreç sonunda işini yitirenler, kente göç etmekten başka çözüm yolu bulamamışlardır. Az gelişmiş ülkelerdeki tarımsal gelir ve verimliliğin düşük olması köylüyü memnun etmemekte ve onu kente gitmeye zorlamaktadır. Tüm nedenlerin sonucunda, kentleşme hareketinin başlıca kaynağı

---

<sup>71</sup> Kivılcım Akkoyunlu Ertan, *Kent ve Kentli Hakları*, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayınları, 2014, s.16.

<sup>72</sup> Ertan, a.g.e., s.17.

<sup>73</sup> Ceritli, a.g.e., s. 11-12.

<sup>74</sup> Ceritli, a.g.e., s.12.

<sup>75</sup> Özer, a.g.e., s.50.

<sup>76</sup> Ceritli, a.g.e., s.12.

kentlere yönelik iç göçlerdir. Kentli nüfus, asıl kaynağı olan kır nüfusunu emerek büyümektedir.<sup>77</sup>

Kentin *çekici* olması, sunduğu fırsatların çokluğu ve kalitesiyle belirlenmektedir. Bu bakımdan, herhangi bir mekânın bireyleri çekebilmesi, girişimciliği ve nüfus artışını teşvik etmesine bağlıdır. Mekânlar, girişimcilik ve insanların dikkatini çekme konusunda birbiriyle rekabet edebilme düzeyine erişmelidir. Diğer bir ifadeyle bir kentin çekiciliği, o kent içerisinde yaşayan toplumun rekabet kabiliyetinin bir yansımasıdır.<sup>78</sup> Bununla birlikte ekonomik imkânların yüksek olması, eğitim imkânlarının daha gelişmiş olması, kentin sosyal ve kültürel cazibesi, istihdam imkânlarının yüksek olması, teknolojik olanakların yaşamsal faaliyetleri kolaylaştırması, ulaşılabilirliğin daha kolay olması, kentleşmenin *çekici* nedenlerindedir.

Kentleşmenin *iletici* nedenleriyle ulaşım ve haberleşme imkânlarının gelişmesi kastedilmektedir. Taşıma araçları ile birlikte gelişen kara yolları, köylü nüfusun kentlere göçmesini kolaylaştırmıştır.<sup>79</sup> Ulaşım faktörü kentleşmenin iletici nedenidir ve iki açıdan önem taşır. Öncelikle, taşıtların artması ve kara yollarının gelişmesi, insanların kolay yer değiştirebilme olanaklarını arttırmıştır. Diğer yandan ulaşım kolaylığı ekonomik açıdan pazara açılmaya yardımcı olacak bir nitelik taşımıştır.<sup>80</sup> Ulaşım ve taşımının yanı sıra haberleşme imkânlarının gelişmesi de kentleşmeyi etkileyen bir diğer unsurdur. Kent yaşamı hakkında doğrudan haber alma, işitsel ve görsel haberleşme kolaylıkları kırsal alanda yaşayan insanlar açısından yeni umutların doğmasına neden olmuştur. Bununla beraber kentleşme sürecinin kendisi de başlı başına bir iletici faktördür. Kentleşme, neticede daha ileri kentleşmeyi kolaylaştıran ekonomik aktörler arasında bilgilenmeyi ve iletişimi güçlendirerek süreci hızlandırmakta ve kolaylaştırmaktadır.<sup>81</sup>

Kentleşme süreci farklı bilim adamları tarafından incelenmiş ve bu konuyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Temelde kentleşme anlayışının “yerelleşme” ve “modernleşme” olmak üzere iki boyutu olduğu ifade edilmiştir. Buna göre yerelleşme

---

<sup>77</sup> Özer, a.g.e., s.51.

<sup>78</sup> Ceritli, a.g.e., s.13-14.

<sup>79</sup> Özer, a.g.e., s.59.

<sup>80</sup> Özer, a.g.e., s.59.

<sup>81</sup> Ceritli, a.g.e., s.15.

yaklaşımına dayalı kentleşme biçimi, nüfusun ve tarım dışı faaliyetlerin belli bir coğrafi alanda artması anlamına gelmektedir. Modernleşme boyutu ise, kentsel değer, tutum, örgütlenme ve kurumların coğrafi dağılımını içermektedir.

Tönnies, Simmel ve Wirth, kent merkezlerindeki şahsılık, toplumsal ve kültürel ilişkiler konusunda benzer görüşleri paylaşmaktadır. Tönnies ve Weber kentleri; kırsal kesimin işgücü, sermaye ve kaynaklarının kaymağını toplayan hâkimiyet merkezleri olarak görmektedir. Tönnies kentleşmeyi incelerken iki tür toplum tipolojisi çizmektedir: bir tarafta kan bağından (aile bağlarından), mekânsal ilişkilerden (komşuluklardan) ve zihinsel faktörlerden (din ve dostluk ilişkilerinden) kaynaklanan ve *gemeinschaft* toplumsal yapılara karşılık gelen ev, köy ve kasaba toplulukları bulunurken, diğer tarafta *gesellschaft* toplum yapısına karşılık gelen kentsel topluluklar yer almaktadır.<sup>82</sup>

Weber, kent kavramını oluşturmada nüfusu yeterli görmeyip, ekonomik ve siyasal bir örgütlenme biçimi olarak ele almıştır. Weber'e göre kent, sürekli bir pazar yeri, üretim ve tüketim koşullarının şekillendiği bir mekân, aynı zamanda kalesiyle ve askeri gücüyle siyasal bir birimdir. Weber'in kentleşmeye ilişkin incelemeleri ussallaşma kavramı etrafında kurulmuştur. Weber'e göre ussallaşma Batı uygarlığına özgü bilimsel uzmanlaşma ve teknik farklılaşma gibi iki olgunun sonucudur. Ussallaşma genel anlamı ile çeşitli eylemlerin farklılaşması ve eş güdümlenmesi ile ortaya çıkan örgütlenme biçimidir ve bu örgütlenme biçimi daha fazla verim ve etkinlik sağlamak için insanlar arası ilişkilerin, insanların ortamları ile kurdukları ilişkilerin bilimsel çözümlemesine dayanmaktadır.<sup>83</sup> Durkheim'a göre ise, kentleşme iş bölümünü arttırmaktadır. Kentin yalnız Orta Çağ'larda kendi başına anlamlı bir birim olduğunu savunan ve ileri kapitalist toplumlarda, toplum kuramının ana konularından biri olamayacağını ileri süren Durkheim'a göre, kent ile toplum arasında bir ayırım yapmak doğru değildir. Çünkü artık toplum dendiğinde akla büyük ölçekte bir kent gelmektedir.<sup>84</sup>

---

<sup>82</sup> Ceritli, a.g.e., s.22-23.

<sup>83</sup> Ceritli, a.g.e., s.24-25.

<sup>84</sup> Ceritli, a.g.e., s.27.

## 2.2. KENTLİLEŞME

Büyük ölçekli kentte, kentin güçlenen özellikleri bireyler tarafından benimsenmeye başlanmakta ve bu durum kentleşmenin sosyo-kültürel boyutu olarak algılanabilecek kentlileşme kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Literatürde ortak bir kentlileşme tanımı bulunmamaktadır. Kentlileşmeyi “mekân bağlamında değerlendirenler” ve “sosyo-kültürel açıdan tanımlayanlar” bulunmaktadır.

Mekânsal değerlendirmeye göre kentlileşme; kente göç eden nüfusun bir süre sonra kentin belirli bir bölgesinde yoğunlaşmasıdır.<sup>85</sup> Kente göç edilmesi ve mekânsal yoğunlaşmanın yaşanabilmesi için kentin bireylere iyi yaşam olanakları sunması gerekir. Birey, kentte yaşamasını gerektirecek bir iş sahibi olmalıdır. Mekânsal ve ekonomik bakış açısına göre kentlileşme kavramından bahsedilebilmesi için, kişi kente özgü bir işte çalışmalı ve geçimini bu yoldan sağlamalıdır.<sup>86</sup> Ancak, kentlileşme olgusunun tamamlanabilmesi için mekânsal ve ekonomik kriterler yeterli değildir. Eğitim ve kültür düzeyi, kentlileşmenin tamamlayıcı unsurlarıdır. Birey kentteki ortama uyum sağlayabiliyor ve kentli gibi davranıyorsa, kentlileşme tamamlanmış olur. Ancak bu gelişim süreci uzundur ve kentlileşme kavramının benimsenmesi birkaç nesil tarafından gerçekleştirilebilir. Kentlileşme sürecine daha kolay ve kısa sürede uyum sağlamak, kentteki sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımı mümkün olabilir.

Sosyo-kültürel açıdan kentlileşme; kente gelen bireylerin yeniden sosyalleşme sürecini anlatır. Kente gelen bireyler, kent toplumunun değer sistemini, davranış biçimini ve yaşam tarzını içselleştirmeye başlarlar. İçselleştirme süreci sonunda kentteki tüm değerleri kabul eden, bu değerlerin dışına çıkmayan "kentli insan" oluşur.<sup>87</sup> Kentli insan tipinin davranışları; toplumsal konulara bakış açısında, hakların ve ödevlerin bilincinde olma düzeyinde ve cinsiyetlere ilişkin yaklaşımda kendini gösterir.

Kentlileşmenin bir hayat biçimi haline geldiğini vurgulayan Wirth, kentsel yaşam biçiminin insanlara aşladığı belirgin özelliklerin; ikincil ilişkilerin baskın hale gelmesi, akrabalık bağlarının önemini kaybetmesi, aileden uzaklaşılması, komşuluğun ve toplumsal dayanışmanın zayıflaması olduğu görüşündedir. Kentlileşme bir hayat

<sup>85</sup> Erol Kaya, *Kentleşme ve Kentlileşme*, İstanbul, İlke Yayınları, 2003, s.65.

<sup>86</sup> Deniz Tatlıdede, "Kentleşme ve Kentlileşme Bağlamında Türkiye'de Kentlilik Bilinci", *İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu Şişli Akademi Dergisi*, Sayı 1, İstanbul, 2014, s.20.

<sup>87</sup> Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2015, s.119-120.

biçimi şeklinde okunabileceği gibi, kentleşme kültürüyle kendini gerçekleştiren bir siyaset olarak da görülebilir.

Kentleşme, kırdan gelen nüfus açısından adapte olması zor ve uzun bir süreç olduğu için, kentleşme ile birlikte kentlilik bilincinin kazandırılmasına da önem verilmelidir. Kentlilik bilinci, bireyin kendini kente ait hissetmesi ve kentleşmenin yaratacağı tüm sorumlulukları üstlenmesidir; eğer birey kentlilik bilincine erişirse kente uyum sağlaması, yani "kentleşmesi" hızlanır. Kentleşmiş bir birey eğitime daha çok pay ayırır, kentteki farklı kültürlerden oluşmuş canlı ortamı doğal karşılar, hem kendi çıkarını düşünür hem de topluma faydalı olmaya çalışır.<sup>88</sup> "Kentli" özelliklerini kazanma anlamına gelen kentleşme, uyumlu ve katılımcı olmayı gerektiren; örgütlenme, iş bölümü kavramlarının öğrenilmesi için eğitimi şart koşan; zaman içerisinde kendiliğinden gelişmeyen, toplumun ve bireyin çabasıyla beslenen esnek bir süreçtir.

Kent kavramının içeriği, zaman içindeki gelişimi, küreselleşme sürecinde kentin işlevleri ve insan yaşamını dönüştüren boyutu - kentleşme ve kentleşme- kentle ilgili ortaya çıkan yeni kavramların anlaşılabilmesi ve çalışmanın altyapısının oluşturulabilmesi açısından çok önemlidir. Çalışmanın ikinci bölümünde kent kültürü, kent imgesi ve kent kimliği kavramlarının içeriği ve boyutları incelenmiştir.

---

<sup>88</sup> Tatlıdede, a.g.m., s.20.

## İKİNCİ BÖLÜM

### KİMLİK, KÜLTÜR VE İMGE KAVRAMLARININ KENT ÖLÇEĞİNDE İNCELENMESİ

#### 1. KENT KİMLİĞİ

Kentlerin kurulmaya başladıkları dönemden itibaren kendine has özellikleri, farklılıkları olmuştur. Ancak, küreselleşme süreci gibi önemli bir dönemeçten sonra kentlerde, çoğalan fakat gitgide birbirine benzeyen kimlikler yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Tüketimin merkezde yer aldığı, mekânların eşitlendiği, aynı plânlama anlayışının uygulandığı kentler ortaya çıkmaktadır. Benzer tasarımlarla, aynı teknoloji ve yapı malzemesi ile üretilen yapılar, dünyadaki kentleri aynılaştırırken, bir başka anlayışa göre "yakınlaştırırken", yerel özgünlükleri de yok etmektedir. Kentler yalnızca alışverişe ve turizm faaliyetlerine imkan veren mekânlar olarak görülmekte ve kentler bu bakış açısı sonucu kimliklerini yitirmeye başlamaktadır.<sup>89</sup>

Küreselleşmenin sebep olduğu gelişmeler toplumda çok kültürlü bir görünüm oluşturmuş ve kent yaşamına da renk katmıştır. Ancak, devamında kentlerin bir kâr nesnesi olarak görülmesi ve rekabet ortamına sokulması, yerel özgünlüklerin yitirilmesine, kentlerdeki baskın kültürün yerel kültürü yok etmeye başlamasına neden olmuştur.<sup>90</sup> Kentlerdeki özgün yapının tamamen yitirilmemesi için, dünya kentleri arasındaki rekabet ortamında yerel figürlerin öne çıkarılması gerekli hale gelmiştir.<sup>91</sup> Değişen dünya düzeninde kentlerin belli ayırt edici özelliklerinin olması gerekir. Küreselleşen dünyanın her bölgesini tek kalıba sokma eğilimine karşın, kentlerin düzenin içinde bir fark yaratması, kendi temel özelliğini ön plâna çıkarması zorunlu duruma gelmiştir. Önce özendirilen standardizasyon, sonrasında aynılığın verdiği dezavantajlardan kurtulmak için ön plâna çıkarılan özgün kentler yaratma çabasına dönüşmüş, dikkatleri fark yaratan unsurlara yöneltmiştir. Benzeşen yapıların, tarzların içinde "semboller, özgünlükler, yerel figürler" sivrilmeye başlamıştır.

Küreselleşen dünyada artık ülkelerden ziyade kentler birbirleriyle yarışmakta, uluslararası projelerde yer alabilmek ve öne geçebilmek için başta kurucu unsurları olan

---

<sup>89</sup> Meder, Çiçek, a.g.e., s.305.

<sup>90</sup> Kiper, a.g.t., s.192.

<sup>91</sup> Kiper, a.g.t., s.117.

kültürlerini, ait oldukları medeniyet algısını ve diğer özelliklerini pazarlamaktadırlar.<sup>92</sup> Bu bakış açısının önem kazanmasıyla birlikte, bir kenti diğerinden ayıran, farklı ve üstün kılan unsurların sıyrılması, altının çizilmesi olgusu ayrıcalıklı bir noktaya taşınmıştır. Üstün ve farklı kılınan özellikler sebebiyle kente dair yeni kavramlar, tanımlamalar ortaya atılmıştır. “Kent kültürü”, “kent imgesi”, “kent kimliği” bu bağlamda literatüre giren kavramlardır. Kavramların her birinin kendine has özellikleri, birbirinden ayıran nüansları olsa da temelde hepsi, insan-mekân ilişkisinin ve karşılıklı etkileşiminin çeşitli boyutlarını anlatır. Çünkü kent, sürekli/kesintisiz iletişimin hâkim olduğu bir alandır. Bu iletişim “insanın insanla”, “insanın mekânla”, “mekânın mekânla” iletişimi şeklinde ortaya çıkar. Tüm fark yaratan iletişim türlerinin kentsel mekânda gerçekleşmesi, kente dair yeni kavramların incelenmesini beraberinde getirmiştir. Kent-insan ilişkilerini anlamamanın, analiz edebilmenin en doğru yolu budur.

Kentle ilgili sözü edilen kültür, imge ve kimlik kavramlarından en kapsamlı olanı “kimlik”tir. Kent kimliği içinde kültürü, imgeyi barındıran yoğun bir kavramdır. Diğer öğeler de kimliğin içine dâhil olup, kimlik kavramında kendilerini bulurlar. Dünya ekonomisini yönlendirmeye başlayan küreselleşme süreci, kentlerin mimarisini ve dolaylı olarak da kimlikleri biçimlendirmeye başlamıştır.<sup>93</sup> Küreselleşen dünyada artık ülkelerin değil, kentlerin birbirleriyle yarıştığı bilinmektedir. Böyle bir rekabet ortamında başarıyı yakalamamanın ve öne çıkmanın en güçlü yolu, kentin tanınmasını sağlamaktır. Bunu sağlayacak olan ise “**kent kimliği**” olgusudur.

Kimlik kavramı, genel olarak, “canlıların ve nesnelere fark yaratan, ayırt edici özelliklerinin bütünüdür.” Kimlik; kültürel, sosyal bileşenleri olan, çok geniş bir kavramdır. İnsanların olduğu gibi kentlerin de kendine ait özellikleri, kimliği ve kişiliği bulunmaktadır. “Her kentin, her dönemin bir kimliği vardır”.<sup>94</sup> Kimlik kavramının yoğun ve kapsamlı olması nedeniyle, “kentlerin kuruluşuna etki eden faktörler”, “ekonomik faaliyetler” ve “mimari özellikler” temel alınarak farklı kimlik

---

<sup>92</sup> Taşçı, a.g.m., s.265.

<sup>93</sup> Ali Ulu, İlknur Karakoç, "Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi", *Plânlama Dergisi*, Sayı 3, 2004, s.1.

<sup>94</sup> Kadriye Deniz Topçu, "Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2011, s.1048.

tanımlamaları yapılmaktadır.<sup>95</sup> Kentsel kimlik ve bileşenleri, belirli bir mekân içinde uzun yıllar içinde oluşmaktadır.<sup>96</sup>

### 1.1. KENT KİMLİĞİ TANIMLARI

Kent kimliği; “kent imajını etkileyen, her kentin sahip olduğu fiziksel, sosyal, ekonomik, tarihi etmenlerle belirlenen, kentlilerin yaşam biçiminin aynası olan, gelişen ve sürdürülebilir kent kavramına vurgu yapan, geçmişten geleceğe uzanan ve sürekli değişen bir süreç sonunda ortaya çıkan anlamlı bir bütündür.”<sup>97</sup> Kent kimliği, “çok yönlü ve çok boyutlu değişken denklemler içerisinde bireylerin, toplulukların ve toplumların, belirli bir tarihi ve mekânsal deneyimi anlamlı bir şekilde paylaştıkları, ondan beslendikleri ve kendilerini bilinçli bir aidiyet çerçevesinde tanımlamak üzere baz aldıkları bir tür “doğru orta” veya farklı yaşam deneyimlerindeki ortak paydalarda buluşma noktasıdır.” Castells’e göre, bu buluşma noktası en önemli anlam ve tecrübe kaynağı olurken, King için, sahiciliğin tek güvenli yeridir.<sup>98</sup>

Lynch, kimliği, "bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumu olarak açıklamakta ve kimliğin, hiçbir şeyle eşit olmadığını, tek ve biricik olduğunu savunmaktadır".<sup>99</sup> Kent kimliği, “her dönemde ortaya çıkan farklı görünümünün, var olma nedenini kaybetmeden, geçen zaman ve ideolojiyi hesaba katmaksızın, yalnızca kentin coğrafyasına ve yaşantısına dair izlerle var olduğu, kentsel imgelerin korunduğu bir ortamdır.”<sup>100</sup>

Prohansky, Fabian ve Kaminoff, "*kentin bir yer olarak sahip olduğu kimliğini, kişisel bir kimliğin temeli olarak kurgulamaktadır ve onu, anuların, düşüncelerin, yorumlamaların, fikirlerin ve özelleşmiş bazı fiziksel yerleşmeler hakkındaki duyguların bir derlemesi olarak*" tanımlamaktadır.<sup>101</sup> Bir başka yaklaşımda ise, bir yerin gerçekten "yer" olabilmesi için özelleşmiş bir anlama sahip olması gerektiği üzerinde

<sup>95</sup> Taşçı, a.g.e., s.1.

<sup>96</sup> Ulu, Karakoç, a.g.m., s.59.

<sup>97</sup> Şafak Kaypak, "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, 2010, s.375.

<sup>98</sup> Neslihan Sam-Rıza Sam, "Bir Kente Bakmak, Bir Kenti Görmek", Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014, s.401.

<sup>99</sup> İlgar, a.g.t., s.7.

<sup>100</sup> Kösten, a.g.m., s.6.

<sup>101</sup> Gio Ponti'den aktaran: Evren İlgar, a.g.t., s.7.



durulmaktadır. Yani yer, boşluk ve anlamın bütünleşmesi ile ifade edilmektedir. Bu da bir “yer”in belli kimliğe, karaktere sahip ve anlamlı olması gerektiğini göstermektedir.

Norberg-Schulz, “*her mekânın farklı bir ruha sahip olduğunu vurgular ve yerin kimliğinin de aslında zorunluluklardan ortaya çıktığını öne sürer. Mekânın ya da bir yerin karakteri, çevresel etkenlerle birlikte oluşan renk, doku, biçime bağlı olan bir durumdur. Bu özellikler bir araya geldiklerinde o yere ait karakteristik bir çevreyi oluşturur.*”<sup>102</sup> Genel olarak yerin sahip olduğu bir atmosferi vardır. Fiziki özelliklere ait her durum, iklimlerin, güneşin, gece ve gündüz farklılıklarının yerde yarattığı renk, doku, ışık-gölge, binanın durumu gibi birçok etken birleşerek kente ait bir ruh olarak yansır ve bireyde de bir bellek oluşmasını sağlar. Çevresel faktörler kentin büründüğü kimliği etkileyen en önemli faktörlerden biridir ve bu çevrede yaşayan insanlar da zamanla kente kendi kültür ve yaşayış biçimlerini ekleyerek kentin bellekte yer almasını sağlamaktadır.

Bott, Cantrill ve Myers de, “*yerin fiziksel ve kültürel karakteristiklerin bireysel etkileşimler ve ihtiyaçlarla birlikte birbirleri içinde erimesi, kaynaşması sonucu oluştuğunu vurgular. Bott’un kimlik yaklaşımlarında, yer kimliğinin duygusal bazı nedenlerden dolayı oluşan özellikli ve farklı semboller olarak ifade edildiği yaklaşımlara da rastlanmaktadır.*”<sup>103</sup> Yer kimliğine yönelik bu yaklaşımlarda ortaya çıkan semboller, bir yerin ilk defa görülmesi durumunda o yere ait ilk izlenim ya da deneyimleri ifade etmektedir.

Ardoin, Carter ve Dixon'un yaklaşımlarında görülen ortak nokta, kimlikle bireysel özellikler arasındaki ilişkilerin ön plâna çıkmasıdır.<sup>104</sup> Ardoin, yerin fiziksel durumuna bağlı olarak gelişen bireysel psikolojik durum ile sosyo-kültürel elementlere vurgu yapmaktadır. Carter, daha çok çevre ve insanlar arasındaki etkileşime bağlı olarak ortaya çıkan anlam üzerinde durmaktadır. Dixon ise, bu etkileşimi “biz”e ait sorularla açıklamaya çalışarak yer kimliğini fiziksel çevreyle ilişkilendirmektedir.

Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü üzere; kent kimliğine dair pek çok bakış açısının ve tanımın olduğu söylenebilir. Fakat dikkat çekilecek nokta; kent kimliğinin en önemli belirtecinin kimliğin kelime anlamında da görüldüğü gibi kendine has

<sup>102</sup> Norberg-Schulz'dan aktaran: Evren İlgar, a.g.t., s.8.

<sup>103</sup> Bott, Cantrill ve Meyer'den aktaran: Evren İlgar, a.g.t., s.8.

<sup>104</sup> İlgar, a.g.t., s.9.

oluşudur. Bir kenti benzerlerinden ayıran, onu kent sakinleri için özel kılan kendine özgü karakteri ve farklılıklarıdır.<sup>105</sup> Çünkü kent, gelişigüzel yerleşilmiş bir alan değildir; kentlinin yaşam alanı aynı zamanda kendi kuralları, yapısı olan bir mekândır. Bir kenti farklılaştıran, ayırıcı özelliklerini oluşturan her şey onun kimliğidir.

Kent kimliği kısa sürede oluşan ve kolaylıkla gözlenebilen bir kavram değildir, oluşumu için belli bir süre gerekir. Tekeli, kent kimliğinin oluşumunu tarihsel bir olgu olarak görmekte ve bu tarihsel olgunun farklı katmanların bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşturmasıyla gerçekleştiğini ifade etmektedir.<sup>106</sup> Kent kimliğinin tarihsel bütünlüğü kentteki farklı alanların toplanmasıyla meydana gelmektedir. Kent kimliği, o kentin kuruluşundan itibaren tarihi süreç içerisinde, mekânla bütünleşmiş şartların ve özelliklerin bütünüdür. Kent kimliğinin tarihsel yönüne, zamana uygun şekilde değişen toplum kültürü eklenerek bir birikim oluşur ve devamlılık sağlanır. Kentte bir katmanlaşma vardır ve kentin sahip olduğu her tabaka farklı özelliğe sahiptir. Kent kimliklerinin oluşmasında önemli girdilerden birini oluşturan tarihi mirasın, doğal özelliklere verilen önemle paralel olarak korunması ve değerlendirilmesi gerekir. Tarihi kentsel dokular, anılarla dolu olduğu için kuşaklar arasında manevi bir bağ kurar, tarihi bilince kaynaklık eder.<sup>107</sup>

## 1.2. KENT KİMLİĞİNİ OLUŞTURAN ÖGELER

Kentsel kimliğin temelini *kentsel mekân ve insan* oluşturur.<sup>108</sup> Kimliği oluşturan ilişkiler ağı, temelde kentsel mekân ve insan faktörleri arasında gerçekleşir. Her toplumun kent kimliğine bakış açısına göre mekân ve insanın sahip olduğu önem değişmekte, kimi zaman farklı kent kimliği bileşenleri de kavrama dahil edilebilmektedir. Toplumdaki sosyo-ekonomik gelişmeler ilk etkisini kentsel mekânda göstermekte ve değişim en belirgin haliyle kent merkezlerinde gözlenebilmektedir.

### 1.2.1. Kentsel Mekân

İnsan geçmişten bugüne köy, kasaba, kent, metropol gibi çok farklı mekânlarda yaşamış ve yaşadığı her mekâna uygun bir hayat tarzı, kültürel birikim ve değerler

---

<sup>105</sup> Ahmet Koyuncu, "Kimliğin İnşasında Kent", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2003, s.158.

<sup>106</sup> Hacı Duran, "Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Oteli Üzerine Bir Değerlendirme", *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 29, 2008, ss. 1-2.

<sup>107</sup> Kiper, a.g.m., s.14.

<sup>108</sup> Taşçı, a.g.m., s.1.

sistemi kurmuştur.<sup>109</sup> "Mekân" adı verilen olgu, kentte yaşam alanlarının oluşturulduğu yerleri ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Genel anlamda soyut, geniş ve insansız bir çevreyi niteleyen mekân, sosyal ilişkiler aracılığıyla üretilir ve kurumsallaşma adımlarını atar. Denilebilir ki insan bilişinden bağımsız, mutlak bir varlık olarak mekândan bahsedilemez, insan ilişkilerinin zemin bulduğu yerler vardır. Toplumsal yapı ve toplumsal değişimin görünümü olan ve bunu yansıtan mekân, insani ve toplumsal bir örgütlenmedir.<sup>110</sup> Soyut bir kavram olarak nitelendirilen mekân, ancak toplumsal bağlamda değerlendirildiğinde gerçek anlamını kazanır.

Mekân kavramını canlandıran ve ona anlam katan öge insandır. İnsan mekânda aktif olarak yer alır. İnsanın mekânda yer alış tarzı hacim doldurmaktan ibaret değildir.<sup>111</sup> Kentteki kültürel birikim, bireyin ve mekânın ayrı ayrı oluşturduğu bir kavram değildir. Mekânı somutlaştırma ve yaşam alanı inşa etme noktasında insan oldukça önemli bir aktördür. Mekânın soyut içerikten somut içeriğe doğru yol alması, hem zihinsel hem fiziksel özelliklerinin bir arada bulunduğunu ifade eder. Kentin kurulmasına ev sahipliği yapan mekân, kente dair üretim ilişkilerini ve sosyal yapıyı içinde barındırır.

Kenti farklı kılan tüm özelliklerin toplamı olan kimlik kavramı da kendini kentsel mekânda ifade eder. Kültürel değerler, toplum tarafından, mekânın sınırları içinde oluşturulur ve mekân bu kültürel değerleri sonraki kuşaklara aktarır.<sup>112</sup> Kentsel mekân, kimliğin doğduğu, sürdüğü, kentteki ilişkiler ağına ev sahipliği yapan yerdir. Kentsel mekân aslında toplumsal mekândır. Kentsel mekânı oluşturan pratikler toplumsal pratiklerin bir devamıdır ve bu nedenle toplumsal ilişki biçimlerinin yansımalarıdır.<sup>113</sup>

Kent, coğrafi şartlar tarafından biçimlendirilmekten öte, insan algı ve yaşayışının ortaya çıkardığı bir mekân haline gelmektedir.<sup>114</sup> Mekân aslında hayatın içerisinde şekillendiği kalıplardan birisidir. Mekânı yaşama, hayatı yaşayışın tamamlayıcı bir

---

<sup>109</sup> Sevinç Güçlü, "Mekan Sosyolojisi ve Kentsel Mekan", Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.) *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014 , s.262.

<sup>110</sup> Güçlü, a.g.e., s.270.

<sup>111</sup> Güçlü, a.g.e., s.269.

<sup>112</sup> Taşçı, a.g.m., s.10.

<sup>113</sup> Güçlü, a.g.e., s.276.

<sup>114</sup> Taşçı, a.g.m., s.4.

parçasıdır. <sup>115</sup> Michel Foucault'ya göre mekân; *"içinde yaşanan, kendiliğın oluşturulduğu, hayatın aşındığı, zamanın ve tarihin yaşandığı bir alandır. Mekân, gücün kurumsallaşmış, inşa edilmiş görünümüdür."* <sup>116</sup>

Kentsel mekânın yükselişı göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşmaktadır. Farklı mekânların birbirine değdiği heterojen ilişkiler ağında, her geçen gün mekân bilinci yükselmektedir. Kentsel mekân, söylemlerin çözüldüğu ve somutlaştığı yerdir. <sup>117</sup> Kentlerin değişen işlevlerine paralel olarak, yapılanma özellikleri de farklılık göstermektedir. Kentlerin inşa tarzı, insanlar arasındaki farklılara ve örülen duvarlara dayanır ve kentin inşasındaki farkın, yararlı bir durum olmaktan ziyade parçalanmaya götürebilecek bir tehdit oluşturabileceği varsayılmaktadır. <sup>118</sup> Bu nedenle kentler her geçen gün kimliksiz, sosyal ilişki olasılığını ortadan kaldıran yerler haline gelmekte ve birbirine yabancı kalabalık topluluklarla dolmaktadır. Kalabalık topluluklarla dolu mekânlar, hayatın her anına tüketim kültürünü yerleştiren ve turizm etkinlikleriyle var olabilen yerlerdir. <sup>119</sup> Kentsel mekân faktörü, varlığını hissettirdiği her bölgede ve zaman diliminde, mekândan aldıklarıyla ve mekâna bıraktıklarıyla kent kimliğinin oluşturulmasına çok önemli bir katkıda bulunmaktadır.

### 1.2.2. İnsan

Kentsel kimliğin oluşmasında mekândan sonraki en etkin öğe insandır. İnsan, yaşadığı mekânı aktif bir şekilde kullanır; ihtiyaçlarını karşılamak ve hayatını sürdürmek için ev, yol, bina, park, çeşme vb. yapıları inşa eder. Kentlere her aşamada yön veren insan iradesi, kendi yaşam tarzını, düşüncesini ve beklentisini kente aktarır ve kent kimliğini kurar. Sonra kentin ruhu hissedilmeye başlanır. <sup>120</sup> Kent kimliğini oluşturan iki önemli unsur-kentsel mekân ve insan- arasında karşılıklı etkileşimle beslenen bir ilişki vardır. Başlangıçta insan kendi çabaları sonucu kenti şekillendirirse de, zaman içinde kentsel mekân da insana bir tarz ve zihniyet kazandırır.

Kentlerin insan hayatını düzenleme ve değiştirme gücü vardır. Fakat, insan-çevre ilişkilerinde edilgen konumda olan daima birey değildir. Bir kentin kimliğinin o

<sup>115</sup> Hasan Soygüzel, "Kent ve Kültür Üstüne Bir Çeşitleme", www.istanbulburda.com.tr. , (27.12.2014).

<sup>116</sup> Köksal Alver'den aktaran: Sevinç Güçlü, a.g.e., s.280.

<sup>117</sup> Güçlü, a.g.e., s.284.

<sup>118</sup> Richard Sennett, *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013, s.13.

<sup>119</sup> Sennett, a.g.e., s.12.

<sup>120</sup> İhsan Aktaş, "Kent Kimliği", www.haber7.com.tr. , (12.01.2015).

kentte yaşayanlardan bağımsız olarak düşünülmesi imkânsızdır. Birey de ilişki ağında oldukça aktif rol almaktadır. Bu durumun farkında olan bireyler kimlikle bütünleşmeye başlar ve onun belirleyicisi olurlar. Artık kente dokunurken ne yaptıklarının farkındadırlar. Kimlik de, birey-çevre iletişiminin bilinçli bir düzeyde ilerlemesi sonucunda sağlamlaşır. Kimliği çevresel özellikler kursa da, niteliklerini belirleme gücüne sahip olan bireydir.<sup>121</sup> Kent kimliği, “bireylerin yaşam biçimlerinin ve çevreyle etkileşim düzenlerinin fiziksel mekâna yansıma göstergesidir” denilebilir. Kentteki bireysel benliklerin ve kentsel mekânın süregelen ilişkisi, çok yönlü deneyimleri kente kazandırır ve deneyimler sonucu ortaya çıkan semboller bütünü kent kimliği olarak tasvir edilir.

### 1.3. KENT KİMLİĞİNİN TEMEL ELEMANLARI

Kent kimliği kavramı birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Kentin sahip olduğu doğal çevrenin fark yaratan özellikleri ve insan eliyle biçimlendirilen kentin yapay çevresi bütünleşerek kimliği ortaya çıkarmıştır.

#### 1.3.1. Doğal Çevreden Kaynaklanan Elemanlar

Doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, kentin doğal görünümü ile ilgilidir. Kentin topografyası, iklimi, bitki örtüsü, jeolojik durumu ve genel konumu doğal çevre verileridir.<sup>122</sup> Doğal çevre verilerinin farklılığı ve kendine özgü oluşu, kentlere kimlik kazandırır. Kentin manzarası, doğal güzellikleri, tarihi değerleri bireyin yaşam alanını kuşattığı için, kentteki insan hareketlerinin sınırlarını oluşturur ve kimlik denen o özgün yapı meydana gelir.<sup>123</sup>

Doğal öğeler, kentin atmosferi olarak tanımlayabileceğimiz bir olguyu ortaya çıkarır. Kentin, insan eli değmeden, kendiliğinden sahip olduğu özellikleri kimliğin katıksız ve katkısız yönüne işaret eder. Bir kentin iklimi, topografik özellikleri, bitki örtüsü, jeolojik yapısı, su kaynakları, coğrafi ve stratejik konumu, kimliği etkileyen unsurlara dâhil edilebilir ve kimliğin oluşmasında tahmin edilemeyecek kadar etkili rollere sahip olabilir. Örneğin; iklimdeki çeşitlenmeler kentin fiziki yapısı üzerinde

<sup>121</sup> Mete Çamdereli, "Kentsel Kimlik Göstergeleri Olarak Kent Logoları", *II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu*, Nisan 2006, s.237.

<sup>122</sup> Muharrem Es, *Kent Üzerine Düşünceler*, İstanbul, Okutan Yayıncılık, 2007, s.48.

<sup>123</sup> Şafak Kaypak, "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2013, s.375.

doğrudan bir etkiye sahiptir. Kentlerdeki iklimlerden kaynaklanan farklılıklar, her kentin başka biçimlerde algılanmasına neden olmaktadır.<sup>124</sup> Sert iklime sahip bir yerleşim yeri ile daha ılıman bir iklime sahip olan yerleşim yeri arasında, mimari tasarım, malzeme seçimi, yapı rengi ve yapıların farklı şekillerde konumlanmasından dolayı kent dokularında farklılıklar meydana gelmektedir. Sıcak ve soğuk iklim bölgelerinde kentsel mekânlar, içine kapalı, yoğun bir organizasyon gösterirken; iklimi daha ılıman olan bölgelerde, açık, az yoğun bir yapılaşma meydana gelir.<sup>125</sup> Malzeme, doku, tasarım seçenekleri de kentteki kimliğin farklılaşmasının temellerini atar.

### 1.3.2. Beşeri Çevreden Kaynaklanan Elemanlar

Birey ve toplum, beşeri çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarıdır. Bireyin kişiliği yaşadığı çevre içinde olgunlaşır. Bireyin geçmişiyle ilgili tüm anıları, deneyimleri, geleceğe dair umutları ve beklentileri, düşünceleri, davranışları; öte yandan, içinde yaşadığı toplumun inançları ve adetleri kimliği oluşturur.<sup>126</sup> Kişilerin yaşam biçimleri de etkileşimde bulunarak kent kimliğini etkiler. Birey ve toplum, kimliğin inşa edildiği yapay çevrenin elemanlarıdır. Yapay çevre, kentte yaşamlarını sürdüren insanların gereksinimlerinden ortaya çıkan eylem alanları ve bu eylem alanlarının karşılıklı ilişkileriyle biçimlenen, insanlar tarafından oluşturulmuş öğelerden meydana gelir.<sup>127</sup> Yapay çevrenin özellikleri, kentin toplumsal yapısı ve kültürel etkinlikleri hakkında bilgi verir ve bu nedenle kent kimliğinin vazgeçilmez bir bileşenidir.<sup>128</sup>

Yapay çevre, kırsal ve kentsel tüm alanları kapsar. Yapay çevre, dönemin ortak kültürünün, toplumsal değerlerinin, bilgi ve teknoloji alanındaki birikiminin bir yansımasıdır. Bireylerin ve toplumun sahip olduğu değerler, kent kimliğini oluşturan basamaklardır ve kentte uygulanan düzenlemeler, yapılı çevrenin oluşturduğu kimlik elemanlarıdır. Kentte inşa edilen sokaklar, meydanlar, anıtlar gibi kentsel bileşenler insan eliyle oluşturulan yapılı çevreye dahil edilebilir.<sup>129</sup> Kentteki yapılar, içinde buldukları toplumun çeşitli gereksinimlerine cevap verme amaçlı, yapıldığı dönemin

---

<sup>124</sup> İlgar, a.g.t., s.17.

<sup>125</sup> İlgar, a.g.t., s.17.

<sup>126</sup> Es, a.g.m., s.49.

<sup>127</sup> İlgar, a.g.t., s.19.

<sup>128</sup> Duran, a.g.m., s.2.

<sup>129</sup> Duran, a.g.m., s.2.

inşaat tekniğine dayalı malzemelerle bir fiziksel mekânın etrafını çeviren kütlelerdir. Aynı zamanda yapıları kullanan bireylerin dünya görüşlerini, estetik algılarını, kültüre yaklaşımlarını yansıtmaktadırlar. İnşa edilen çevrenin kimliği ile toplumun sosyal yapısı ve kültürel kimliği etkileşim halindedir.<sup>130</sup> Kentin sosyal ve kültürel zenginliği ne denli fazla olursa, yapılı çevrenin kimliği de o denli özgün ve zengin olur.

Toplumsal ilişkiler, bireylerin çevre ile olan iletişimine bağlı olarak sürekli değiştiği, geliştiği ve yeniden üretildiği için kent kimliği de yeniden tanımlanmaktadır.<sup>131</sup> Kent kimliği sabit değildir, dinamik bir yapıya sahiptir; kendini yenileyebilen ya da şartlar dahilinde bozulabilen bir oluşumdur.<sup>132</sup> Bir kentin kimliğinin bozulması, yapay çevrenin kurucusu olan insanın faaliyetlerine bağlıdır.

Kent kimliği sadece belli bir döneme indirgenerek anlaşılamaz. Kent yaşayan bir organizmadır ve kente ayrıcalık kazandıran özelliklerin her dönemde var olması gerekir. Kentler, değişen ve güncellenen işlevlerine uygun bir şekilde, bölgelerinin kültür sanat merkezi olma görevini yerine getirerek, kültürel mirası sonraki kuşaklara aktaran mekânlara evrilmektedir.<sup>133</sup> Kimlik dinamik bir kavram olduğu için bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerden etkilenmekte ve değişmektedir. Kent kimliği farklı grupların ürettiği kültürel değerlerin birikimiyle oluşmaktadır; bireylerin ve toplumsal değerlerin ışığında değişik şekillerde yorumlanmakta ve güzel/çirkin gibi sıfatlarla betimlenmektedir.<sup>134</sup> Kent yaşayan bir organizma gibi düşünülürse, devamlı olabilmeleri için kendilerine has özelliklerinin hem dinamik hem de kalıcı olması gerekmektedir. Bu bağlamda, kentin bazı niteliklerinin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere paralel bir şekilde yenilenmesi, kimliğin kaybına değil dönüşümüne işaret etmektedir.

#### 1.4. KENT KİMLİĞİNİN ÖNEMİ

Kentin kimliği, içinde yaşayan bireylere de ayrı bir ruh hali, bakış açısı ekler; karşılıklı ve birbirini besleyen bir ilişki söz konusudur. Birey faktörünün kimliği anlamada çok kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Hem kent kimliğinin

---

<sup>130</sup> Kaypak, a.g.m., s.376.

<sup>131</sup> Buket Önem, İsmet Kılınçaslan, "Haliç Bölgesinde Çevresel Algılama ve Kentsel Kimlik", *İTÜ Mimarlık, Tasarım ve Plânlama Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2005, s.2.

<sup>132</sup> Kaypak, a.g.m., s.377.

<sup>133</sup> Es, a.g.e., s.50.

<sup>134</sup> Kentleşme Şurası, Kentlilik Bilinci Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, 2009, s.29.

taşıyıcılarından biri olması hem de yapay çevreyi oluşturması anlamında bireyin çift yönlü bir katkısı olduğu dile getirilmelidir. Kişilerin kimliği kentin kimliği ile özdeşleşmektedir.<sup>135</sup> Aynı zamanda her kentli birey, tarihsel olarak geçmişin izlerini ve bağlantılarını üzerinde taşımaktadır. Bu yönüyle kentler, sanki iz düşülen tarih ve bağlantılar üzerinden birbirleriyle iletişim halinde olan bilinçlerin bir sektörü konumundadır.<sup>136</sup>

Bireyler arasındaki farklar, çeşitlilikler kentin kimliğine de yansır ve çoğul bir yapı oluşturur. “Kitle kültürü ile azınlık kültürü”, “geleneksel ve modern kimlikler”, “tüketim kültürü” ve “tüketmeden doğan bastırılmışlık” bir arada ve iç içe durur.<sup>137</sup> Kent, farklılıkların bir aradalığı ya da çelişkisi olduğu gibi aynı zamanda bir ayrışma ortamıdır. Çok değişik sınıf, zümre, meslek, din, ırk, millet unsurlarını barındıran kentler, kendi içinde kimi kapanmalara, ayrışmalara yol açmaktadır.<sup>138</sup> Kentteki yaşam tarzlarının ayrışması ve düşünsel ayrışma, benzer yapı ve kimliklerin kendi özel dünyalarını var etmesini öngörmektedir.

Modern dünyanın tüm yüzleri, bütün ya da parçalanmış halde kentte barınır. Yaşam alanlarını kent içinde şekillendirirler, bir nevi kentin içine hapsolurlar. Modern dünya ürettiği değerleri kontrol altına alırken, ona bir yandan özgürlük ortamı da sağlar. "Modernlik kenti özneye yuva yapar, modernlik öznenin yuvasını yapar."<sup>139</sup> Modern dünya birikimlerini kentler aracılığıyla bireye yansıtır. Özne modern dünyada ikamet eder, modern dünya öznededir. Artık modern özne ile modern kent bütünleşmiş bir görüntüdedir ve onları birbirinden bağımsız düşünmek pek mümkün değildir. Bu sebeple, bireyler yaşadıkları mekâna kendi benliklerinden bazı değerler yüklediklerinde, mekânla bağ kurduklarında ve değerleri için fedakârlıkta bulunmaya başladıklarında anlamlı bir kimliğin ortaya çıkacağı söylenebilir. Bireyin de kimliğe katkıda bulunabilmesi ve değerler biriktirmesi, kentin kimliğinin güçlü olmasına bağlıdır. Birey

---

<sup>135</sup> Kaypak, a.g.m., s.380.

<sup>136</sup> Neslihan Sam, Rıza Sam, a.g.e., s.399.

<sup>137</sup> Ali Yaşar Sarıbay, "Kent ve Kimlik: Kentin Kimliği, Kentli Kimliği", (Ed.Hasan Ertürk, Neslihan Dostoğlu, Neslihan Sam), *Prof. Dr. Rana Akdiş Aslanoğlu Anısına Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KETAM) Yayını, No:4, Bursa, 2013, s.252.

<sup>138</sup> İlbank, Kent ve Kentleşme, Sayı 10, www.ilbank.gov.tr. , (25.12.2014).

<sup>139</sup> Besim F. Dellaloğlu, "Modernlik Öznenin Yuvasını Yapar", (Ed. Deniz İncedayı), *Çevre Tümdür/Çok Boyutlu Bir Olguya Bütüncü Bakış*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2002, s.57.



ve kimlik arasındaki ilişkinin çift taraflı, birbirinden beslenen bir süreç olduğunun altının çizilmesi gerekir.

“Kent kimliğinin oluşması, gelişmesi kente ve bireylere ne tür katkılar sağlar veya bir topluma ne kazandırır?” sorusuna cevap olması bakımından kent kimliğine sahip olmanın avantajları şu şekilde sıralanabilir:<sup>140</sup>

- Kentin kimliğinin varlığı, o kenti diğerlerinden ayırıp tanınmasına yardım eder.
- Ekonomik yatırımlar ve büyüme modeli kent kimliğine uygun şekilde belirlenir.
- Kentin kimliğine zarar verecek etkinlikler ya da uygulamalar önlenir.
- Toplumsal duyarlılık kent kimliğine göre artar.
- Yatırım plânlarında nitelik ve uygunluk kriterleri etkili olur.
- Kentsel kaynakların kullanımını kent kimliği belirler.

Kentler son yirmi yıl içinde, küreselleşme süreciyle bütünleşmek ve kent içinde beliren sorunları çözmek için uygun yöntemler bulmaya ve gelişmeye çalışmaktadır.<sup>141</sup> Bu çabaya bağlı olarak yapılan düzenlemeler de kentsel kimliklerin çehresini değiştirir hale gelmektedir. Değişim sürecinin çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, kent kimliklerinin belirginliğini azaltmaktadır. Sanayileşme ile şekillenen kentlerin, toplumda oluşan yeni kimliklerin ve bunların yaşam alanlarının analizini yapmak zorlaşmaktadır.<sup>142</sup>

Yöresel değerlerin korunması, yeni gelişmelerin eski doku ile uyumlu bir bütün içinde tasarlanması, kentlerdeki sürdürülebilir gelişmelerin sağlanabilmesi için önemli ilkelerdir.<sup>143</sup> Bu noktada yapılacak düzenlemelerin içeriği, boyutu çok önemlidir. Kentlerdeki değişim engellenemeyen bir seviyeye ulaşmaktadır. Kentler bireylerin tecrübeleri sonucunda oluşan genel sembollerin bütünüdür ve kente yapılan müdahale yalnızca fiziksel değildir; birey-mekân ilişkisini de etkileyen bir harekettir. Kentteki yapılara yenisinin eklenmesi ya da var olan yapının yıkılması, özgün kimliği geliştirdiği gibi ona zarar da verebilir.<sup>144</sup> Kentteki yapılarla ilgili önemli kararlar verilmeden önce,

---

<sup>140</sup> Demir, a.g.e., s.117.

<sup>141</sup> Kösten, a.g.m., s.2.

<sup>142</sup> Kösten, a.g.m., s.6.

<sup>143</sup> Kiper, a.g.t., s.105.

<sup>144</sup> Duran, a.g.m., s.2-3.

kentsel alan bir bütün olarak değerlendirilmeli ve yapıların çevreye ilgisi göz ardı edilmemelidir.

Kentte yer alan bir yapı, sanatçının ve mimarın eserinde vücut bulan şahsi imgeleri barındırdığı için değerlidir ve zamanla topluma mâl olup kentin ortak değeri olarak benimsenebilir. Kimliğin oluşumunu toplum kadar, o toplumdan beslenen tasarımcının da etkilediği iddia edilebilir. Geçmiş, toplumsal kimliğin temsilcisidir, kentler de onu bugüne taşıyan bir aynadır. Gelenekleri oluşturan tüm detaylar, coğrafyada kalıcı izler taşır.<sup>145</sup> Kültürün somut mirasını oluşturan eserler simgesel yapılardır; kentin her dönemine şahitlik ettikleri için özel bir konumdadırlar Kişiler yaşadıkları mekâna değerler yükledikleri, oraya bağlandıkları, fedakârlıkta bulunmaya başladıkları zaman, o mekân bir kimliğe kavuşabilir.<sup>146</sup>

Kent kimliği, uygarlık-kültür ayrımında, kültür kavramının tarafında yer alır. Uygarlık kentin alt yapısına, nasıl kurulduğuna değinirken; kent kültürü, kentten elde edilen kazanımları anlatır. Kent kimliği, bir bütün olarak, kazanımların mekâna ve topluma nasıl yansıdığı ile ilgilenir.<sup>147</sup> Kent kimliği, mekân ve kültür arasındaki karşılıklı ilişkiden beslenir. Ancak kent kültürünün varlığı unutulmaya başlanmış ve kimliği birbirine benzeyen mekânlar meydana gelmiştir. Sınırları belli, geleneksel yapıdaki kentler oldukça genişlemiş, kentlinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmışlardır. Değerlerini koruyan, yaşanabilir kent özlemi duyuldukça, birçok kültürel unsurun varlığı ve kıymeti gündeme gelmiştir.<sup>148</sup>

Kentleşme kavramının etkisi tüm dünyaya yayılırken kent kimliklerinin konumu farklı bir boyuta ulaşmıştır. Doğal, tarihi, kültürel mirasın neden ve nasıl yitirildiğine farklı açılardan bakma gereği doğmuştur.<sup>149</sup> Türkiye'deki kentlerin de kimliklerini kaybetme sürecinde olduğu dile getirilmekte ve kimliklerin varlığını korumak ve yeniden kazandırmak adına yerel yönetimler tarafından kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir.<sup>150</sup> Kentsel yenileme veya dönüşüm kavramının içeriğinin tam olarak anlaşılması ya da çarpıtılması, kent kimliğinde ve değerlerin yok edilmesinde

---

<sup>145</sup> Es, a.g.m., s.5.

<sup>146</sup> Duran, a.g.m., s.4.

<sup>147</sup> Taşçı, a.g.m., s.11.

<sup>148</sup> Kaypak, a.g.m., s.346.

<sup>149</sup> Kiper, a.g.m., s.14.

<sup>150</sup> Duran, a.g.m., s.1.

büyük bir etkidir. Kentsel yenileme niyetiyle yola çıkılıp, yapılaşma biçimini değiştirme ve rant ekonomisine dönüştürme hatasına düşülmesi büyük bir olasılık olarak göze çarpmaktadır.<sup>151</sup>

Kentsel koruma anlayışı ve koruma politikası içinde korunma durumundaki öğeler kentin kimliğini, imgesini oluşturur. Bu öğeler tek bir yapı olarak korunmak yerine bir bütün olarak algılanmalı ve çevredeki konumları gözetilerek koruma kapsamına alınmalıdır.<sup>152</sup> Kentin kimliğini değiştirecek müdahaleler yapılmadan önce kimliği kuran değerlerin ortaya çıkarılması, güncel koşullara uyarlanması ve bütünleştirici bir yaklaşımla kent kimliğindeki sürekliliğin sağlanması daha doğru bir tutumdur.<sup>153</sup>

Kenti koruma konusu, bireyden bağımsız düşünülemez. İnsanların yaşadıkları kenti sahiplenmeleri ve korumaya yönelmeleri için; kentin geçmişini, hangi medeniyetlerin katkılarıyla bugüne geldiğini, yaşam kültürünü bilmeleri gerekir. Kentin geçmişinin bilinmesi ve geçmişle bağ kurulması, kenti koruma isteğini arttıracaktır.<sup>154</sup> Kentsel kimlik; binalardan, meydanlardan, sokaklardan ziyade, tüm bireylerin etkin katılımından oluşmaktadır. Yaşadığı kentteki yaşam kalitesinden memnun bireyler aynı zamanda kentin ruhunun da belirleyicisidir. Kendi ayakları üstünde durabilen, yaşanabilir bir kent yaratabilmek ve bunu etkili bir şekilde ifade edebilmek bu ruhla doğrudan ilişkilidir.<sup>155</sup>

Kentin konumunun radikal bir değişime uğramasıyla birlikte, kültürel birikim ve kimlik marka olarak yansıtılmakta ve bir yarışın içine sokulmaktadır. Bugün kentin yönetilmesi; yerel yönetim unsurlarının, sivil toplumun, üniversitenin ve yerel medyanın yönetilmesini kapsamaktadır.<sup>156</sup> Çok aktörlü mekân yönetimi hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde, kentlerin kimlikleri üzerinde belirleyici olmaktadır.

Kentler, fiziksel alt yapıları, içinde yaşayan insanlarla pazarlamaya, tanıtıma gerek duyan, adeta marka değerine sahip birer ürün haline gelmektedir. Kentlerden

---

<sup>151</sup> Ulu, Karakoç, a.g.m., s.3.

<sup>152</sup> Önem, Kılınçaslan, a.g.m., s.3.

<sup>153</sup> Duran, a.g.m., s.2.

<sup>154</sup> Fayez Attar, "Kent Kültürü ve Kentleşme Süreci", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Gayrimenkul ve İnşaat Birliği Platformu*, s.3.

<sup>155</sup> Çamdereli, a.g.m., s.236-237.

<sup>156</sup> Kaypak, a.g.m., s.352.

beklenenler arttıkça, daha değerli hale gelmeleri de kaçınılmaz olmaktadır. Bir ürün gibi görülen kentler, bireylerin kazanç sağlayacağı bir araç olarak yansıtılmaktadır.<sup>157</sup>

Küreselleşme sürecinde kentlerinin yarışta daha önde olmasını isteyen, yatırımları kente çekme hedefindeki belediye yönetimleri, toplumsal kimliğe zarar verecek şekilde davranmakta ve kamu hizmetlerini işletme mantığıyla yerine getirmektedir. Kentlinin emeğiyle ortaya çıkmış, geçmişin izlerini taşıyan kent dokularının ekonomik kazanç aracı olarak görülmesi, değerlerin para ile ölçülmesine ve kentteki bazı bölgelerin önemsenmemesine sebep olmaktadır.<sup>158</sup>

Karmaşık ve çok yönlü ilişkiler ağında kentler; ülkelerine bağlı olmadan uluslararası alanda rekabet edip, küresel boyutta ekonomiye ve üretime yön veren eylemler içinde bulunabilmektedirler. Yalnızca küresel sermaye açısından değil, kentlerin kendilerine özgü turistik değer yaratabilmeleri için de fark yaratacak, onları bir adım öne çıkaracak özellikler geliştirmeleri gerekmektedir. Teknolojinin, üretim tarzının insanları ve mekânları tek tipleştirdiği bir dünyada kentlerin kendine ait değer yaratması git gide daha da önemli hale gelmektedir. Bu konuda yerel yönetimlerin, kent plâncılarının üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri, yaşadıkları kentin kendine has yapısını bozmadan, gerekli değişiklikleri yapabilmeleri gerekmektedir. Kentin hem kimliğinin korunması, hem de kendi özelliklerini kaybetmeden diğer kentlerle rekabet edebilecek düzeye getirilmesi, birey ve toplum açısından oldukça önemli bir konuma yükselmektedir.

20.yüzyılda yeni tekniklerin, yapı anlayışının ve malzemenin kullanılması sonucunda kentlerin mimari tarzı hızla yok olmaya başlamıştır. Birbirinin benzeri olan yapılar hızla çoğalınca, kentlerin silueti değişmeye yüz tutmuştur.<sup>159</sup> Bu durumda kimliğin en önemli ögesi olan kültürün ve onun yarattığı farkın önemi daha da artmıştır.

---

<sup>157</sup> Şuayip Özdemir, Yusuf Karaca, "Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, 2009, s.131.

<sup>158</sup> Ulu, Karakoç, a.g.m., s.4.

<sup>159</sup> Yüksel Sayan, "Küreselleşen Bir Dünyada Kent, Milli Kimlik ve Kırkağaç", *Kırkağaç Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 2012, s.2.

## 2. KENT KÜLTÜRÜ

Kültür kavramı kimliğin oluşmasında pay sahibidir ve toplumun yaşam biçimini, gelenek, görenek ve adetlerini, alışkanlıklarını içine alır. Bu açıdan, kültür ve kimlik arasındaki ilişkinin incelenmesi, kimliğin daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır.

Kentle ilgili tanımlara göz atıldığında, ağırlıklı olarak kültürel birikimden, hayat tarzından bahsedildiği görülebilir. Hem kurucu hayat biçiminin ve iradenin, hem de tarihi süreçte içinde yaşayanların hayat biçimlerinin sahnesi konumundaki kentler, kültürü ve medeniyeti saklayan yerlerdir. İnsanların yerleşim kurdukları mekân ile tarihi birikimlerin oluştuğu mekânın kesişmesiyle kültür oluşmaktadır.<sup>160</sup> Oluşan kültür bu aşamadan sonra hem yatay düzlemdeki mekâna hem de dikey düzlemdeki zamana hakim olarak o toplumun coğrafyasını ve tarihini biçimlendiren önemli öğelerden birisi olmaktadır. Mekân ise, kültürün ve onun oluşturduğu ilişkiler biçiminin vücut bulduğu yer olarak tanımlanabilir.

Kent kültürü; "belli yerleşim yerlerinin somut koşullarında yerleşik düzende yaşayan toplulukların ekonomik, siyasal, ideolojik vb. her düzlemdeki birlikte yaşam pratiklerinin kronolojik süreç içerisindeki birikim ve birleşimi" olarak tanımlanmaktadır.<sup>161</sup> Kent, insanın doğayı değiştirmesiyle, kültürel ürün haline getirmesiyle anlam bulmaktadır.<sup>162</sup> Kültür kente muhtaç değildir, başka mekânsal formlarda da hayat bulabilir. Ne var ki kültür, kentle birlikte başka biçimler kazanmakta, kendini daha üst boyutta gerçekleştirme, hayata kazıma imkanı bulmakta; dahası medeniyetleşme, bir medeniyete can suyu olma haline ulaşmaktadır. Bir kentte yaşamış tüm medeniyetlerin etkinliklerinin kentsel dokuda karşılık bulmasının ve toplumsal yaşama yansımalarının sonucu kent kültürü olarak tarif edilebilir. Yani aslında içinde yaşamın idame ettirildiği kent; toprak parçasından, maddi bir yapıdan çok öte anlamlar ifade etmektedir. Kent, toplulukların gücünün ve kültürünün biriktiği yerin zamanın ürünüdür.<sup>163</sup>

Fiziki birimden bir kent var eden, orada bir kent dokuyan kültür çevresidir; dolayısıyla her kent aynı zamanda bir kültür havzasıdır. Bir bakıma, her şey

<sup>160</sup> Taşçı, a.g.m., s.264.

<sup>161</sup> Attar, a.g.m., s.2.

<sup>162</sup> İlbank, Kent ve Kentleşme, Sayı 20, www.ilbank.gov.tr. , (25.12.2014).

<sup>163</sup> Hasan Soygüzel, "Kent ve Kültür Üstüne Bir Çeşitleme" , www.istanbulburda.com.tr. , (27.12.2014).

unutulduğunda belleklerde ne kalıyorsa, ona kültür denilebilir. Geride kalanlar ise tarihin, doğanın, insanın birikimleridir. Kentte yaşayan her bireyin kendi hikâyesinin olduğu gerçeği gibi, kentler ve onun mekânları da kendilerini kuran ve/veya zaman içinde biçimlendiren toplumların hikâyelerinin ürünüdürler. Hikâyelerin bütünü ise kültür diye adlandırılır. C. Wissler, kültürü şöyle tarif eder: "*Kültür bir halkın yaşama tarzıdır.*"<sup>164</sup> Mekân da, bu tarzın yaşanılan zeminde ortaya çıkmış ürünüdür.

Kent kültürü, büyük ölçüde, sanayi toplumunun özelliklerini taşır. Kentlerde nasıl yaşanılacağına kurallarını belirler. Bireylerin kurallara uyması, kent kültürünü güçlendirir.<sup>165</sup> Kentin kültürünün, hikâyesinin olması çok önemlidir. Kent kültürü, yaşam tarzlarının vurgulanması ile belirgin hale gelir. Bu nedenle, kent kültürü, yeniliklere açık, demokratik, uzlaşmacı bir karaktere bürünmek durumundadır.<sup>166</sup> Tüm hayat tarzlarının, bireylerin kente adapte olması, kentleşmesi kültürle gerçekleşebilir.

Farklılıkların yoğunlaştığı kentlerde sabit ve bir örnek kent kültürünü yerleştirmeye çalışmak, kent halkını çatışmaya ve ayrılmaya götürür.<sup>167</sup> Önemli olan nokta, kent sakinlerinin farklı görüş ve değerlere sahip olsalar da, ortak bir kent kültürü etrafında birleşmeleridir. Kent kültürü, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan çimento işlevi görürken, bireysel farklılıkların kent örgütlenmesinde demokrasinin mozaik taşları olarak kabul görmesini sağlamaktadır.<sup>168</sup> Toplumsal sınıf, etnik ve dini farklılık ile farklı sosyal ve mesleki grupların oluşturduğu alt kültür değerlerini mozaik olarak bir arada tutan kent kültürü, çağdaş kent anlayışının ve işleyişinin ürünüdür.<sup>169</sup> Farklı kültürel grup ve kimliklerin etkileşiminde baskın kültür öğelerinin benimsenmesi ya da kültürel birlikteliğin ortaya çıkması olasıdır. İkili toplum yapısı beraber var olmaya devam ederse, yeni alt kültürlerin üremesiyle bazı kutuplaşmalar ve karışıklıklar da yaşanabilir.<sup>170</sup>

Kentte kutuplaşma, içe kapanma durumunun oluşmaması için kültür kavramının, özünde taşıdığı manayla orantılı olarak kapsayıcı, kucak açan özelliğinin ön plâna çıkarılması gerekir. Bireylerin içinde yaşadıkları kenti, onun kültürünü oluşturan

---

<sup>164</sup> Taşçı, a.g.m., s.266.

<sup>165</sup> Attar, a.g.m., s.1.

<sup>166</sup> İlbank, Kent ve Kentleşme, Sayı 10, www.ilbank.gov.tr., (25.12.2014).

<sup>167</sup> Kaya, a.g.e., s.20.

<sup>168</sup> Kaypak, a.g.m., s.379.

<sup>169</sup> Tatlıdil, a.g.m., s.326.

<sup>170</sup> Tunç, Güngör, Taştan, a.g.m., s.138.

öğelerini benimsemeleri ancak bu şekilde mümkün olur.<sup>171</sup> İnsanların kenti kent yapan değerlerle kuracağı bağ, kuşkusuz kente ait olma hissini ve kenti koruma arzusunu yaratacaktır.

Kentle kültür arasındaki ilişki o kentin kimliğinin kurucusu ya da oluşturucusudur. Kent, tarih içinde yaşamış medeniyetlerin felsefi birikiminin mekâna yansımalarıdır.<sup>172</sup> Felsefi birikimi ve tarihi kimlik olarak üzerinde taşırken, kentlerin ayırt edici noktasını oluşturan kent kimliği kavramının temellerini atmaktadır. Kentin kültürünün zaman içinde kentin kimliğini de geliştirdiği sonucuna varılabilir.

### 3. KENT İMGESİ

#### 3.1. ÇEVRESEL ALGI VE ZİHİN HARİTASI KAVRAMI

Kimliğin oluşumunda bir başka önemli basamak ise “**kent imgesi**”dir. Mekân, her dönemde, bir örgütlenme sonucu ortaya çıkmıştır. Kentler, insan ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimin en yoğun ve aktif biçimde gözlenebildiği yerleşim birimleridir. Tarihin ilk zamanlarından bugüne değin bir mekânın hangi kentsel algı ile yapıldığı, insan ve çevre arasındaki etkileşimin hangi boyutunu oluşturduğu konusu ilgi uyandırmıştır. Kentsel algı, toplumun yaşam biçiminin mekâna yansımalarıdır ve aynı zamanda kente kimlik kazandıran çok önemli bir unsurdur.<sup>173</sup> Algı, bir kentte yaşayanların o kent hakkındaki bilgi, duygu ve yaşanmışlıklarının toplamından ibarettir. Kent kimliği de, bu noktada, kentin sahip olduğu değerlerin kentlinin gözünde nasıl bir izlenim bıraktığıyla ilgilidir.<sup>174</sup> Kenti oluşturan doğal şartların, mimari ve işlevsel donanımların türü değişse de, insan algısının kent kimliğine etkisi değişmez.

Her çevre, kendisini diğerlerinden ayıran bir karaktere sahiptir. Bu karakter bazen doğal, coğrafi bir unsur olabildiği gibi bazen sosyo-kültürel yaşamın yarattığı bir özellik de olabilir. Bu karakterler kent sakinleri tarafından da benimsendiğinde, artık kentin ayrılmaz bir parçası olur ve böylece kentin sakinleri tarafından algısal kimlik oluşturulur.<sup>175</sup>

---

<sup>171</sup> Attar, a.g.m., s.3.

<sup>172</sup> Taşçı, a.g.m., s.11.

<sup>173</sup> Taşçı, a.g.m., s.2-3.

<sup>174</sup> Taşçı, a.g.m., s.6.

<sup>175</sup> Arife Karadağ, Hatice Turut, "Üniversite Öğrencilerinin Kentsel Çevre Algısı Üzerine Bir Araştırma: İzmir Örneği", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11/1, 2013, s.38.

Çevre ve insan arasındaki etkileşim, sürekli ve karşılıklı bir etkileşimdir. Bu etkileşim sırasında çevre, insana birtakım mesajlar gönderir ve bunların insanların zihinlerinde süzgeçten geçirilmesi "çevresel algı" olarak ifade edilir.<sup>176</sup> Çevresel algı, kentsel çevrenin tanımlanmasını ve anlaşılmasını sağlar, yol ve yönleri belirler.<sup>177</sup> Dış dünya gerçek/somut unsurların bulunduğu bir yer iken, insanlar için ifade ettikleri görsel değerler ön kavramlara ya da tahminlere dayandırılmış şekilde zihinlerde yer bulur. Çevrenin insan tarafından algılanma şekliyle belirlenen, süzgeçten geçerek zihinde kalıcı hale gelen görsel değerlerin kağıda aktarılması sonucu "zihinsel harita" oluşturulur.<sup>178</sup> Zihinsel haritalar, insanların buldukları çevre ile zihinlerinde yer eden çevre arasındaki farkı belirlemeyi sağlar, zihinde oluşan çevre hakkında bilgi edinmek kolay hale gelir.<sup>179</sup>

Zihin haritaları (mental maps) ya da bilme-öğrenme haritaları (cognitive maps) insanların kendi mekânsal çevreleri hakkında bilgi birikimleri, bu bilgilerin hafızada tutulması, yeniden hatırlanması ve gerekiyorsa bilgileri değiştirmeyi mümkün kılan bilme-öğrenme süreçleriyle kuşatılmış yapılardır.<sup>180</sup>

Zihin haritaları, bir kişinin zihnindeki dünyayı, kavrayışı ve mekânsal ilişkileri ifade eder. Bireyin zihninde taşıdığı çevrenin mekâna aktarılmış halidir. Algılanan yüzeyin zihinde oluşturulması ve kartografik olarak gösterilmesidir. Zihin haritaları, algının özel bir şeklidir, kişilerin mekânla ilgili tutum ve düşüncelerini belirtir.<sup>181</sup>

Kentsel mekânda insan algısının incelenmesi ve davranış biçimlerinin belirlenmesine yönelik araştırmalar 1960'lı yıllarda başlamıştır. İnsanların davranış kalıplarının ortaya konması ile ilgili önemli ipuçları veren zihin haritaları; sağladığı verilerle mekânın plânlanmasında yol gösterici bir rol üstlenir.<sup>182</sup> Zihin haritaları, fiziki çevreyle ilgili yer, uzaklık ve konumsal bilgilerin depolanmasını, organize edilmesini

---

<sup>176</sup> Karadağ, Turut, a.g.m., s.32.

<sup>177</sup> Handan Dülger Türkoğlu, "Kentsel İmge: İstanbul'dan Bulgular", *İTÜ Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2002, s.57.

<sup>178</sup> Karadağ, Turut, a.g.m., s.32.

<sup>179</sup> Karadağ, Turut, a.g.m., s.39-40.

<sup>180</sup> Harun Tunçel, "Türk Öğrencilerinin Zihin Haritalarında İslam Ülkeleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 2002, s.84.

<sup>181</sup> Tunçel, a.g.m., s.84-85.

<sup>182</sup> Harun Tunçel, "Kentsel Mekânın Algılanması: Elazığ Örneği", *Ankara Üniversitesi V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, Ankara, 16-17 Ekim 2008, s.231.



kapsadığı için, coğrafi bilişim alanının da değer kazanmasıyla birlikte önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir.<sup>183</sup>

Zihin haritalarının gelişim evresini belirleyen iki önemli unsur; zaman ve deneyimdir. İnsanın çevresiyle kurduğu iletişim zamanla yoğunlaşır, farklı nesnelere karşılaşıp deneyim kazanması ise zihin haritasının oluşumunu hızlandırır. Zaman kentsel algıyı netleştirirken, deneyim kentsel algının genişlemesine yardımcı olur.<sup>184</sup> Zihin haritaları, deneyimle gerçekleştiği ve zamanla paralel olduğu için, hiçbir zaman tamamlanmazlar.<sup>185</sup> Bireylerin algılarının zamanla ve deneyimle birlikte artması ve zihin haritalarının tamamlanmış bir kavram olmaması, aynı zamanda bölgelerin kavranışının da uzun bir sürede gerçekleştiğini göstermektedir.

Çevre ve mekân dinamik bir oluşuma işaret ettiği için, insanın mekânla ilgili algısı ve bilgisi de değişime uğramaktadır.<sup>186</sup> Bu değişime bağlı olarak zihin haritaları da belli dönemler içinde yenilenir. Öğrenilen her bilgi, zihin haritasına bir şeyler katar; bu nedenle kişinin zihin haritasının aynı kalması beklenemez.<sup>187</sup> Ayrıca kişisel deneyim ve bilgilerle şekillendiği için, farklı zihin haritaları ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel çevre algısını konu alan çalışmalarda, vurgulanan öğelere göre zihin haritaları sınıflandırılmış ve iki tür zihinsel çizim olduğu belirlenmiştir. Bunlardan ilki; ardışık elemanların (özellikle yolların) ağırlıklı olarak ön plâna çıktığı sıralı (sequential) stilde çizülen haritalar, ikinci olarak da daha çok mekânsal öğelerin yer aldığı, çizen tarafından mekânsal bağlantı parçalarının daha çok göz önüne çıkarıldığı bölgesel (spatial) tarzda imgelemelerdir.<sup>188</sup>

1980'lerden sonra zihin haritası aracılığıyla kentsel mekân değerlendirme çalışmaları artış göstermiş, 1985-1987 yılları arasında International Geography Union ve National Geographic Society'nin desteğiyle, "Dünyanın Bölgesel Görünüşü" adıyla, dünyanın zihin haritalarıyla ilgili, uluslararası boyutta bir çalışma da

---

<sup>183</sup> Evren Ülker Yıldız, Zeynep Durmuş Arsan, Tonguç Akış, "Öğrenci Zihin Haritalarında Kente İlişkin Deneyimle Değişen Çevre Algısı", *BAÜ FBE Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, Balıkesir, 2009, s.73.

<sup>184</sup> Alpaslan Aliğaoğlu, "Davranışsal Coğrafyaya Bir Örnek: Öğrenci Merkezli Balıkesir Şehir İmajı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Elazığ, 2007, s.17.

<sup>185</sup> Yıldız, Arsan, Akış, a.g.m., s.81.

<sup>186</sup> Barış Kara, Erhan V. Küçükberbaş, "Kent Meydanlarının Tasarımına Demokratik Yaklaşım", *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 38/1, 2001, s.103.

<sup>187</sup> Aliğaoğlu, a.g.m., s.32.

<sup>188</sup> Yıldız, Arsan, Akış, a.g.m., s.75.

gerçekleştirilmiştir.<sup>189</sup> Türkiye'de de farklı kentlerde mekân algısını ölçmek için yapılan bazı araştırmalar bulunmaktadır. İlk olarak 2002 yılında Harun Tunçel'in zihin haritası kavramını temel alarak yaptığı çalışmalar sonucu ortaya çıkan “Türk Öğrencilerin Zihin Haritalarında İslam Ülkeleri” adlı makale Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Bu makalede Tunçel tarafından Avrupa'da yapılan zihin haritası çalışmalarının kısa bir değerlendirmesi yapılmış, ardından Türkiye'nin farklı üniversitelerinin Coğrafya Bölümü'nde eğitim gören yaklaşık 400 öğrenciye 30 soruluk bir anket uygulanmış ve bununla birlikte zihin haritaları oluşturmaları istenmiştir. Aynı yıl Handan Dülger Türkoğlu tarafından hazırlanan “Kentsel İmge:İstanbul'dan Bulgular” İTÜ Mimarlık, Plânlama, Tasarım Dergisi'nde yayımlanmıştır. Hazırlanan anket çalışması İstanbul'un farklı bölgelerinde yaşayan 280 kişiye uygulanmış ve sonuçları Kevin Lynch'in kentsel imge öğeleri temel alınarak değerlendirilmiştir. 2012'de Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi'nde Süheyla Üçışık Erbilin'in “Kentsel Mekân Algılamasına Bir Örnek:Gazimağusa (İsmet İnönü Bulvarı)” adlı makalesi yayımlanmıştır. Erbilin'in makalesinde altı farklı nüfus grubunun Gazimağusa kentinde bulunan ve kentte yaşayan bireyler için önemli olan bir bulvarın mekân algısını krokiye aktarmaları istenmiş, yapılan anketler ve anketten elde edilen veriler de değerlendirilmeye alınmıştır. 2013 yılında Arife Karadağ ve Hatice Turut tarafından “Üniversite Öğrencilerinin Kentsel Çevre Algısı Üzerine Bir Araştırma: İzmir Örneği” adıyla bir çalışma yapılmış ve Coğrafi Bilimler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler İzmir ile ilgili zihinlerinde beliren görüntüleri, sembolleri anlatmaya çalışmış, yaşadıkları kent ile ilgili düşüncelerini aktarmışlardır.

### 3.2. KENT İMGESİ

Kentin algılanması konusundaki çalışmaların temeli Kevin Lynch tarafından atılmış ve “kentin imaj öğeleri”, yerleşmelerin tanınmasını sağlayan unsurlar olarak belirlenmiştir.<sup>190</sup> Lynch, yaptığı çalışmaların sonucunda, kentsel imgelerin insan zihninde bazı imajları şekillendirdiğini ve kentsel doku algısının bu imajlarla ortaya çıktığını ifade etmiştir.<sup>191</sup>

---

<sup>189</sup> Karadağ, Turut, a.g.m., s.33.

<sup>190</sup> Nilgün Ç. Erkan, Zekiye Yenen, "Yerleşmelerde İmaj Analizi Konusunda Bir Yöntem: Kastamonu Örneği", *Megaron Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2010, s.67.

<sup>191</sup> Yıldız, Arsan, Akış, a.g.m., s.73.

Lynch, kentsel imgeyi, “fiziksel dış dünyanın insan zihninde yer alan genelleştirilmiş resmi” olarak tanımlamaktadır. Kentsel imge, gözleyen ve gözlenen arasındaki çift yönlü ilişkiyle oluşur.<sup>192</sup> Çevre, farklılıklar ve ilişkiler ortaya koyar ve bireyden gördüklerini seçip anlamlandırmasını bekler.<sup>193</sup> Nesnelerin şekli gözleyenini neyi gördüğünü belirler, ancak yorumlanma ve düzenlenme şekli de neyi gördüğünü etkiler.<sup>194</sup> Fiziksel çevrede bir imgenin fark edilebilmesi, kendini diğer imgelerden ayırmasına bağlıdır. Diğer nesnelere açısından da mekânsal ve dokusal ilişkiler içermelidir. Pratik ve duygusal bakımdan, gözlemci için anlam ifade etmelidir.<sup>195</sup>

Lynch’in çalışmalarını izleyen süreçte önemli bir kent tasarımcısı ve teorisyen olan Donald Appleyard da, kent imgesi kavramına çalışmalarıyla katkıda bulunmuştur. Çevresel algı ve topluma yönelik plânlama çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Tıpkı Lynch gibi Appleyard da, insan ve fiziki mekân arasında kavrayış, değer biçme, koruma, plânlama açısından bir bağlantı olduğunu düşünür.<sup>196</sup> Appleyard, insanların çevreye ilişkin algılarını inşa ettikleri yapıya yansıtma yöntemlerine odaklanmıştır. Çevreye ilişkin zihinsel temsillerin yalnızca fiziki yapıdan değil, zamansal ve mekânsal bağlamdan, sosyal ilişkilerden, yakınlıktan da etkilendiğini savunur.<sup>197</sup> Çevre psikolojisi kavramına da değinen Appleyard, kentle ilgili tasarımlarda ve karar verme sürecinde çevre psikolojisinin daha etkin olması gerektiğini ve buna bağlı olarak da katılımcı iletişim, görüşme, gözlem yöntemlerinin de daha sık kullanılması gerektiğini ifade eder. Kent imgesiyle ilgili daha sonraki yazılarında ise, psikolojinin yanı sıra ekonomi, politika, sosyoloji ve tarihi de içeren kapsamlı konular ortaya atmıştır.<sup>198</sup>

Appleyard, kentteki kamusal alanlar ve bir mekândan diğerine geçişi sağlayan bağlantı noktalarıyla ilgili çeşitli tasarım ilkeleri belirlemeye çalışmıştır. Onu diğer teorisyenlerden ayıran en önemli nokta; ulaşım ağları, trafik ve sokaklarla ilgili detaylı çalışmalara imza atmış olmasıdır. 1981’de yayımlanan “Yaşanabilir Sokaklar” isimli kitabı 'sokaklar üzerinde şimdiye kadar yapılmış en detaylı çalışma' olarak

---

<sup>192</sup> Neslihan Sam, "Kent İmgesi: Bursa Örneği", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2010, s.36.

<sup>193</sup> Kevin Lynch, *Kent İmgesi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s.7.

<sup>194</sup> Aliğağoğlu, a.g.m., s.23.

<sup>195</sup> Yıldız, Arsan, Akış, a.g.m., s.74.

<sup>196</sup> Dana Cuff, "The Writings of Appleyard", *Places Journal*, Volume 1, Issue 3, 1984, [www.placesjournal.org](http://www.placesjournal.org), (15.05.2016).

<sup>197</sup> Cuff, a.g.m., [www.placesjournal.org](http://www.placesjournal.org), (15.05.2016).

<sup>198</sup> Cuff, a.g.m., [www.placesjournal.org](http://www.placesjournal.org), (15.05.2016).

nitelendirilmiştir. Sokakların kentin ve kentteki ilişkilerin merkezi olduğunu savunan Appleyard, “insan ilişkilerinin geliştiği, çocukların kente dair bir şeyler öğrendiği sokak nasıl olmalıdır?” sorusunun cevabını aramıştır.<sup>199</sup> Sokaklar ve trafik durumu ile ilgili çalışmalarını Boston, Berkeley, San Francisco gibi kentlerde gerçekleştirmiştir.

Kent imgesi kavramına önemli katkılarda bulunan bir diğer teorisyen Amos Rapoport, imgeye mimari açıdan bakmış ve bu bakış açısıyla kavramı analiz etmeye çalışmıştır. Rapoport aynı zamanda Çevresel-Davranışsal Yaklaşım düşüncesini oluşturan yazarlardan biridir. Çalışma alanıyla ilgili 200’ün üzerinde makale yayınlayan Rapoport’un kitapları da birçok dile çevrilmiştir. Araştırmalarını kültürel değişkenler, kültürler arası çalışmalar, teori geliştirme ve sentez konularına yoğunlaştırmıştır. En fazla bilinen kitabı “Ev, Yapı ve Kültür”de kültürün, insan davranışının, çevrenin evin biçimini nasıl etkilediğini anlatmıştır.

Rapoport’un çalışmalarında; tasarımın amacı, kültürün içeriği, kültürün tasarımla olan bağlantısı kilit noktaları oluşturur. Yanı sıra, Çevresel-Davranışsal Yaklaşım’ın ne olduğunu anlamaya yönelik bazı sorular belirlemiştir: “Biyo-sosyal, psikolojik ve kültürel hangi özellikler yapıyı çevreyi etkiler?”, “İnsanlar ve çevre arasında iki yönlü bir etkileşim varsa bunu sağlayan mekanizmalar nelerdir?” vb. sorularla kültür, tasarım ve yapıyı çevre arasındaki ilişkiyi tartışmıştır.<sup>200</sup> “Kültür, Mimari ve Tasarım” kitabında tasarımın insanlar ve çevre arasındaki etkileşime dayanması gerektiğini anlatan Rapoport; çevrenin, kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermesinin ne denli önemli olduğunu vurgular ve tasarımın da kültüre cevap vermesi gerektiğini belirtir.

Tasarım, çevre kalitesiyle ilgili bileşenleri ve değişimleri içeren alternatifler arasından seçim yapmayı içeren bir süreçtir ve tasarımın amacı da çevre kalitesini geliştirmek, daha üst seviyeye taşımaktır. Kültürel değişkenler de tasarımda pay sahibidir. Değişkenler çevreyi kullanan grupları, durumları ve çevrenin yapısını anlama konusunda önemlidir. Çevre de kendi içinde mekân, zaman, anlam, iletişim ve kültürel manzaranın bütünleşmiş bir resmidir.<sup>201</sup>

---

<sup>199</sup> Donald Appleyard, “Project For Public Places”, www.pps.org, (15.05.2016).

<sup>200</sup> Amos Rapoport, *Culture, Architecture and Design*, Locke Science Publishing Company, 2005, s.1.

<sup>201</sup> Rapoport, *Culture, Architecture and Design*, s.2.

Rapoport, kültüre ve antropolojik yapıya dayanan, çevreyi kullananların taleplerine cevap verecek tasarımların yapılması gerektiğini düşünür. Bu anlayışla hayata geçirilen uygulamalar, mimari ve tasarım anlayışını dönüştürerek, daha iyi çevrelerin inşa edilmesini kolaylaştıracaktır.

Çevre tasarımında gözle görülmeyen faktörlerin olduğunu savunan Rapoport, insanların karar ve seçimleriyle bu faktörleri somutlaştırdığını ve tasarıma dönüştürdüğünü belirtir.<sup>202</sup> İnsan yaşamının en anlamlı değişimi tasarımdır ve tasarlanmış çevre kapsamına ormanlar, nehir yatakları, sınırları çizilmiş yollar, barajlar dahil edilebilir. Çevresel-Davranışsal ilişkileri açıklayabilmek için de bütün çevrelerin incelenmesi ve farklı kültürlerle göre analiz edilmesi gerekir. İnsanlar yalnızca basit yapılarda yaşamaz; başka yapılara, sokaklara, kamu alanlarına doğru hareket ederler. Yapılı çevrede yaşarlar ve bu yapılı çevre sistemi aynı zamanda kültürel havzayı temsil eder.<sup>203</sup>

Rapoport, insanların çevreyle olan etkileşimlerindeki görünmezlik ilkesini şemalara dayandırır. Şemalar soyut kavramlardır ve şemaların var oluşuna ilişkin destek kültürel manzaradan sağlanır. Çevrenin tasarımındaki görünmeyen faktörler-düzen, ilişkiler, şemalar- çeşitli formlara girerek görünür hale gelebilirler.

Çevre tasarımının yanı sıra çevre kalitesine de değinen Rapoport, çevre kalitesinin birçok niteliği birlikte kapsadığını; sembolik, algısal ve fiziksel özelliklere göre sınıflandırılabileceğini belirtir. Çevre kalitesi bütünsel, birleştirici bir olgu değildir ancak farklı özelliklerin ve kültürlerdeki değer sistemlerinin belirli bir ölçüde bir araya getirilmesidir.<sup>204</sup> Çevre kalitesi başlangıcı belli olan bir süreç değildir ve keşfedilmesi gerekir. Ancak çevre kalitesi hakkındaki hipotezler deneyimlere ve öngörülere dayanır. Öngörüye ulaşmanın en iyi yollarından biri- özellikle kültürler arası koşullar geçerliyse- farklı grupların zaman ve kültür bağlamında değerleri, tutumları ile ilgili çalışmalar yapmaktır.<sup>205</sup>

---

<sup>202</sup> Amos Rapoport, "On The Invisible in Architecture: An Environment-Behaviour Studies Perspective", www.roemervantoor.nl, s.66, (30.07.2016).

<sup>203</sup> Rapoport, "On The Invisible in Architecture: An Environment-Behaviour Studies Perspective", s.68, (30.07.2016).

<sup>204</sup> Amos Rapoport, "An Approach To The Study Of Environmental Quality", www.edra.org , s.4, (31.07.2016).

<sup>205</sup> Rapoport, "An Approach To The Study Of Environmental Quality", www.edra.org., s.6, (31.07.2016).

Rapoport, kültürün oldukça geniş ve soyut bir kavram olduğunu ve bu nedenle çevreyle birebir bağlantısının kurulamayacağını iddia eder. Çevre-kültür ilişkisinin “konut” bağlamında incelenmesinin daha somut ve yararlı bir yol olduğu görüşündedir. Ne var ki kültür hem çevrenin analizinde hem de tasarımında önemli bir rol oynar.<sup>206</sup>

Kentsel algı ile inşa edilen yapılar arasında bir bağlantı olduğu fikri hem Lynch'in hem Appleyard'ın hem de Rapoport'un çalışmalarında gözlenmektedir. Ancak araştırma yaparken kullandıkları yöntemler ve ağırlık verdikleri alanlar farklılık göstermiştir. Appleyard, imge kavramını incelerken çevre psikolojisi başta olmak üzere pek çok etmeni inceleme alanına dahil etmiş ve araştırmalarının odak noktasına sokakların yaşanabilirliği kavramını oturtmuştur. Rapoport, bir mimar gözüyle kentin ve konutların tasarımında 'kültür' kavramının belirleyici olduğu ve tasarlanan çevrenin bireylerin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Lynch, daha kapsamlı bir çalışma yöntemi izleyerek kent imgesinin bileşenlerini ve kentsel imge öğelerini belirlemiştir; Los Angeles, Boston ve Jersey City kentlerinde yüz yüze görüşme yöntemini kullanarak katılımcıların zihninde oluşan kent imgesini analiz etmeye çalışmıştır. Akademik çalışmalarda sıklıkla kullanıldığı ve belli kurallar çerçevesinde olduğu için Lynch'in kent imgesi yorumu ve görüşme yöntemi bu çalışmada da temel alınmıştır. Bu nedenle Kevin Lynch'in "kent imgesi bileşenleri" ve "kentsel imge öğeleri" ayrıntıları ile açıklanmaya çalışılmıştır.

### 3.2.1. Kent İmgesi Bileşenleri

Lynch'e göre kent imgesinin üç bileşeni; "kimlik", "yapı" ve "anlam"dır. **Kimlik**, birey-çevre etkileşimiyle çevrenin özgün karakterinin açığa çıkarılmasını ifade ederken; **yapı**, herhangi bir nesnenin diğer nesneye veya gözlemciye göre konumu olarak tanımlanabilir. Binalar, yollar, köprüler, meydanlar, anıtlar, evler ve bütün bu yapıların mimari özellikleri, görünüşleri, biçimsel anlamları o kentin imgesinin başlıca kaynağı olur.<sup>207</sup>

**Anlam**, çevrenin sunduğu sözsüz mesajların bireyin duygusal algısı ile kavranması neticesinde belirlenen özelliklerden oluşmaktadır.<sup>208</sup> Kentin her yerine ve

<sup>206</sup> Amos Rapoport, "Using Culture in Housing Design", *Housing and Society*, Volume 25, No: 1&2, 1998, s.4.

<sup>207</sup> İlbank, Kent ve Kentleşme, Sayı 10, www.ilbank.gov.tr. , (25.12.2014).

<sup>208</sup> Sam, a.g.m., s.36-37.

her şeyine sinen, onun kimliğinin ipuçlarını ele veren, kenti okutan, kenti gezdiren, kentten anlamlar ve belki de dersler çıkartan temel yapıdır. Her kent, kendi anlam haritasının çizgilerinde var olur.<sup>209</sup>

Lynch, mekânın okunabilirliğini kentsel imgelerin birey tarafından algılandığı görsel bir idrak eylemi olarak tasvir eder. Kentin görünümünün belirgin bir açıklıkta ya da okunabilirlikte olması, kentin bölümlerinin kolaylıkla tanınmasına ve anlaşılır bir kalıba oturtulabilmesine yardımcı olur. Açıklık ve okunaklılık, güzel bir kentin en önemli niteliği değildir; ancak yaşanan çevreyi kentin getirdiği boyut, zaman ve karmaşıklık ölçütünde ele alırken özel bir önem taşır.<sup>210</sup>

### 3.2.2. Kentsel İmge Öğeleri

Kentsel imge öğeleri temelde beş öğeye ayrılarak gruplanır: Yollar, sınırlar, bölgeler, odaklar ve nirengi noktaları.<sup>211</sup> *Yollar (paths)*, bir gözlemcinin alıştığı ya da kullanma ihtimali olan kanallardır. *Sınırlar (edges)*, gözlemci tarafından yol olarak kullanılmayan doğrusal elemanlardır. *Bölgeler (districts)*, karakteristik olarak ortak özelliklere sahip alanlardır. *Odaklar (nodes)*, seyahatteki duraklama yerleri ve yolların kesişim noktalarıdır. *Nirengi noktaları (landmarks)* ise kentsel alanda, fiziksel anlamda kolaylıkla algılanan elemanlardır. Bunlar; bina, işaret, mağaza, kule, kubbe, ağaç ya da dağ gibi basitçe tanımlanabilen fiziksel nesnelere dir.<sup>212</sup>

Kentlerin kolayca algılanmasında (okunaklı olmasında), fiziksel özellikleri önemlidir. Lynch'in de vurguladığı etki, daha çok fiziksel özelliklere bağlıdır. Ona göre, bir mekân pozitif bir şekilde algılanıyor ve kent sakinleri tarafından anlamlı bulunuyorsa, okunaklı ve başarılıdır.<sup>213</sup> Bütüncül alana en çok yaklaşan imge, güçlü ve değerlidir. Farklı durumlara göre hiyerarşik bir sıraya konulabilen; yoğun, canlı ve değişmez imgelerin büyük bir güce sahip oldukları söylenebilir.<sup>214</sup>

Her bireyin sahip olduğu, kendi ihtiyaç, arzu ve deneyimleriyle şekillenen özel bir coğrafyası vardır. Kentler de bireylerin özel coğrafyalarına ev sahipliği yapan mekânlardır ve dolayısıyla farklı ihtiyaçları, beklentileri olan kent sakinlerini

<sup>209</sup> İlbank, Kent ve Kentleşme, Sayı 10, www.ilbank.gov.tr. , (25.12.2014).

<sup>210</sup> Lynch, a.g.m., s.154.

<sup>211</sup> Yıldız, Arsan, Akış, a.g.m., s.74.

<sup>212</sup> Sam, a.g.m., s.37.

<sup>213</sup> Aliagaoglu, a.g.m., s.27.

<sup>214</sup> Lynch, a.g.e., s.99.

barındırırlar. Bu nedenle aynı kentte barınan ancak aynı kenti yaşama imkanı bulamayan kent sakinlerinin algıladıkları kentsel çevre ve bunu tanımlamakta kullandıkları semboller de farklılık göstermektedir.<sup>215</sup>

Kenti algılama, onu biçimlendirme şekli; büyük ölçüde bireyin kişilik özelliklerinden, yaşadığı çevreden etkilenmektedir. Eğitim seviyesi, yaş grubu ve mesleğe bağlı olarak kenti algılama şekli farklılaşmaktadır. Algılama şeklindeki farklılıklar zihin haritaları yoluyla mekânı algılama kavramını da değiştirmektedir.<sup>216</sup> Zihin haritası; insanların algıları ve ihtiyaçları sonucunda meydana gelen, bunun yanında sosyo-ekonomik durumun oluşturduğu kavramların etkisiyle şekillenen bir oluşumdur. Zihin haritası, çift yönlü bir ilişki neticesinde ortaya çıktığı için, bireysel özelliklerle, yaşanan yerde kalış süresi ve kent içi yaşama alanıyla da yakından ilgilidir.<sup>217</sup> İnsanların davranış kalıplarının belirlenmesine yönelik çok önemli faydalar sağlayan zihin haritaları kent plânlamasında da kullanılarak, yoğunlaşmanın nerelerde gerçekleştiğini ve hangi bölgelerin ilgi çektiğini anlamaya yardımcı olmaktadır.

Lynch'in düşüncesine göre, kentteki alanlara hakim olmayan bireyler, bölgesel öğelerin yoğunlukta olduğu bir zihin haritası çizerken; kenti iyi bilenler ve kente dair deneyimleri fazla olanlar zihin haritalarında ardışık öğeleri kullanırlar. Bunun yanı sıra, kente yabancı olanlar referans noktalarına daha fazla yer verirken, kenti tanıyanlar yollara öncelik verir.<sup>218</sup>

Lynch'in kavramsal olarak ortaya attığı kentsel imge öğelerini standart algı ve dikkatle değerlendirmek doğru olmayabilir. Bireyin kenti algılayış biçimi, mekânın hangi kısımlarını daha sık kullandığına bağlı olarak değişir ve kentsel imge öğeleri farklı değerlendirmelere tabi tutulur. Örneğin; Lynch kenti iyi tanımayan bir kişinin zihin haritasında öncelikle genel özelliklere, topografik etmenlere, yönlere, devamında yollara vurgu yapacağını; kenti iyi tanıyan kişinin ise bölge ve yollardan ziyade nirengi noktalarına değineceğini iddia etmiştir.<sup>219</sup> Bu değerlendirmenin yanı sıra, Lynch'e göre nirengi noktalarının önemi arka plânlarıyla zıtlık oluşturmaları, şekilsel olarak

---

<sup>215</sup> Karadağ, Turut, a.g.m., s.49.

<sup>216</sup> Süheyla Üçışık Erbilin, "Kentsel Mekân Algılamasına Bir Örnek: Gazimağusa", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı 1, 2012, s.157.

<sup>217</sup> Erbilin, a.g.m., s.165.

<sup>218</sup> Yıldız, Arsan, Akış, a.g.m., s.75.

<sup>219</sup> Aliğaoğlu, a.g.m., s.31.



açıklıkları ve konumları ile artmaktadır. Bir objenin nirengi noktası olarak önem kazanması onun tarihi, belirtisi veya anlamı ile de ilgilidir.<sup>220</sup> Lynch, genel bir kanıya vararak kentsel imge elemanlarının tespit edilebilme açısından yollar, nirengi noktaları, odaklar, bölgeler ve sınırlar şeklinde sıralandığını belirtmiştir. Ama elbette bu sıralama her mekân ve birey için sarsılmaz bir gerçeklik, değişmeyen bir doğru değildir.

Başlangıçta zihin haritalarında kentle ilgili pek çok ayrıntı yer alsa da, bir süre sonra ayrıntılar kaybolmaya başlamaktadır. İnsanların kenti tanımaya başlaması, kullanacakları yolları daha kolay belirlemesi, ayrıntıları azaltmaktadır. Kentteki öğelerin algılanma düzeyi kullanım sıklığına bağlıdır. Kent sakinleri de, ihtiyaçlarını karşılarken kentin belirli kısımlarını seçmekte ve oraya alışmaktadır.<sup>221</sup> Kentin algılanması süreklilik göstermemekte; daha çok kısmi bir algılama görülmekte, algı, dikkati çeken başka şeylerle bölünmektedir. Eğer birey kendinden bir parça buluyor ve içinde rahat edebiliyorsa o mekânı kullanmakta ve korumaktadır.

Ruhsal yansımaların sonucu olan mekânlar, toplumsal etmenlerle oluşmakta ve bireylere yaşam ortamı sunmaktadır.<sup>222</sup> Sonuçta, yerleşmenin imajını oluşturan ortak unsurların algılanma düzeyi yüksek olmaktadır. Kentin algılanmasını, bireysel algı farklarından çok, imajı meydana getiren ortak noktalar etkilemektedir.<sup>223</sup> Her birey kendi imgesini yaratmakta ve taşımakta ama aynı kümeye dahil olan bireyler arasında temel bir uyuma bulunmaktadır. Esas olan, "halkın imgeleri" diye adlandırılabilir unsurları, yani bir kentte oturanların çoğunluğunun zihninde taşıdığı ortak imgeleri saptamaktır.<sup>224</sup> Zihin haritasıyla ilgili yapılan çalışmalar analiz edildiğinde, toplumsal algıların üzerinden çok uzun zaman geçse de haritalardaki değişimin zamana göre daha yavaş olduğu, bir başka ifadeyle toplumsal zihin haritalarının kalıcılığının daha uzun süreli olduğu sonucuna varılmaktadır.<sup>225</sup>

### 3.3. KENT İMGESİ-KENT KİMLİĞİ İLİŞKİSİ

Kent imgesinin bir kentin kimliğini anlamaya ilişkin çok önemli bir rehber ve basamak olduğunun önemle vurgulanması gerekir. Kentler ve mimari ürünler açısından

---

<sup>220</sup> Aliğaoğlu, a.g.m., s.39.

<sup>221</sup> Aliğaoğlu, a.g.m., s.25.

<sup>222</sup> Kara, Küçükerbaş, a.g.m., s.103-104.

<sup>223</sup> Erkan, Yenen, a.g.m., s.80.

<sup>224</sup> Lynch, a.g.m., s.157.

<sup>225</sup> Tunçel, a.g.m., s.87.

kimlik ve kentsel imge olgusu; öncelikle görsel boyutuyla ön plâna çıkan, ayrıca doğal, coğrafi, kültürel ürünler ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş ve derin bir tanıımı içermektedir. Kent kimliği ve kimlikle ilişkili kent imgeleri, mekânın sınırları içinde, uzun bir zaman diliminde ve farklı bileşenlerin katkısıyla meydana gelmektedir.<sup>226</sup> Kentsel imgeler, kent sakinleri için anlam taşıyan, uğruna bazı fedakarlıklarda bulunduğu ortak değerler bütünü oluşturur ve bu değerler diğer kuşaklara da aktarılır.

Bireye kentte yolunu bulurken rehberlik eden stratejik bağlantı halkası, kentsel imgedir. Kentsel imge, somut dış dünyanın kişinin zihninde yer eden genel görüntüsüdür. Bu imge, anlık algılamaların ve geçmiş deneyimlerin birlikte doğurdukları bir üründür, bilgileri yorumlamakta ve eylemi yönlendirmekte kullanılır. İyi bir çevresel imge, zihinde o imgeyi taşıyan kişiye duygusal açıdan güvenlikte olduğu duygusunu verir.<sup>227</sup>

Bir imge, yaşanan ortamda yön bulmaya yardımcı olacaksa, birtakım niteliklere sahip olmalıdır. İmge, en az zihinsel çabayı gerektirecek biçimde belirgin ve eksiksiz olmalıdır. İmge güvenilir olmalı, fazladan ipuçları vermelidir; böylece hareket seçenekleri tanımalı, başarısızlık riskini yükseltmemelidir.<sup>228</sup> İmgenin değişikliğe olanak tanıyan bir yapıya sahip olması, bireyi araştırmaya ve düzenlemeye yöneltmesi olumlu özellikleridir. Kentteki boşlukları birey istediği gibi doldurabilmelidir. İmge, bir ölçüde öteki bireylere anlatılabilir olmalı, herhangi bir gözlemcide yüksek bir farkındalık yaratabilmelidir.

Kent imgeleri, toplumsallaşma sürecine önemli katkıda bulunur. İmgelerin günlük ilişki ağı içinde sorgulanmadan kabul edilmesi, toplumsal alışkanlıkların ve tutumların devam etmesini sağlar. Kentlerin kültürü ve kimliği, o kentten bir imge olarak var olmasıyla doğrudan ilgilidir. Kent imgesi, gerek kültürel doku gerekse kimlik unsurları bakımından kentten ipuçlarını, temel yönlerini, esaslarını barındırır.<sup>229</sup>

---

<sup>226</sup> Ulu, Karakoç, a.g.m., s.1-2.

<sup>227</sup> Lynch, a.g.m., s.155.

<sup>228</sup> Lynch, a.g.m., s.158.

<sup>229</sup> İlbank, Kent ve Kentleşme, Sayı 10, www.ilbank.gov.tr. , (25.12.2014).

Sahip olunan kültür ve imgenin, bir kente kimlik kazandıran en önemli faktörler olduğu söylenebilir. Kentte yaşayan bireyin aklına, ruhuna kazınan manzaraların temelini, kültür ve imge inşa eder.

Kültürel ve doğal miras, bir ülkenin sahip olduğu, değer biçilmesi imkansız ve yeri doldurulamaz varlıklardandır. Tüm dünya ülkeleri, kültürel ve doğal varlıkları tüm insanlığın ortak mirası olarak kabul etmektedir. Sıradanlığın, aynılığın her mekânda göze çarpmaya başladığı bir dünyada farklı, iddiasız, samimi yerler görmek ilgi uyandırmaya başlamıştır.

Türkiye'de tarihiyle, kimliğiyle ve en önemlisi bu değerleri korumadaki başarısıyla adından söz ettiren bir kentin varlığından söz edilebilir. Türkiye, UNESCO tarafından “Dünya Miras Listesi”ne alınan, ardından “Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu”na kabul edilen, evrensel anlamda kentsel korumadaki özverisi tescillenmiş *Safranbolu* kentine ev sahipliği yapmaktadır. Dünyanın en iyi korunan 20 kentinden biri ilân edilen Safranbolu, koruma konusunda yalnızca Türkiye'nin değil, tüm dünyanın ortak sorumluluk alanı içindedir. İnsanlığın yarattığı bu kıymetli kültür ve tarih mirasını, ortak bir bilinçle insanlar tarafından korunması zorunlu hale gelmektedir.

Safranbolu'nun tarihi geçmişinin, sosyo-kültürel yapısının, tarihi evlerinin incelenmesi, kentin tanınması açısından gereklidir. Bu amaçla ikinci bölümde açıklanan kent kültürü, kent imgesi ve kent kimliği kavramları, kentin genel özellikleriyle birleştirilerek çalışmanın üçüncü bölümünde Safranbolu özelinde somut bir değerlendirme yapılmıştır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### KENT İMGESİ BAĞLAMINDA SAFRANBOLU'NUN KENT KİMLİĞİ ANALİZİ

#### 1. SAFRANBOLU KENT KİMLİĞİ ÖĞELERİ

##### 1.1. COĞRAFİ KONUMU VE DOĞAL ÖZELLİKLERİ

Safranbolu, Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bir ilçedir. Bağlı olduğu Karabük iline 8,5 km uzaklıktadır. Safranbolu'nun çevresinde merkez ilçe, Ovacık, Eflani, Ulus ve Araç ilçeleri bulunmaktadır. 1013 kilometrekare yüz ölçümüne sahip ilçe, oldukça engebeli bir coğrafi yapıya sahiptir.<sup>230</sup>

Karabük (Merkez ilçe, Ovacık ve Eflani ilçeleri), Bartın (Ulus ilçesi) ve Kastamonu (Araç ilçesi) Safranbolu'nun etrafında yer alır. İlçe, kuzeyde Bartın ve doğuda Kastamonu ile bağlantılıdır.

İlçenin jeolojik yapısı çeşitlilik gösterir. Uzun ve derin kanyonların yanında büyük mağaralar oluşmuştur, dağ yamaçlarındaki mağara ağızlarından ise büyük çaplı sular çıkmaktadır. Kent merkezinde, özellikle Çarşı kesiminde, kanyonların dar bölümleri üzerine kurulmuş yerleşim yerleri görülebilir.<sup>231</sup>

İlçenin doğal güzellikleri bir yerleşim yerini tek başına ön plâna çıkaracak ve hayranlık uyandıracak niteliktedir. Doğal güzellikleri ormanlar ve yaylalardan, kanyonlardan, mağaralardan oluşmaktadır. Bölgenin yüzey örtüsü büyük ölçüde ormanlıktır.

Ormanlık alanların yoğun olması ve yükseltilerin bulunması, büyük yaylaların oluşmasına imkan vermiştir. Kentin alçak kesimlerinde yaşayanlar için yaylalar, yazın hayvanlarıyla birlikte yaşayabilecekleri bir alan olmaktadır. “Sarıçiçek Yaylası” ve “Uluyayla” yörenin en büyük iki yaylasıdır. Bölgenin alışılmışın dışında özelliklere sahip olan jeolojik yapısı, hem derin ve uzun kanyonların hem de büyük mağaraların bir arada barınmasını sağlamıştır. Kanyonlar, bölgeyi doğal güzellik açısından

<sup>230</sup> Gökhan Gönenç, *Rehber Safranbolu*, İstanbul, Ceyma Matbaacılık, 2004, s.14.

<sup>231</sup> Mürvet Yaşar, *Asaletin ve Sağduyunun Kenti Safranbolu*, İstanbul, Melisa Matbaacılık, 2004, s.22.

zenginleştirmekte ve arazi yapısını ilgi çekici kılmaktadır. Yörenin belli başlı kanyonları; “İncekaya”, “Tokatlı”, “Düzce”, “Sakaralan Kanyonları”dır.<sup>232</sup>

Doğal güzelliğiyle insanları adeta büyüleyen Safranbolu, en eski yerleşim bölgelerinden biridir. M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanan Safranbolu tarihinde pek çok uygarlığın izi bulunur.<sup>233</sup> Paleolitik Çağ'dan itibaren Safranbolu'nun yerleşime elverişli olmasının nedenleri; kentin coğrafi konumu, su kaynaklarının bolluğu, tarım ve hayvancılığa elverişli ortamın bulunması ve savunma açısından uygun bir yerde konumlanmasıdır.

Hulusi Yazıcıoğlu, Safranbolu'nun Roma döneminde önemli bir yerleşim yeri olmadığı veya Bizans döneminde kurulduğu kanısındadır. Türk Tarih Kurumu'nun 2003 yılında basılan “Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu” adlı yayımında bir bildirisine yer verilen Feridun M. Emecen de, Safranbolu'nun Geç Roma ve Erken Bizans döneminde ortaya çıkmış olabileceği savını ortaya atmıştır.<sup>234</sup> Elde edilen verilere dayanarak Safranbolu'nun en az 1500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu ifade edilebilir.

Safranbolu'nun belgelere dayanan tarihinin Bizans Dönemi'nde başladığı bilinmektedir. Bizans Dönemi'nde kent “Dadybra” olarak adlandırılmıştır. Selçuklular Dönemi'nde, 1196'da, kente “Zalifre” denmiştir. Beylikler döneminde ve Osmanlı'nın ilk zamanlarında kentin adı “Borglu” veya “Borlu” şeklini almıştır. 19.yüzyılın son çeyreğinden itibaren “Zağfıranbolu”, son olarak da “Zafranbolu” ve “Safranbolu” biçimine dönüşmüştür.<sup>235</sup> Kentin Safranbolu şeklinde anılmasının sebebi, kentte üretilen ve çok değerli olan “safran bitkisi”dir. Kentin adının kimliğin oluşumunda bir etken olduğu görülebilir. Dünyada ender olarak üretilen ve faydalı bir bitki olan safranın da kente isim kazandırarak, kentin kimliğine katkı yaptığı söylenebilir.

Safranbolu, Türkler ve Bizanslılar arasında olduğu gibi, tarihi gelişim süreci boyunca farklı uygarlıklar arasında el değiştirmiştir.1326 yılı civarında Safranbolu'nun

---

<sup>232</sup> Yaşar, a.g.e., s.23-24.

<sup>233</sup> Yaşar, a.g.e., s.9.

<sup>234</sup> Evvel Zamanda Safranbolu, www.ulukavak.net, s.4-5, (11.03.2015).

<sup>235</sup> Safranbolu Tarihi/Safranbolu Belediyesi, www.safranbolu.bel.tr, (10.03.2015).

Candaroğulları tarafından alınmasından sonra beylik merkezinin Gerede'ye taşındığı tahmin edilmektedir.<sup>236</sup>

Safranbolu, kesin olarak 1392 yılında Padişah Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı'ya katılmıştır. Kentin tarihi geçmişi çok eskilere dayanmaktadır, ancak ekonomik ve kültürel anlamda en üst seviyeye Osmanlı Dönemi'nde ulaşılmıştır. 17. yüzyıl'da Safranbolu'nun farklı kentler arasında önemli bir bağlantı noktasında bulunması, bölgede ticaretin gelişimine imkan sağlamış ve bu durum yöreyi hızla zenginleştirmiştir.<sup>237</sup> İstanbul ve Kastamonu ile kurulan güçlü ilişkiler sonucu dönemin devlet adamları kente önemli eserler miras bırakmışlardır.

17. yüzyıl'da Safranbolu'daki imar hareketleri hız kazanmıştır. Kent merkezinde inşa edilen bazı yapılar, etkili olan iktisadi canlılığın kanıtıdır. Bu dönemde inşa edilen yapılar arasında; “Cinci Hanı” ve “Cinci Hamamı” ile ikisi arasında yer alan elli adet dükkân, “Köprülü Mehmet Paşa Cami” ve yüzyılın sonunda yapılan “Tuzcu Hanı ve Cami” de vardır.<sup>238</sup>

18. yüzyıl'da Safranbolu'da önemli bir iktisadi gelişim süreci yaşanmıştır. Yeni meslekler ortaya çıkmış, iktisadi iş bölümü artmıştır. Safranbolulu devlet adamlarının devletin üst kademelerinde görev almaya başlamasıyla birlikte, yalnızca ekonomik anlamda değil, siyasi ve bürokratik anlamda da Osmanlı Sarayı ile ilişkiler güçlenmiştir.<sup>239</sup> Osmanlı Sarayı ile olan yakın ilişkilerin neticesinde Safranbolulu Cinci Hoca, Anadolu Kazaskerliği yapmıştır. Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa bir dönem Safranbolu'da ikamet etmiş, kentte bir cami yaptırmış ve 1661 yılında cami ibadete açılmıştır.

19. yüzyıl Safranbolu'nun iktisadi anlamda en parlak dönemidir. 6 han ve 500 dükkânı bünyesinde barındıran bir yerleşim haline gelmiştir. İstanbul ve Kastamonu ile kurulan ilişkiler, ticaret ve üretimden kazanılan tecrübe, ekonomik güç, kentteki kültürel gelişimi de yönlendirmiştir. Bu kültürel birikimin ve zenginliğin sonucu olarak

---

<sup>236</sup> Yaşar, a.g.e., s.11-12.

<sup>237</sup> Muammer Aksoy, Aytekin Kuş, *Müze Kent Safranbolu*, İzmir, Mabsan Ofset, 1997, s.15.

<sup>238</sup> Mustafa Acar, *Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticari Hayata Bakış-Safranbolu El Sanatları*, Yayıncı Kent Araştırmaları, FSF Matbaacılık, 2006, s.3.

<sup>239</sup> Acar, a.g.e., s.4.

kentleşme, konut kalitesi, insan ilişkilerinin düzenlenmesi alanlarında zirveye varılmıştır.<sup>240</sup> Bunun yanı sıra kentte icra edilen meslekler ve sanat dalları da artmıştır.

Anadolu'da Batı ile ilişkilerini ilerleten diğer kentler gelişirken, Safranbolu coğrafi yeri nedeniyle aynı kolaylığa erişememiş ama kapalı ekonomik hayatı yaşayarak servetini koruyabilmiştir.<sup>241</sup>

Safranbolu'nun ilçe olma süreci yine Cumhuriyet Dönemi'nde tamamlanmıştır. 1826 yılında yeni bir yönetim yapısıyla bağımsız Viranşehir Sancağı olan Safranbolu, 1870'de Osmanlı'da idari yapının yeniden düzenlenmesiyle kaza yapılarak Kastamonu Sancağı'na, 1927 yılında ise Zonguldak Vilayeti'ne bağlanmıştır. Demir-Çelik endüstrisinin Karabük'te kurulması ile kent olma yolunda yönünde büyük bir ilerleme süreci başlamış, 1995 yılında Karabük il olmuş ve Safranbolu, Karabük iline bağlanmıştır.<sup>242</sup>

Kasabanın hemen yanı başındaki Karabük'ün, Demir-Çelik fabrikasının yapımıyla birlikte ön plâna çıkması nüfusun yönünü belirlemiştir. Bu önemli gelişme, Safranbolu'nun 18. yüzyıldan beri bünyesinde barındırdığı tarihi ahşap evleri korumasını sağlamıştır.<sup>243</sup> Türkiye'de 1930'larda başlayan sanayileşme hamlesinin gerçekleştiği bölgelerden biri olması, Karabük'ün önemini arttırmıştır. Karabük önceleri Ankara-Zonguldak karayolu üzerinde bir duraklama noktası olarak işlev görürken; sanayileşme, kenti önemli bir merkez haline getirmiştir.<sup>244</sup>

Safranbolu'nun tarihini, kültürünü, yaşam tarzını ifade eden değerlerinin ve yapılarının korunması konusunda her zaman dikkatli davranılmıştır. Safranbolu, geleneksel Türk toplum yaşantısının tüm özelliklerini yansıtan ve uzun tarihi geçmişiyle yarattığı kültürel mirası, çevre dokusu içinde koruyan örnek bir kenttir.<sup>245</sup> Sadece somut değerleri ile değil, içinde yaşanan kültüre ve geleneklere ait yaşanmış hikâyelerle de soyut anlamda büyük bir zenginlik sunmaktadır.

---

<sup>240</sup> Yaşar, a.g.e., s.14.

<sup>241</sup> Acar, a.g.e., s.12.

<sup>242</sup> Yaşar, a.g.e., s.17-18.

<sup>243</sup> Şenol Susoy, *Za'feranbolu'nun Manevi Mimarları*, Karabük, Seçil Ofset, 2014, s.16.

<sup>244</sup> Safranbolu Tarihi, www.safranbolu24.com.tr. , (05.07.2015).

<sup>245</sup> Nurhan Koçan, *Safranbolu'da Zaman ve Mekân*, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, Karist Baskı Çözümleri, 2012, s.22.

Dünya mirası olan Safranbolu'nun maddi kültür varlıklarını korumak kadar kültür değerlerinin kayıt altına alınması, yazıyla desteklenerek geniş kitlelere ulaştırılması, bu kültür kentinin özelliklerini ve zenginliklerini daha da arttıracaktır. Tek düze ve benzer yaşam tarzlarının, yapıların egemen olmaya başladığı yerleşim yerlerine örnek olacak ve fark yaratacak şekilde, Safranbolu hakkında konuşmak, yazmak çok büyük bir fayda sağlayacaktır.

## 1.2. EKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE KENTE ETKİSİ

### 1.2.1. Ekonomik Gelişimi

Safranbolu'yu diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, yalnızca tarihi ve mimari üslup bakımından zengin evlere sahip olması değil, aynı zamanda ev sahipliği yaptığı tüm kültürlerin, hayat tarzlarının yaşayan bir örneği olması ve bu özelliği özenle bugünlere dek taşıyabilmesidir. Bu nedenle, Safranbolu'daki tarihi evlerin bir çoğu yasal koruma altındadır. Farklı uygarlıkların izlerini taşıyan, mevcut dokuyu oluşturan öğelerin en düşük bozulma seviyesiyle günümüze kadar geldiği Safranbolu; doğal, kültürel ve tarihi değerleri bünyesinde barındırmakta ve bu değerlerle bütünleşmektedir.<sup>246</sup>

Safranbolu kenti ve çevresi yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan, Türk kent kültürünü yansıtan yapı ve çevre özelliklerine sahiptir. Kent merkezi farklı yükseltiler üzerinde kurulduğu ve uzmanlık alanlarını barındırdığı için, doğa ve görsel bütünlük yakalanmıştır.<sup>247</sup> Yalnızca eski dönemlerin izlerini taşıyan tarihi evlerin değil, çağa uygun şekilde inşa edilmiş modern binaların da kentte boy göstermesi, Safranbolu'yu geçmiş ile gelecek, modern ile geleneksel, küresel ve yerel değerler arasında bir köprü durumuna getirmiştir. Kentteki değerleri koruma becerisi sayesinde, geçmiş ve şimdiki zaman arasındaki kültür, mimari ve kimlik farkı net bir şekilde gözlenebilmektedir. Hem geçmiş dönemleri yansıtan görsel ve tarihi simgeler, hem de günün alışkanlıklarını, mimari anlayışı yansıtan simgeler aynı kent içinde barınmaktadır.

Anadolu tarihinin tüm evrelerini yaşayan Safranbolu, özellikle Osmanlı dönemiyle birlikte önemli bir yerleşme bölgesi haline gelmiştir. “İpek dokumacılığı”,

<sup>246</sup> Koçan, a.g.e., s.26-27.

<sup>247</sup> Nurhan Koçan, Ömer Lütfü Çorbacı, "Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Kongre Turizmi, Safranbolu Çarşısı Örneğinde Bir Araştırma", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2012, s.31.



“deri tabaklama”, “bakır işçiliği”, “semercilik”, “saraçlık”, “yemenicilik” gibi farklı meslek dalları gelişmiştir.

Safranbolu'nun hizmet alanını meydana getiren alt bölümünde hayvancılığa uygun meralar vardır; ayrıca, inşaat ve mobilya işlerinde kullanılan kerestenin elde edildiği ormanlar da büyük yer kaplar.<sup>248</sup> Araç Çayı ile beslenen, her cins tahıl ve sebze ekiminin gerçekleştirildiği verimli ovaya da sahip olan Safranbolu'da zengin bir tarımsal alanın bulunduğu söylenebilir. Tarımsal alanın zenginliği, kendini fiziksel dokuda da belli eder.

Safranbolu'daki ekonomik gelişmelerin kentteki aile yapısını, yerleşim koşullarını derinden etkilediği bilinmektedir. Tarih boyunca inşa edilen yapıların da ekonomik olarak kente çok büyük katkı sağladığı söylenebilir. 17. yüzyıl ortalarında kent merkezinde inşa edilen Cinci Hanı'nın o dönemde daha fazla nüfusa sahip kentlerdeki hanlardan büyük olması dikkat çeker. Cinci Hanı, bölgeler arası ticaretle uğraşan tüccarların oda kiralayarak kullandıkları kent içi hanıdır.<sup>249</sup> Osmanlı mimari niteliklerini taşıyan han, ilk yapıldığında Safranbolu'ya uğrayan tüccarların mallarını sergiledikleri ve depoladıkları bir yer olarak işlev görmüştür. Daha sonra bölge esnafı mallarını korumak için kullanmıştır.<sup>250</sup> Cinci Hanı, Ayakkabıcılar Arastası gibi ticari ve mesleki merkezlerinin, Safranbolu'nun geçmiş zanaat ve ticaret hayatında önemli roller oynadığı ve bölgeyi geliştiren belli başlı faaliyet alanları olduğundan şüphe yoktur.<sup>251</sup>

Safranbolu'daki esnaf örgütleri belli kurallar dahilinde Lonca çarşılarını yönetmiş, üst kademedeki bulunan Osmanlı yöneticileri gelecek güvencesi ve prestij sağlamak amacıyla, kendileri kentte oturmadıkları halde han, hamam, arasta gibi rant sağlayan ticari mekânlar yaptırmışlardır. Sermaye birikimi sağlayan kentli, tüketici merkez İstanbul ile doğrudan ticari ilişkide bulunarak zenginleşmiş, deneyim kazanmıştır. Safranbolu'daki sermayeyi elinde bulunduran zengin kesim, İstanbul ile ticaret aracılığıyla doğrudan ilişki kurmuştur.<sup>252</sup>

---

<sup>248</sup> Sevgi Aktüre, Tansı Şenyapılı, "Safranbolu'da Mekânsal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 1976, s.63.

<sup>249</sup> Gönenç, a.g.e., s.29.

<sup>250</sup> Aktüre, Şenyapılı, a.g.m., s.64.

<sup>251</sup> Hür Mahmut Yücer (Ed.), *Safranbolu'da Kültür ve Medeniyet İzleri Araştırması*, Karabük, Seçil Ofset, 2014, s.25.

<sup>252</sup> Aktüre, Şenyapılı, a.g.m.,s.64.

Dericilik, özellikle 17. yüzyılda kentsel yapıdaki işlevsel ilişkileri, mekânsal dağılımı belirleyen temel üretim kolu olmuştur.<sup>253</sup> 19. yüzyıl sonunda ise Safranbolu, hâlâ İstanbul'un ham deri ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamaktadır. Ticaret sermayesi dışa bağımlı, zengin Rum kesimi yarı işlenmiş deri ticaretiyle zenginleşmiştir. Rumlar ayrıca “kunduracılık”, “terzilik”, “duvarcılık” ve “taşcılık” da uğraşmışlardır.

### 1.2.2. Kentteki Yerleşim Bölgelerinin Özellikleri ve Kent İmgesi Elemanlarının İncelenmesi

Safranbolu'da kent ekonomisinin yarattığı kültür birikimi; aile yapısını, günlük yaşamı etkili bir şekilde biçimlendirmiş ve ailenin bütün bireylerini barındıracak büyüklükte evlerin yapılmasına neden olmuştur. Safranbolu'nun kent içi mekânsal yapısı "**Şehir Kesimi**", "**Bağlar Kesimi**" ve "**Kıranköy (Misak-ı Milli) Kesimi**" nden oluşmuştur.

Safranbolu'daki temel yerleşim yapısını oluşturan üç bölgenin birbirinden farklı özellikleri ve kentsel imge öğeleri vardır. Lynch'in ifadesine göre bölge; kentin orta ve/veya büyük ölçekli bölümlerini oluşturan öğedir.<sup>254</sup> Bir alana bölge denilebilmesi için aralarındaki benzer özelliklerin belirlenebilmesi gerekir. Aynı zamanda bölgelerin birini diğerinden ayıran belirli nitelikleri olmalıdır. Bu nitelikler sayesinde kent sakini psikolojik olarak o alana girdiğini hisseder. Kişinin algısında genellikle bölgeler ve yollar büyük bir yer işgal eder ve kentin yapısı da buna göre belirlenir.<sup>255</sup> Safranbolu'da da bu görüşü destekleyecek bir yapılanma görülür. Kentteki üç yerleşim bölgesinin de sınırları ve ayrı yaşam alanları vardır, kişi ikamet ettiği yeri tarif ederken ilk önce hangi bölgeye dahil olduğunu belirtir.

Safranbolu'nun **Şehir Kesimi** vadiler içindeki yerleşme yeridir ve kışın oturlan kent bölümüdür. Yönetim merkezi (hükümet konağı, resmi daireler), okullar, üretim merkezi (arasta, tabakhane vb.), camiler, hamamlar buradadır.<sup>256</sup> Ticaret ve merkez fonksiyonlarını barındıran kısım olmasından dolayı her dönem yüksek bir kullanım potansiyeline sahip olmuştur. Şehir, Safranbolu'nun üretim, ticaret ve kent merkezi

<sup>253</sup> Aktüre, Şenyapılı, a.g.m., s.65.

<sup>254</sup> Lynch, a.g.e., s.52.

<sup>255</sup> Lynch, a.g.e., s.52.

<sup>256</sup> Günay, a.g.e., s.113.

olmuştur. Şehir kesiminin bir 'bölge' olarak ortaya çıkmasını sağlayan soyut unsurlar; ticaret faaliyetlerinin bu alanda toplanması ve iklim şartlarına paralel olarak kışın ikamet etmeye elverişli olmasıdır.

Şehir, Akçasu ve Gümüş derelerinin birleştiği üçgen içindedir. Kent imgesi öğelerinden olan, ulaşım bölgesi olarak işlev görmeyen doğrusal alanlar “sınırlar” olarak nitelendirilmiştir. Şehir kesimine göre incelendiğinde Akçasu ve Gümüş dereleri bölgenin sınırlarını belirleyen, onu diğer iki bölgeden ayıran kent imgesi öğesi olarak göze çarpar. Bu alan içinde, iki derenin oluşturduğu vadiler boyunca evler sıralanır. Merkezde daha sıkışık olan evler vadi içlerine doğru seyrekleşir. Vadi yamaçlarına yerleşen evler birbirlerini örtmezler.<sup>257</sup>

Safranbolu’da ticari faaliyetlerin yürüdüğü, Şehir kesiminde yer alan Çarşı’da küçük boyutlu, tek katlı dükkânlar vardır. Paralel iki sıra halindeki dükkânlardan oluşan yemenici zanaatkârların bulunduğu Arasta, tüccarların kullandığı Cinci Hanı, demirciler, bakırcılar çarşıları, dericilik, dokumacılık, nalbantlık ve semercilik gibi zanaat kolları ticaret merkezini oluşturan öğelerdir.<sup>258</sup> Çarşı’nın sokakları da, zanaat kollarına göre semerciler içi, kunduracılar içi, kasaplar içi, tüccarlar içi şeklinde adlandırılmışlardır.<sup>259</sup> Lonca esnafı belirli kurallara bağlı bir şekilde yönetildiği için, dükkânların tek sokakta toplanması yönetimde ve denetimde kolaylık sağlar.

---

<sup>257</sup> Günay, a.g.e., s.113.

<sup>258</sup> Koçan, a.g.e., s.117-118.

<sup>259</sup> Aktüre, Şenyapılı, a.g.e., s.67.



**Resim 1. Safranbolu-Çarşı**

Çarşı'da yer alan her dükkân, kentin önemli bir simgesi haline gelmiş Cinci Hanı ve Arasta, kentteki nirengi noktalarına örnek olarak gösterilebilir. Nirengi noktaları, kent sakinleri tarafından kolayca gözlemlenebilen, kentin içinde ya da dışında yer alan fiziksel oluşumlardır.<sup>260</sup> İnşa edildiği 17. yüzyılda kente ekonomik anlamda olumlu getiri sağlayan, daha sonraki dönemlerde de kentin ve kente gelen turistlerin ilgisini çekmeyi başaran Cinci Hanı, bölgedeki en güçlü nirengi noktalarından biridir.

Şehir kesimindeki sokakların genişliği, eğimi, kaplaması hem insana ya da yüklü bir hayvana göre tasarlanmıştır. Sokaklar dar ve kıvrımlıdır. Sokak döşemesi taş kaplıdır, yağmur suyunu orta ekseninde toplar. Ayrıca, taş kaplama şekli rutubeti azaltır, ağaç köklerinin yeterli suyu almasını sağlar ve sel sularına karşı dayanıklı bir yapı gösterir.<sup>261</sup>

<sup>260</sup> Lynch, a.g.e., s.53.

<sup>261</sup> Safranbolu Belediye Başkanlığı, *Dünya Mirası Safranbolu*, 3 Nisan Ajanslık Hizmetleri, 2007.



**Resim 2. Şehrin Arnavut Kaldırımli Sokakları**

Şehir kesiminin ortasında yer alan meydana çıkan yollar ve sokaklar, anıt eserlerin avluları Arnavut kaldırımıyla kaplanmıştır. Sokaklarda çoğunlukla yaya kaldırımı yoktur. Arnavut kaldırımli yollar, bölgede algılanma düzeyi yüksek olan kent imgesi öğelerindendir. Bölgeye ayırt edici özelliğini kazandıran unsurun doğal çizgileri izleyen, gün içinde insanların sıklıkla kullandığı dar yolları olduğu söylenebilir.

Arazinin eğimi fazla olduğundan evlerin dereye bakan cepheleri çoğu kez yüksek bir istinat duvarı üzerinde yükselir. Evin önünde yer alan diğer evler bu yüksek duvarı örterek karşı yamaçtan birbiri üzerinde yükselen ama birbirinin manzarasını kapatmayan bir görünüm verirler. Dereleri aşmak için sık sık taş ve bazen ahşap köprüler yapılmıştır.<sup>262</sup> İnşa edilen taş ve ahşap köprüler, kentte bir noktadan diğer noktaya yol almayı kolaylaştırdıkları için bölge açısından önem taşırlar.

---

<sup>262</sup> Günay, a.g.e., s.124



### **Resim 3. Şehir Kesiminin 1930'lu Yıllardaki Görünümü**

Şehir kesiminde yaşayan eski Safranboluluların sayısı azdır ve genelde yaşlılardan, çocukları Safranbolu dışında yaşayanlardan oluşmaktadır. Köydeki alışkanlıklarını sürdürüp, geçimlerinin büyük bir kısmını tarla ve bahçe işlerinden sağlarlar.<sup>263</sup>

Safranbolu'da yerleşim yapısı Şehir mevkiinde yoğunlaşırken, **Bağlar Bölgesi** daha çok ikincil kullanımlar için işlev görmüştür. Kent merkezi ormanlarla çevrilidir ve farklı yükseklikler üzerinde kurulmuştur; bu nedenle Şehir kesimi ile Bağlar kesimi arasında ısı farkı meydana gelmektedir.<sup>264</sup> Yaz aylarında serin olması sebebiyle Bağlar yazlık ikamet bölgesidir. Topografya burada Çarşı'da olduğu gibi çeşitlilik göstermez. Yine de çok sık ağaçlıklı bahçeler arasında labirent gibi dolanan yollar çok büyük bir kent parçasında geziyormuş hissi verir.<sup>265</sup>

Bağlar kesiminde arazi eğimi azdır. Anayol ve sokak başlarındaki evler arasındaki mesafeler daha azdır. Yol kenarlarındaki su arklarından kentin sulama suyu

<sup>263</sup> Aktüre, Şenyapılı, a.g.m., s.85.

<sup>264</sup> Koçan, a.g.e., s.113.

<sup>265</sup> Günay, a.g.e., s.114.

akar. Bu su Bağlar'a ismini veren bağ alanlarının sulanmasında kullanılır. Bu kesimde çıkmaz sokaklara daha çok rastlanır. Evler çoğunlukla sokağa bitişiktir.<sup>266</sup>

Bağlar yazlık ikamet bölgesi olarak işlev gördüğü ve belli bir mevsim süresince kullanıldığı için burada meydanlara, köprülere ya da büyük binalara rastlanmaz. Bu nedenle kentlinin gözlemleyebileceği belirli bir sınır ya da odak noktası yoktur. Bölgedeki tarihi evler, bahçeler ve bölgeye adını veren bağlar, dikkat çeken nirengi noktalarını oluşturmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'ne kadar Rum halkının yerleşim yeri olan yer ise **Kıranköy**'dür. Eğimli bir araziye yerleşmiş olan Kıranköy'deki evlerde eski Rum duvar ustalarının taş işçiliği ön plâna çıkar. Rumların yaz-kış yaşadıkları bu evlerde haremlik-selamlık ayrımı yoktur. Evlerin zemin ya da eğimden kazanılan bodrum katlarında şarap evi, terzi, kunduracı, fırın, yorgancı gibi mekânlar yer almaktadır.<sup>267</sup> Bu özellik, evlerin alt kısmında, geçim kaynağını oluşturan mesleğin icra edildiği dükkanların yer aldığına anlaşılmasına yardımcı olur. Kıranköy, Şehir ve Bağlar'daki topluluk arasında kalmış ve daha çok Bağlar kesiminin yerleşme özelliklerini taşıyan bir ticaret ve geçiş bölgesi olma görevini üstlenmiştir.

Kıranköy konum olarak da Şehir kesimi ile Bağlar arasında yer alır ve sınırı iki bölge arasında çizilir. Safranbolu'nun yeni kent merkezi olduğu için çok sayıda binayı, dükkânı ve geniş yolu içinde barındırır. Kentin büyük caddeleri 'yol' ögesinin baskın bir şekilde algılanacağı fikrini ortaya koyar. Kentteki büyük caddelerin ortasında yer alan meydan farklı geçiş alanları arasında bağlantı kurarak odak noktasını oluşturur. Misak-ı Milli Meydanı, etrafında konumlanmış alışveriş merkezi ve park kentliler tarafından algılanan nirengi noktalarındandır.

Safranbolu'nun üç yaşam bölgesinin de farklı konut tarzına sahip olduğu görülür. Ancak, konutların hızlı bir modernleşme sürecine girmesi ve zenginliği yansıtması, üç kesimde de görülen ortak özelliktir. Şehir, Bağlar ve Kıranköy kesimindeki konutların diğer ortak özellikleri; kullanılan inşaat malzemesi, kusursuz yapı işçiliği, taşıma sistemi ve yapı elemanlarıdır.

---

<sup>266</sup> Koçan, a.g.e., s.125-126.

<sup>267</sup> Aktüre, Şenyapılı, a.g.m., s.71.

Safranbolu'daki kent imgesi öğeleri yalnızca binalardan, yollardan, meydanlardan ya da geçitlerden oluşmaz. Kent, tarihi ve kültürü birikimine ek olarak, doğal güzellikleriyle de dikkat çeker. Safranbolu sınırları içinde yer alan çok sayıda kanyon, mağara, orman ve kentin kuş bakışı seyredilmesini sağlayan Hıdırlık Tepesi nirengi noktası olarak kabul edilebilir.

Cumhuriyet sonrası kentin ekonomik yapısını dönüştüren gelişme, 1937 yılında Karabük Demir ve Çelik fabrikalarının kurulmasıdır. Fabrikanın kuruluşundan sonra işgücü açığının doğması, yüksek ücret ödenmesi, sosyal ve gelecek güvencesi nedeniyle işgücü kayması, 1910 yılında çıkarılan bir yasa ile lonca örgütlerinin kaldırılması ve dolayısıyla Karabük'te yeni bir ticari merkezin doğması, Safranbolu ekonomik yapısını değiştirmiş ve 19. yüzyıldaki işlevlerinin büyük bir kısmını yitirmesine neden olmuştur.<sup>268</sup>

Karabük Demir Çelik İşletmeleri'nde işçi olarak çalışabilmek özellikle gençler için geleceğe dönük en önemli güvencedir. Esnaf ve zanaatkarların 1950'li yılların ortalarında başlayan ve artarak devam eden, dükkânlarını kapatarak fabrikada işçi olma veya Karabük'te yeni dükkân açma arzuları, 1970'li yılların başında Safranbolu'daki ticari hayatın çok büyük ölçüde sönmesine yol açmıştır.<sup>269</sup> Safranbolu halkının ev ve işyeri konusunda yaptığı tercihler, yerleşim yerlerinin değişmesine, sosyal yapının ve geleneklerin zamanla dönüşüme uğramasına sebep olmuştur.

### 1.3. SAFRANBOLU EVLERİ

Safranbolu halkının ikamet ettiği farklı bölgeler arasında gerek yerleşim plânı, şeması gerek mimari özellikleri açısından karakter ayrımları vardır. Kentin değişen ekonomik yüzü, nüfus yapısını, meslek dallarını, hayat tarzlarını ve konut biçimlerini de şekillendirmiştir. Aynı kent parçası üzerinde, birbirine çok yakın topraklar arasında dahi çeşitlilik gösteren yerleşim özelliklerine, konut biçimlerine rastlamak kaçınılmaz hale gelmiştir.

Safranbolu'yu Türkiye'de ve dünyada üne kavuşturan etmen, geleneksel Türk mimarisini yansıtan Safranbolu evleridir. Hem kentsel konumları hem de mimari yapılarıyla dikkat çeken Safranbolu evleri, geçmişten gelen ortak kent kültürünü ve

---

<sup>268</sup> Gönenç, a.g.e., s.31.

<sup>269</sup> Ulukavak, a.g.e., s.1-2.



değerleri yaşatmayı sürdüren önemli simgelerdendir.<sup>270</sup> 18. ve 19. yüzyıl Türk hayatının ekonomisini, kültürünü, teknolojisini ve yaşam biçimini yansıtan yaklaşık 2000 Safranbolu evinden 800 kadarı yasal koruma altındadır.<sup>271</sup>

İnşa edildiği dönemin ekonomik kaynakları, mimarlık bilgisi, kalabalık aile yapısı Safranbolu evlerini biçimlendiren unsurlardır.<sup>272</sup> Geçmiş dönemin izlerini taşıyan evlere Anadolu'nun farklı yerlerinde de rastlamak mümkündür, ancak bu evlerin çoğu ya yıkılmış ya da az sayıda kalmıştır. Çok geniş bir alana yayılan Safranbolu evleri, dokusu bozulmadan korunabilmiştir.<sup>273</sup> Safranbolu evi, kendine has özellikleri içeren bir “marka”dır, denilebilir.

Sayıları 800’e ulaşan ve korunması gereken anıt eser olarak tescil edilmiş evler; tarihte kentin yazlık bölgesi olan Bağlar, mübadele yıllarına kadar Rum halkının yerleşim alanı olan Kıranköy, tarihi üretim ve ticaret merkezi olan Çarşı, eski deri üretim merkezi Tabakhane ile iki vadide yerleşen Gümüş ve Akçasu bölgelerinde gruplanmış durumdadır ve yerleşim, plân şeması, mimari özellikler açısından karakter farklılıkları göstermektedir.<sup>274</sup> Ancak hepsinde ortak olan bir nokta vardır; o da doğa-insan-ev, sokak-ev, sokak-çarşı ilişkilerinin son derece düzenli ve dengeli olmasıdır. Evler yapılırken hem doğaya hem de çevre bütünlüğüne saygı ilke edinilmiştir.<sup>275</sup>

Kentin genel oluşumunda işlevsellik ön plânda tutulmuştur ancak estetik kaygılar da hiçbir zaman göz ardı edilmemiştir. Evler, merkezi konumdaki kamu binalarını, dini yapıları ve anıt eserleri göreceğ şekilde inşa edilmiştir.<sup>276</sup>

Safranbolu’da doğal güzellik ve kültürel yapı birbirlerini tamamlayarak bütün oluşturur. Kent merkezinde kültürel yapıyı oluşturan unsurlar, dini tesisler, sağlık kuruluşları, çeşmeler, han ve hamamlar iç içe inşa edilmiştir. Kentin geneli mahalleler halinde, plânsız fakat doğal dokuya uyum sağlanarak kurulmuştur. Mahalleler kentlerin

---

<sup>270</sup> Safranbolu Dünya Miras Kenti, İzmir, Ajans7b, 2013.

<sup>271</sup> Safranbolu Belediye Başkanlığı, *Dünya Mirası Safranbolu*, 3 Nisan Ajanslık Hizmetleri, 2007, s.4

<sup>272</sup> Safranbolu Dünya Miras Kenti, İzmir, Ajans7b, 2013.

<sup>273</sup> Kızıltan Ulukavak, *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2007, s.39.

<sup>274</sup> Gönenç, a.g.e., s.41.

<sup>275</sup> Safranbolu Belediye Başkanlığı, *Dünya Mirası Safranbolu*, 3 Nisan Ajanslık Hizmetleri, 2007, s.5.

<sup>276</sup> Safranbolu Dünya Miras Kenti, İzmir, Ajans7b, 2013.

dokusal hücrelerini oluştururlar ve genellikle dini mekânlar, toplumun ortak kullandığı kamusal mekânlar ile çarşı etrafında kurulmuştur.<sup>277</sup>

Safranbolu'daki meydanlar kent yaşamını canlandıran, kamusal, açık alanlardır. Kentin meydanları dinlenme gibi bireysel isteklere, karşılaşma gibi belirli bir amaca yönelik toplu etkinliklere ve toplumsal deneyimlere olanak sağlar.<sup>278</sup> Kentin ortak alanlarını oluşturan kamusal mekânlar önemli işlevlere sahiptir. Önemli toplumsal işlevler bu mekânlarda gerçekleştirilir.

Kentin tasarımı İslami kültürün hassas ölçüleri göz önüne alınarak yapılmış, merkeze en temiz işlerin yapıldığı dükkânlar konumlandırılmış ve kuytu bölgelere gidildikçe hijyenin daha az rastlandığı dükkânlara yer verilmiştir.<sup>279</sup> Kent kurulurken belli bir hiyerarşik düzene göre tasarlanmış, toplumu temsil eden kurum ve yapılar merkeze alınarak belli bir kent sistematiği oluşturulmaya çalışılmıştır.<sup>280</sup>

Kentin genelinden Safranbolu evlerine bakıldığında, bu evlerin önemli bir kültür birikiminin, maddî zenginliğin ve ustalığın birleşimi olduğu sonucuna varılabilir. Safranbolu'daki hiçbir ev gelişigüzel inşa edilmemiştir. Çoğu bahçe içinde, üç katlı olan evler, kalabalık ailelerin yaşayabileceği şekilde tasarlanmış, estetik biçimlendirilmiş yapılarıdır.<sup>281</sup>

Tarihsel gelişim süreci, mimari özellikleri, plân tipi, kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler bakımından Safranbolu'daki evler, geleneksel konut mimarisinin izlerini taşıyan "Türk evi" kavramının başarılı örnekleri olarak gösterilirler.<sup>282</sup> Osmanlı Dönemi'nde Safranbolu'da inşa edilen konaklarda ise, Hititler'den miras kalan strüktür ve yapı sistemleri kullanılmıştır.

Aile yapısı, sosyo-ekonomik özellikler, iklim ve kültür, Safranbolu evlerini biçimlendirmiştir. Evlerin tipolojisini belirleyen en önemli unsur ise, kalabalık aile yapısıdır.<sup>283</sup> Evler inşa edilirken akılcı, esnek ve pratik çözümler uygulanmış, bireyin

---

<sup>277</sup> Koçan, a.g.e., s.128-130.

<sup>278</sup> Koçan, a.g.e., s.131-132.

<sup>279</sup> Yücer, a.g.e., s.31.

<sup>280</sup> Yücer, a.g.e., s.28.

<sup>281</sup> Aksoy, Kuş, a.g.e., s.20.

<sup>282</sup> S. Gülçin Bozkurt, "19. yüzyıl'da Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 2, 2013, s.37.

<sup>283</sup> Bozkurt, a.g.m., s.52.

rahat ve düzenli yaşayabilmesi temel kıstas olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, doğaya ve insana saygılı olma ilkesi de hiçbir zaman ihmal edilmemiştir.

Safranbolu evlerinin tasarımını belirleyen önemli etkenler; arsanın biçimi, topografyası, manzarası ve sokağa göre durumudur. Genelde evler sokağı çevreleyen bahçe duvarının üzerine kurulmuş gibidir. Düzgün kenarlı olmayan küçük arsalarda zemin kat arsanın bu biçimine uyar. Orta kat ise çıkmalar yaparak dik kenarlı üst katı hazırlar. Üst katta dik kenarlı mutlak düzen çıkmalarla kurulmuştur. Bu çıkmalar üçgen ya da yamuk tabanlıdır. Üçgen çıkmalar odaların manzarayı ve sokağı birbirlerini engellemeden görmelerini sağlar.<sup>284</sup>

Safranbolu yerleşim dokusunun en temel unsurunu, Türk evlerinin genelinde hakim olduğu üzere ahşap oluşturmuştur. Ormanlık bir bölgede bulunması, Safranbolu ve etrafındaki yerleşim alanlarının ahşaptan yararlanmasına neden olmuştur.<sup>285</sup> Ahşap yapı malzemesi yörelere göre değişik ağaçlardan, değişik boyutta, kesitte ve teknikte hazırlanmıştır.<sup>286</sup> Ahşap; yapı strüktürü ve iç mekân donatı elemanlarının oluşturulmasında en fazla kullanılan yapı malzemesidir. Ahşabın sıklıkla kullanılması kent dokusunda da etkisini göstermiş, ahşabın kendine özgü sıcaklığını yansıtmayı sağlamıştır. Ahşabın yıllarca bekletilerek kurutulması ve ondan sonra kullanılması, evlerde nem oluşmasını ve böceklenmeyi engellemiştir.<sup>287</sup>

Geleneksel Safranbolu evlerinin zemini ve ilk kata kadar olan kısmı kalın taş duvarlarla oluşturulmuştur ve duvarların üzeri ilk kattan başlayarak ahşap kullanılarak inşa edilmiştir. Yapının zeminini oluşturan taş duvar; dikey, yatay ve çapraz direklerin oluşturduğu çatıkların arasına topraktan yapılmış kerpiçin doldurulmasıyla meydana getirilmiştir.<sup>288</sup> Safranbolu evinde çıkmalar, pencere boşlukları ve çatı saçakları yapılırken de ahşap kullanılmıştır. Ahşabın çapraz kuşaklar şeklinde kullanılması sağlamlık ilkesini yansıtır. Bu özelliği sayesinde Anadolu'daki diğer benzer örnekleri gibi, Safranbolu evleri de yüzlerce yıl depreme karşı direnebilmiştir.

<sup>284</sup> Safranbolu Belediyesi, Safranbolu'da Turizm, www.safranbolu-bld.gov.tr, (12.05.2015).

<sup>285</sup> Aysun Özköse, *Ahşap Kültürü-Anadolu'nun Ahşap Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, Özkan Matbaacılık, 2001, s.41.

<sup>286</sup> Bozkurt, a.g.m., s.55.

<sup>287</sup> Özköse, a.g.e., s.48.

<sup>288</sup> Ulukavak, a.g.e., s.41.

Safranbolu evlerinin sokak tarafındaki duvarı, sokağı takip ederek ilerler. Aynı zamanda bahçe duvarının devamıdır ve ev ile sokağı birbirinden ayırır. Zemin kat evin temelidir ve ev içi mahremiyetine önem verildiği için taş duvarlarla inşa edilmiştir, penceresi yoktur.<sup>289</sup> Temeli oluşturan alt kata iki kanatlı büyük bir kapı ile girilir. Bu kapı taşlığa açılır. Safranbolu evinde taşlığa "hayat" adı verilir. Hayat denilen bu bölüme kışın yakılmak için alınan odunlar koyulur; çamaşır yıkama, pekmez kaynatma gibi ev işleri hayatta görülür.<sup>290</sup>

Hayattan bir merdivenle orta kata çıkılır. Safranbolu evinin orta katı, alt ya da üst kat plânına göre inşa edilen bir geçiş katı olma özelliği taşır. Orta kat, kışlık ve gündelik çalışma alanına uygun, alçak tavanlı, küçük odalı ve küçük pencereleli bir alandır. Mutfak, kiler ve ambar orta katta yer alır.<sup>291</sup>

Safranbolu evinin üst katı varılmak istenen sonucu ve ana plânı işaret etmektedir. Alt katlar sokağın biçimine uymak zorunda olduğu için evlerin plânı hakkında en iyi bilgiyi üst kat verir. Üst katın tavanı diğer katlarınkine göre daha yüksektir. Üst katta doğayla ve manzarayla ilişki kurabilmek amacıyla sokağa ve bahçeye doğru çıkmalar yapılmıştır. Çıkmalar, Türk evi özelliğine uygun şekilde doğal çizgiyi izlemekte ve ritmik bir doku meydana getirmektedir.<sup>292</sup>

Üst katta yer verilen çıkmalar, bitişikte yer alan evin manzarasını, doğayla bütünleşmesini engellemez. Türk evinin karakteristik özelliği olan doğaya ve insana saygı ilkesi, en doğru şekilde yaşatılmaktadır. Bu özellik mimari ile insan ve insan ilişkileri arasında güçlü bir bağ kurmakta ve insanların önceliklerinin, kişisel fayda ve kazanma merkezli bir bakış açısından çok, diğerlerini düşünme perspektifi çerçevesinde geliştiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.<sup>293</sup>

Safranbolu evlerinde evin temel ve en önemli ögesi odadır. Evin niteliklerini belirleyen başlıca etken işlev ve ondan kaynaklanan gereksinimler olduğu için, odaların iyi bir yaşam alanı sunması önemli hale gelmiştir. Safranbolu evinde odalar birbirinden bağımsız birimler olarak sıralanmıştır. Her oda kendi başına bir bütündür ve yaşam

---

<sup>289</sup> Günay, a.g.e., s.54

<sup>290</sup> Hür Kalyoncu, *Tarih İçinde Safranbolu*, İstanbul, Özlem Matbaacılık, 2010, s.70.

<sup>291</sup> Kalyoncu, a.g.e., s.71.

<sup>292</sup> Bozkurt, a.g.m., s.55.

<sup>293</sup> Yücer, a.g.e., s.31.

alanıdır.<sup>294</sup> Safranbolu evinde her oda bir aileyi barındıracak niteliklere sahiptir. Farklı ekonomik koşullarda yapılmış olsa bile odaların düzenlenmesi, döşenmesi benzerlik gösterir; yaşam ünitesi olma özelliğine bağlı bir şekilde oturma, yemek yeme, barınma ihtiyaçlarının hepsini karşılarlar.<sup>295</sup>



**Resim 4. Safranbolu Evinde Oda İçi Görünümü**

Safranbolu’da evin tasarımına yön veren ve odaları birleştiren kısma “sofa” adı verilir. Safranbolu’da en çok karşılaşılan ev tipinde sofa evin ortasında yer alır. Sofa odalar arası bir dolaşım alanıdır.<sup>296</sup> Safranbolu evinde odaların birbirleriyle bağlantıları yoktur, direkt sofaya açılırlar. Bu durum Türk evini, Avrupa evlerinden ayıran önemli bir noktadır.<sup>297</sup>

Sofa, odalar arasındaki bağlantıyı sağlar ve aynı zamanda, ev halkının bir araya geldiği, çeşitli kutlamalara sahne olan bir toplantı yeridir. Sofa, aynı zamanda doğayla bütünleşme, dışa açılma isteğinin bir ifadesidir. Oda bir yaşama birimi olarak kapalı olmalıdır ama odanın açıldığı sofa, üstü kapalı ve soğuk rüzgârlara karşı korunup denetim altına alınmış olsa da aslında bir dış mekândır.<sup>298</sup>

Safranbolu’da gerek ev içindeki donatı elemanlarının, gerek evin dış yapısını belirleyen unsurların her birinin insan hayatıyla, alışkanlıklarıyla ilişkisi, bağlantısı

<sup>294</sup> Nigan Bayazıt, *Safranbolu Geleneksel Konutları ve Toplumsal Değişme*, Safranbolu Belediyesi Safranbolu Araştırmaları Merkezi Kültür Yayımları, No:9, İstanbul, Özlem Matbaacılık, 2014, s.313.

<sup>295</sup> Bayazıt, a.g.e., s.314.

<sup>296</sup> Kalyoncu, a.g.e., s.71.

<sup>297</sup> Bozkurt, a.g.m., s.50.

<sup>298</sup> Günay, a.g.e., s.34.

olduğu görülebilir. En ufak detaylarda bile kentin kültürünü yansıtan bir özelliğe rastlamak olasıdır. Safranbolu evinde kullanım alanlarının bireylerin ihtiyaçlarına cevap vermesi temel amaç olarak belirlenmiş ancak bu amaç için estetik bütünlük ve görsellik göz ardı edilmemiştir.

Gündelik hayata ilişkin tutumlardan, alışkanlıklardan yine Safranbolu halkının bakış açısı, insanla ve doğayla olan bağının ne denli kuvvetli olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Safranbolu’da her daim doğayla uyum içinde bir yaşam biçimi vardır. İnsanlar açık havayı severler ve doğadan mümkün olduğunca yararlanmaya çalışırlar. Bunun sonucunda yazlık yaşama biçimi ortaya çıkmıştır. Yaz gelince kışlık kesimden yazlığa göçmüştür. Bu göç düzeni Türk’ün göçebelik zamanından kalma bir alışkanlıktır. Yazın daha serin havadar bir yerde, doğa içinde yaşayarak onun nimetlerinden yararlanır.<sup>299</sup>

#### 1.4. SAFRANBOLU'NUN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında bir Anadolu ve Osmanlı kenti olan Safranbolu, Osmanlı örf ve adetlerini hayata geçirmiş; ticaret ve el sanatları faaliyetlerinin artmasıyla zenginleşmiş bir kenttir.<sup>300</sup> Zenginlik, Safranbolu’nun sosyal yaşamını olumlu etkilemiştir. Safranbolu evlerinde kalabalık aileler yaşamış, mimari yapı ve aile içi iletişim de kalabalık aile yapısına göre şekillenmiştir.

“Safranbolu’da kapalı ekonomi anlayışı hakimdir. Kapalı ekonomiye “iç içine” adı verilmiştir. Toplum kendi ihtiyacı olan maddeleri üretir. El sanatları ve ticaret geliri bir artı değer olarak birikir, zenginliği sağlar. Üretim olayı ev biçimine tümüyle yansır. Yiyecek ve giyecek evde üretilir.”<sup>301</sup>

Safranbolu’da gelenek ve din evi dışarıya kapadığı için bahçeler yüksek duvarlarla çevrilmiştir, pencereler kafeslidir. Zengin evlerinde “haremlik ve selamlık” bölümlerine rastlanır. Kadın ve erkeğe yönelik ayrı yaşam alanı yaratılmasına ya da birbirlerine görünmeden ev içinde yaşayabilmelerine olanak sağlayacak tasarımlar

---

<sup>299</sup> Günay, a.g.e., s.104.

<sup>300</sup> Ünsal Tunçözgür, *Dünden Bugüne Safranbolu*, İstanbul, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.26.

<sup>301</sup> Günay, a.g.e., s.105.

yapılmıştır. Kadınların kendilerini göstermeden selamlık bölümüne servis yapabilmeleri için, iki oda arasına dönme dolap yapılmıştır.<sup>302</sup>

Safranbolu'daki kalabalık aile yapısı tıpkı bir işletme gibi örgütlenmiştir. Kalabalık ailenin geçiminin sağlanması ve refahın artırılması için erkek çocuklarının evden ayrılmaması gerekir. Kızlar evlendirilip başka eve gitseler de, gelenekleri ve zenginliği korumak adına Safranbolu dışına çıkmalarına izin verilmez.<sup>303</sup>

“Safranbolu'daki kalabalık aile baba, anne, oğullar, gelinler, torunlar, amca, teyze ve halalardan oluşur. Safranbolu'da aileler genellikle iki çocukludur, üç çocuk az, daha fazlası ender görülür. Buna bağlı olarak kent merkezinin nüfusu çok uzun yıllar beş-altı bin dolaylarında kalmıştır.”<sup>304</sup>

Sosyal hayatta kadınlar ve erkekler iki ayrı topluluktur ancak ev içinde karı-koca bir birim oluşturur. Her birime bir oda verilerek birimin özgür şekilde yaşaması sağlanmıştır. Oda, birimin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak, yaşam alanı sağlayacak biçimdedir.<sup>305</sup>

Safranbolu'da günlük yaşam kadınlar için ağırlıklı olarak evde geçerken, erkekler çarşıda ve iş çevresinde vakit harcarlar. Kadın her türlü çalışmayı ve toplumsal faaliyeti ev içinde sürdürür, hayatını evde geçirir. Kadın aile içinde baskın karakterdir, karar mekanizmasında son söze sahiptir ama erkek evin reisidir.<sup>306</sup>

Büyük evlerde özellikle kadına çok iş düşer. Evin hanımına işlerde yardım etmesi için “evlatlık kız” alınır. Muhtaç durumdaki köylü ailelerden küçük yaşta alınan evlatlık kıza evin bir ferdi gibi davranılır ve zamanı geldiğinde çeyiz vererek evlendirilir. Evlatlık alma geleneği ekonomik refah arttıkça azalmış ve zamanla tamamen ortadan kalkmıştır.<sup>307</sup>

Safranbolu'nun yerlilerinden Sadi Yaver Ataman'ın 1930'lı yılların çizdiği genel görünümü ifade eden sözlerine göre *"kent; mukaddes vatanın kahraman, tarihi bir köşesidir. Saf ve temiz Türk adet ve geleneği hüküm sürer. Halk bu temiz adetleri Cumhuriyet rejimine uygun bir şekilde yaşamaktadır. Halkta tam bir birlik beraberlik*

<sup>302</sup> Günay, a.g.e., s.105.

<sup>303</sup> Yücer, a.g.e., s.137.

<sup>304</sup> Ulukavak, a.g.e., s.48.

<sup>305</sup> Günay, a.g.e., s.106-107.

<sup>306</sup> Ulukavak, a.g.e., s.49.

<sup>307</sup> Safranbolu Dünya Miras Kenti, İzmir, Ajans7b, 2013.

*duygusu vardır. Safranbolu halkı yardımı çok sever ve oldukça çalışkandır. Özellikle kasabanın etrafını çevreleyen köylerdeki vatandaşlar arasında üst düzeyde beraberlik vardır ve cumhuriyet sayesinde oldukça mutlu bir şekilde yaşamaktadırlar.*"<sup>308</sup>

Ekonomiye önem veren Safranbolu halkı yurt dışından gelen mallara karşı elbirliği ile boykot ilan etmiş gibidir. Türk devletinin ekonomi hakkındaki prensiplerine uygun hareket eden Safranbolu halkının geçim kazancı, emeklerinin karşılığıdır. Halkın tüm kesimleri var güçleriyle, sabırlı bir şekilde çalışırlar. "Tabaklık", "yemenicilik", "bez dokumacılığı", "boyacılık", "kalıpcılık"; ek olarak "aşçılık", "demircilik", "kunduracılık" belli başlı sanat dallarındandır.<sup>309</sup>

## 1.5. SAFRANBOLU'DAKİ KENTSEL KORUMA ÇALIŞMALARI

### 1.5.1. Koruma Anlayışı

Safranbolu'daki günlük hayatın, alışkanlıkların zamana bağlı olarak değiştiği söylenebilir. Ancak, Safranbolu'ya layık görülen "Kendini Koruyan Kent", "Korumanın Başkenti" gibi unvanlar değişmemiş, gerek ulusal gerek uluslararası alanda koruma konusundaki başarı hep devam etmiştir.

Tarihi zenginliklerle yoğrulmuş bir kent olması, Safranbolu'yu koruma konusunda daha bilinçli davranmaya yöneltmiştir. Çünkü "tarihi kent mekânları geçmişte nasıl bir çevre içinde yaşandığını gösteren açık hava müzeleridir". Tarihi kentin parçası olan binalar; mekân tasarımı, yapım tekniği, ahşap oymacılığı, duvar resmi gibi iç mekân özellikleriyle de mimari kimlik hakkında ipucu verirler.<sup>310</sup> Tarihi çevreler, çevre kullanımı ve sosyal denge açısından o yörede yaşayan halkın sosyal bağlantısını sağlamlaştırır.

Tarihi çevrelerin korunması, tarihi mirasa sahip çıkılması ve çağa ayak uydurulması bakımından çok önemlidir. Tarihi çevrelerin koruma-yaşatma ön koşullu kentsel plânlama ve tasarım çalışmalarıyla korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir.<sup>311</sup>

Tarihi çevrenin korunmasında temel amaç; kültürel mirasın korunması, kültürel sürekliliğin sağlanması, çağdaş topluma tarih ile birlikte yeni olanaklar sunulması,

<sup>308</sup> Aytekin Kuş, *Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)*, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, 2009, s.87.

<sup>309</sup> Kuş, a.g.e., s.103.

<sup>310</sup> Koçan, a.g.e.,s.42-43.

<sup>311</sup> Koçan, a.g.e., s.57.



kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesidir. Bu amaçların yerine getirilebilmesi için tarihi çevrelerin kentsel peyzaj tasarım süreci ile korunması, tıpkı Safranbolu'da olduğu gibi güncel işlevlerle yaşatılması, koruma kullanım dengeleriyle geliştirilmesi ve günün yaşam koşulları ile bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Ataerkil aile düzeninin etkisiyle 1970'li yıllara kadar "kendini koruyan" Safranbolu'nun belli bir süre sonra, korunması gerekli kent durumuna dönüştüğü fark edilmiştir. Korumanın sürdürülebilmesi için, yönetsel ve örgütsel bazı düzenlemeler gerekmektedir.<sup>312</sup> Ekonomide yaşanan dönüşüm ve sosyal ilişkilerin farklılaşması, Safranbolu'da geleneksel aile yapısının etkisini azaltmıştır.

Safranbolu'da yaşanan bu süreçte, Şehir kesimindeki tarihi evler kırsal bölgelerden Karabük'e çalışmaya gelenlere satılmıştır. Tarihi evlerini satan kent sakinleri, Bağlar kesimindeki evlerini betonarme yapıya dönüştürmüş ya da kooperatiften yeni bir daire satın alma yoluna gitmiştir. Bu durumun sonucu olarak, kent merkezindeki evlerin %90'ı el değiştirmiştir.<sup>313</sup> Tarihi evde ikamet etmenin kurallarını bilmeyen yeni kent sakinleri, kendi yaşam biçimlerine ve anlayışlarına göre yapıları değiştirmek istemişlerdir.

### **1.5.2. Koruma ile İlgili Yapılan Düzenlemeler ve Çalışmalar**

Kentin genel görünümünü, evlerin yapısını ve işlevini bozan uygulamaları engellemek amacıyla, Safranbolu Belediye Meclisi 12 Haziran 1975'te aldığı kararla, İmar Yönetmeliği'ne ek maddeler koyarak bir düzenleme yapmayı düşünmüştür. Fakat bu düzenleme kutsal mülkiyet hakkına saygısızlık görüşüyle onaylanmamıştır.<sup>314</sup>

Safranbolu'nun korunmasındaki kilit nokta; halkın duyarlılığı, sosyal, kültürel ve demografik olguların doğru bir şekilde dile getirilmesi ve buna paralel olarak alınan Anıtlar Yüksek Kurulu kararları olmuştur. Kararlarla uyumlu bir şekilde Safranbolu, dondurularak değil, içinde yaşanarak, yeni işlevler kazandırılarak korunmuştur.<sup>315</sup>

1975 Dünya Mimari Miras Yılı dolayısıyla düzenlenen bilimsel toplantılarda alınan kararların sonucu olarak, Safranbolu Belediyesi ve İTÜ Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü'nün birlikte hazırladıkları "Safranbolu Mimari Değerleri ve

<sup>312</sup>Kızıltan Ulukavak, *Safranbolu'da Bir Zaman; Bir Başkan*, Karabük, Güven Ofset, 2005 , s.80.

<sup>313</sup> Ulukavak, a.g.e., s.80.

<sup>314</sup> Ulukavak, a.g.e., s.80.

<sup>315</sup> Ulukavak, a.g.e., s.82.

Folkloru Haftası” yapılmıştır. Bu organizasyon sayesinde ziyaretçiler Safranbolu konut mimarisini ve zengin kültür öğelerini yakından tanımışlar, yerliler de kendi kültürlerinin nasıl ilgi gördüğünü, beğenildiğini fark ederek koruma konusunda daha bilinçli davranılması gerektiğini anlamışlardır.<sup>316</sup>

8 Ekim 1976’da Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Safranbolu’nun korunması kararını almıştır. Bu kararın alınmasında geçerli olan bazı gerekçeler vardır:

**Kültür ve Tarihsel Gerekçe:** “... Çok eski bir yerleşme bölgesi olan Kuzeybatı Anadolu (Paflagonya)'nun en ilginç yerleşme bölgelerinden biri olan Safranbolu'nun Osmanlı Çağı'na ait anıtlarla birlikte bulunan çok iyi korunmuş geleneksel sivil mimari örneklerinin, kenti eski Anadolu kentlerinin bugüne kalmış en önemli örneklerinden biri yapmakta olduğuna Safranbolu'nun bütünü ile korunması, eski yapıların günümüz koşullarına uygun olarak sıhhileştirilmeleri ve çağdaş hayata katılmaları, Osmanlı Çağı'nun sosyal, ekonomik ve kültürel görüntüsünün, fiziksel verilerinin önemli uygarlık verileri olarak gelecek kuşaklara saklanması gerektiğine, ...”

**Yasal Gerekçe:** “... Zonguldak ili, Safranbolu ilçesinin çeşitli tarihsel nedenlerle, günümüze kadar olduğu gibi gelen çok önemli Türk kültürünün belgesi olan, tarihi bir sit olarak anıtları, konut mimarisi, yol dokusu ve doğal özellikleriyle bir bütün olarak korunmasının zorunlu olduğuna...” denilmektedir.<sup>317</sup> Kararda, 1968’de onaylanan imar plânının koruma için yetersiz kalacağı ve yeni araştırmaların yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

1988'de Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı'nın kurulmasıyla koruma ve geliştirme çalışmalarının kent ölçeğinde belli bir düzene oturması sağlanmıştır. 1994'te restorasyonu yapılan bazı binalara plaket asılmış ve bu binalar tarihi miras olarak belgelenmişlerdir. Aynı yılın Aralık ayında Safranbolu UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girmiştir.<sup>318</sup>

Safranbolu tarih boyunca istilâya uğramamış ve bölgede kurulan uygarlıklar tarafından geliştirilen bir merkez olmuştur. Kapalı kent ekonomisi, gelenek ve göreneklerine bağlı bir sosyal yaşamın hakimiyeti vardır. Yaşanan evler kuşaktan

<sup>316</sup> Günay, a.g.e., s.349.

<sup>317</sup> Günay, a.g.e., s.349.

<sup>318</sup> Günay, a.g.e., s.355.

kuşağa aynı aile bireyleri tarafından özenle korunmuştur. Etnik yapıda da bir dönüşüm yaşanmadığı için kentin mimari dokusu örgütsel ve yasal ek çaba gerektirmeden korunabilmiştir.<sup>319</sup>

Safranbolu'nun korunması konusunda katı davranılmaması önemli bir artıdır. “Bir kent, yalnızca dışarıdan kenti görmeye gelenlerin hoşlanacakları bir görünüm içinde kalmaya mahkum olmamalıdır; o kentte yaşayanlar da kentin dokusundan, yaşantılarından hoşnut olabilmelidirler” anlayışı hakimdir.

Sanat, tarih ve mimarlıkla ilgili kimi çevreler, kentlerin korunmasında yapıların, sokakların hiç değiştirilmeden, olduğu gibi bırakılması görüşünde ısrarcı davranıp, bu tutucu bakış açısından vazgeçmemektedirler.<sup>320</sup> Ancak kentsel koruma ve yenileme çalışmaları, özgün değer taşıyan alanların ölü müze alanları olarak değil, var oldukları bölgeye katkı sağlayacak şekilde korunması gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışmalar mekânın yapısal kalitesini ve yaşam kalitesini yükseltmektedir.<sup>321</sup>

### 1.5.3. Koruma ile İlgili Değerlendirme

Safranbolu'yu koruma uygulamalarında sabit ve katı bir anlayışın benimsenmediği söylenebilir. “Hiçbir yapıya dokunulmaz, hiçbir eski ev yıkılmaz” anlayışından uzak durmaya özen gösterilmiştir. Bu nedenle sit alanı dışında, korunan bölgenin uzağındaki alanlarda, kagir yapılanmaya da olanak verilmiştir. “Tarihsel kentler korunmalıdır, ancak insandan arındırılarak, arkeolojik kalıntılar gibi korunmamalıdır; içinde yaşamakta olan bir kentin korunması söz konusu olduğundan, orada yaşayanları çağdaş yaşam koşullarından tümüyle yoksun bırakmamak başlıca amaç olmalıdır” gerçeği, Safranbolu'da göz ardı edilmemiştir.<sup>322</sup>

Kent içi ana yolların motorlu araçların geçişine izin verecek şekilde genişletilmesi, otopark alanlarına ve meydanlara yer açmak için kamulaştırma çalışmalarına başlanması, kentlilerin yaşam koşullarını kolaylaştırma amacını taşımaktadır. Tüm uygulamalar, Safranbolu'da tarihi değerleri korurken, güncel yaşamın getirdiklerine de yabancı kalınmaması için yapılmaktadır.<sup>323</sup> Tarihi dokuların ve

---

<sup>319</sup> Ulukavak, a.g.e., s.84.

<sup>320</sup> Ulukavak, a.g.e., s.89.

<sup>321</sup> Koçan, a.g.e., s.76.

<sup>322</sup> Ulukavak, a.g.e., s.89.

<sup>323</sup> Ulukavak, a.g.e., s.89-90.

yapıların sürdürülebilirliği söz konusu olduğunda yerel halkın varlığı ve o bölgede yaşaması çok önemli bir nokta hâline gelmektedir. Bölgedeki yapılanmalar ve düzenlemeler halkın yaşam tarzına göre şekillenmektedir. Tarihi yapıların yeniden kullanımında, ev sahibi toplulukla ziyaretçiler arasında ve evlerin kültürel önemi ile ekonomik sürdürülebilirlikleri arasındaki dengenin korunması gerekmektedir.<sup>324</sup>

Tarihi yapıların ve değerlerin yaşatılması geleneksel değerlerle çatışmayan yeni ve sürekli kullanımlarla mümkündür. Buna paralel olarak, tarihi kent dokusunu korumaya yönelik alınan kararlarda yapıların kullanıcı ihtiyaçlarını karşılar düzeye getirilmesine özen gösterilmiştir. Güncellemeler yapılırken bazı olumsuz ve yasa dışı uygulamaların gerçekleştiği de görülmüştür. Anıtlar Kurulu kararlarına rağmen kent içinde bazı sokaklar genişletilmiş, tescilli bazı evler yıkılmış, bazı geleneksel sokak kaplamaları beton briketlerle, betonla veya asfaltla değiştirilmiştir.<sup>325</sup> Eski Çarşı'daki evlere yenileme ya da genişletme amacıyla merdiven, teras gibi eklemeler de yapılmıştır. Bunun yanı sıra evlerin yapımında kullanılan bazı malzemelerde de değişiklik görülmüştür. Evlerin üst katlarında kullanılan ahşap çatıkların arasına doldurulan kerpiçin bakımının ve yenilenmesinin zor olması, yıpranan bölümlerin onarılmasında yeni malzemelere duyulan ihtiyacı arttırmıştır.<sup>326</sup> Safranbolu evlerine yapılan bu eklemelerin ve yapılan değişikliklerin en alt seviyede tutulması, özgün dokunun bozulmaması açısından çok önemlidir. Geleneksel kent dokusunun korunmasındaki amaç sadece yapılı çevrenin olduğu gibi korunması değildir; asıl amaç, o bölgeye özellik veren kültürün korunması olmalıdır. Bu nedenle tarihi evlere yapılacak eklemelerin dokuya etkisini en aza indirecek şekilde, belli standartlarla ve ortak bir dil ile yapılması gerekmektedir.<sup>327</sup>

Safranbolu'da hayata geçirilen uygulamalar, tarihi çevreleri korumanın dikkat isteyen ve dengeli bir anlayış gerektiren önemli bir konu olduğunu gösterir. Belki de, Safranbolu'da korunması gereken en önemli değer, yaşamın kendisidir. Korumada amaçlanan, sınırlı zamanda turistler için yaşayan bir çevre değil, öncelikli olarak

---

<sup>324</sup> Sibel Ecemiş Kılıç, Gülşen Türkoğlu, "Özgün İşlevini Sürdüren Geleneksel Konutlarda Koruma Sorunları ve Çözüm Önerileri: Safranbolu Eski Çarşı Bölgesi", *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2015.

<sup>325</sup> Günay, a.g.e., s.353.

<sup>326</sup> Kılıç, Türkoğlu, a.g.m., s.6-7.

<sup>327</sup> Kılıç, Türkoğlu, a.g.m., s.8.

yörenin esas sakinlerinin kaliteli mekânda yaşamasını hedefleyen bir kent oluşumu sağlamaktır.<sup>328</sup>

Safranbolu'da eski ve yeni yapı/yaşam tarzının dengeli bir birliktelik sergilediği de söylenebilir. Kentin tarihi kesiminde (Eski Çarşı) yer alan bazı kamusal binaların - banka ve polis merkezi binası gibi- klasik Safranbolu evi görünümüne uyarlandığı ve bu şekilde kentin tarihi doku bütünlüğünün elden geldiğince korunmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir.



**Resim 5. Eski Çarşı'da Bulunan Ziraat Bankası Şubesi**

---

<sup>328</sup> Koçan, a.g.e., s.110.



**Resim 6. Eski Çarşı'da Bulunan Polis Merkezi Binası**

1 Eylül 2015 tarihinde Safranbolu Belediye Başkanı Necdet Aksoy ile Safranbolu'daki tarihi alanların önemine ve tarihi alanları koruma uygulamalarına ilişkin bir söyleşi gerçekleştirilmiştir. Aksoy, söyleşide Safranbolu'nun UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girme süreci, koruma anlayışı ve bu anlayış doğrultusunda yürütülen çalışmalar ile ilgili düşüncelerini ifade etmiştir.<sup>329</sup>

*“Safranbolu'nun UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmesinin nedeni yalnızca özgün mimari eseri olan evleri, sokakları, çeşmeleri değildir. Safranbolu'da somut olmayan kültürel miras canlı bir şekilde korunmaktadır. Dünya coğrafyasında Osmanlı Devleti'nin zirvede olduğu dönemin kent anlayışını yansıtan yerlerin çoğu kırılmıştır, kalanlar ise yalnızca kamusal mimari örneklerini(cami, han, hamam gibi) teşkil eder. Ancak, Safranbolu'da halkın hayat tarzını yansıtan sivil mimari örnekleri ayakta kalabilmiştir.*

<sup>329</sup> Görüşme 01.09.2015 tarihinde Safranbolu Belediye Başkanı Necdet Aksoy ile Safranbolu Belediye Binası'nda gerçekleştirilmiştir.

*UNESCO Safranbolu'yu miras alanı olarak tescil ederken yalnızca belli yapıları, sokak ya da caddeleri değil, kentin üç bölgesini -Çarşı, Kıranköy ve Bağlar-bütünüyle kapsama almış ve "tarihi sit alanı" ifadesini kullanmıştır.*

*Safranbolu'nun UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alındığı dönemde prosedürler karmaşık ve zor değildi, bu nedenle listeye giriş sürecinde büyük zorluklar yaşanmamıştır. Ancak listede kalabilmek, en az listeye girebilmek kadar önemli ve özverili bir uğraşı zorunlu kılmıştır. UNESCO Dünya Miras Listesi'nde kalabilmek için korumacılık anlayışını sürekli yenilemek, geliştirmek ve kültürel mirasa zarar veren uygulamalardan kaçınma gereksinimi doğmuştur.*

*UNESCO Dünya Miras Listesi'nde Türkiye'den bir kentin yer alması önemli bir referans kaynağıdır. Tarihi evleriyle bilinen diğer bölgeler arasında farkını ortaya koyan Safranbolu, yerli ve yabancı turistler için iyi bir reklam aracı olarak işlev görmektedir. Kentin Miras Listesi'nde yer alması, gerçekleştirilmek istenen projelere destek bulma konusunda da büyük avantaj sağlamakta, gerek kalkınma ajansları gerek Kültür Bakanlığı Safranbolu'ya öncelik vermektedir.*

*Koruma konusunda eskiye göre daha net ve açık kurallar benimsenmiş, önceki zorlama ve dolaylı koruma anlayışı terk edilmiştir. Kentteki boş parsellere görünümü zedeleyecek yapılar inşa edilmesine ve tarihi dokuya tezat oluşturacak modern görünümlü binaların yapılmasına izin verilmemektedir.*

*Kentin eski yerleşim bölgesindeki yaşam hâlâ canlıdır ve Safranbolu evinde üç kuşak birlikte barınabilmektedir. Pek çoğu el değiştirmiş ve ufak tadilatlarla maruz kalmış bu evlerin kullanıma elverişli hale getirilmesi ve aynı zamanda orijinal halinin korunması için çok çaba sarf edilmektedir. Tarihi sit alanı özelliği taşıyan bölgelere yönelik uygulanan titiz koruma uygulamalarının merkezdeki yeni yapılaşmanın sınırlarını daraltması nedeniyle, kentin biraz dışında kalan alanlarda (Göztepe'den Bostanbükü'ne kadar) yeni yerleşim alanları açma mecburiyeti doğmaktadır ve bu durum sonradan inşa edilen evlerin fiyatlarının çok büyük bir oranda yükselmesine neden olmaktadır.*

*Eski meslek dallarından demircilik, bakırcılık, ahşap oymacılığı, yemenicilik devam etmektedir ancak bazıları zamana yenik düşüp yok olmuştur. Osmanlı*

*Dönemi'nde Safranbolu için çok önemli bir ekonomik kazanç kaynağı olan dericilik ne yazık ki artık icra edilmemektedir.*

*Safranbolu'daki kültürel mirası oluşturan alan, yalnızca ustalıklarla inşa edilmiş mimari eserlere sahip, içi boş bir bölge değildir; kendini yenileyen, koruyan, avantajlarını doğru şekilde kullanan, Türkiye açısından önemli bir tarihi ve kültürel değerdir.”*

## 1.6. SAFRANBOLU'NUN TURİZM POTANSİYELİ

Kentte yapılan fiziki mekân iyileştirme uygulamaları, kültürel değerleri koruma konusundaki hassasiyetin ifade edilmesi; Safranbolu dışında yaşayan insanların da takdirini kazanacak ve turizme yönelik ilginin artmasına sebep olacaktır. Safranbolu'da turizm hareketleri gününbirlik ziyaretler şeklinde başlasa da, zamanla çevre turlarını, doğa aktivitelerini ve kent içi gezilerini kapsayan hafta sonu gezileri ağırlık kazanmaya başlamıştır.<sup>330</sup>

Son yıllarda dünya genelinde turist kitlesi, kalabalık ve alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaşarak doğal ve kültürel değerlerin ön plânda olduğu “alternatif turizm” alanlarına yönelmektedir. Bu kapsamda Safranbolu yeni kültürler tanımak isteyenler için önemli bir yer tutmaktadır.<sup>331</sup>

Dünya Miras Listesi'ne girdikten sonra koruma çalışmalarına özen gösterilmesi, turistik yatırımların artırılması gibi etkenler, Safranbolu'daki turizm faaliyetlerini hızlandırmıştır. Osmanlı Dönemi'nin kültürünün izlerini taşıyan evleri ve doğal güzelliklerinin zenginliği açısından dikkat çeken Safranbolu, büyük kentlere de yakın olmasının avantajıyla yerli turistlerin sıklıkla tercih ettiği bir turizm merkezi olmuştur. Ayrıca, Dünya Miras Listesi'nde yer alması kentin, yabancı turistlerin ilgisini çekmesini sağlamıştır.<sup>332</sup>

Türkiye'nin farklı ilçelerinde -Beypazarı, Göynük, Taraklı gibi- Osmanlı evlerine rastlanır. Ancak, Safranbolu sahip olduğu tarihi, kültürel ve mimari değerlerinin özgünlüğünü, birçok değerlendirmeden sonra ispat etmiş ve UNESCO

<sup>330</sup> Koçan, a.g.e., s.199-200.

<sup>331</sup> Koçan, a.g.e., s.201.

<sup>332</sup> Nurettin Ayaz, Taner Batı, Fatma Gökmen, "Safranbolu'yu Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Destinasyon İmajı Algıları", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı: 1, 2015, s.54.



tarafından “Dünya Miras Şehirleri Listesi”ne alınmıştır. Bu başarıdan sonra kent, referans kaynağı olmuş ve adını duyurabilmiştir. Ankara, İstanbul gibi büyük kentlere yakınlığı yerli turistlerin dikkatini çekmiş ve Safranbolu önemli bir turizm destinasyonu özelliği kazanmıştır.<sup>333</sup>

Safranbolu, sahil kentlerinden sonra en çok ziyaret edilen turizm alanlarından biri haline gelmiştir. Turistler tarihi dokunun canlılığından etkilenmiş ve ulaşımdaki seçeneklerin de fazla olması nedeniyle kente gelmeye başlamışlardır. Geleneksel evleri ve iç mekân elemanlarının eşsizliği, demircilik, semercilik gibi eski meslek dallarının varlığını sürdürmesi, yöreye özgü lokum ziyaretçileri şaşırtmakta ve onlara farklı bir gezi ortamı sunmaktadır. Safranbolu, hem yerli hem yabancı turistleri büyük bir misafirperverlikle ağırlamaya çalışmaktadır.<sup>334</sup>

2003 yılı itibariyle Safranbolu, “kültür turizmi” açısından kayda değer bir noktaya ulaşmıştır. 2000 yılında Safranbolu’yu ziyaret eden yabancı turistlerin sayısı 5876 iken bu sayı 2013 yılından sonra 43850’ye ulaşmıştır.<sup>335</sup> Safranbolu’daki “turizm potansiyeli ve destinasyon imajı” ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre, yabancı turistlerin oranına bakıldığında, en fazla katılımcının Japonya’dan olduğu belirlenmiştir. Japonya’dan sonra en fazla katılım, Kore’den olmaktadır. Safranbolu en çok Asya Kıtası’ndan gelen turistlerce ziyaret edilmektedir.<sup>336</sup>

Safranbolu’yu ziyaret eden yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekmeyi başaran faktörler değişkenlik göstermektedir. Yerli turistlerin akıllarına gelen ilk faktör, mimari özellikler iken, tarihi yapı ve doğal güzellik ikinci sıradadır. Yabancı turistlerin ilgisini çeken özellik ise, görsellik olmuştur. Hemen ardından, tarihi ve mimari öğeleri akla gelen özellik olarak belirtmişlerdir.<sup>337</sup> Safranbolu'nun sahip olduğu tarihi, doğal özellikler ve mimari yapı bir araya gelerek yerli ve yabancı tüm turist kitlesini etkileyen bir bütünlük oluşturmuştur. Safranbolu’daki “huzurlu ortam”, “tarihi doku ve çevre”, “altyapı” konusundaki memnuniyet, kente gelen turistlerin tavsiye etme davranışlarını

---

<sup>333</sup> Ayaz, Batı, Gökmen, a.g.m., s.55.

<sup>334</sup> Ali Çağlar Çakmak, İrem Tuğba Kök, "Destinasyon Pazarlaması ve Safranbolu'nun Destinasyon İmajının Ölçülmesi", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2012, s.99.

<sup>335</sup> Ayaz, Batı, Gökmen, a.g.m., s.55.

<sup>336</sup> Çakmak, Kök, a.g.m., s.91.

<sup>337</sup> Çakmak, Kök, a.g.m., s.92.

olumlu yönde etkilemiştir. Bu faktörlerin ön plâna çıkması bölge halkına ve yerel yönetimlere büyük sorumluluk yüklemektedir.<sup>338</sup>

## 2. SAFRANBOLU KENT İMGESİ ANALİZİ

### 2.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Geçmişten bugüne kentlerin gelişimi, insanoğlunun gelişim süreciyle paralellik göstermiştir. Kent her dönem uygarlıkla ilişkilendirilmiş; kültür ve medeniyetin doğduğu, geliştiği yerleşim mekânları olmanın ötesinde ayırt edici özellikler de taşımışlardır. Küreselleşme süreciyle birlikte kentlerin öneminin artmasının yanında aralarındaki rekabet de aynı oranda artmıştır. Küreselleşen dünyada ülkeler kentlerin gücüne göre hareket etmektedir. Bu sebeple her kentin küresel dünyada var olabilmesi, kendi "kimliğini" bulabilmesi ve geliştirebilmesine bağlıdır. Kentler ancak kendine has özellikleriyle ön plâna çıkabilmektedirler.

Kentin öneminin artması, birçok farklı bilim dalına konu olmasını da beraberinde getirmiştir. Kentlerin ekonomik yapısı, sosyal durumu karmaşık bir görüntü sergilediğinden, artık kentler farklı bakış açılarıyla daha iyi anlaşılmaktadır. “Kent kültürü”, “kent kimliği”, “kent imgesi” bu perspektifte ortaya çıkan kavramlardır. Modern dünyanın yaşam alanını ve bireyini daha iyi analiz edebilmek için kentin kimliğini oluşturan öğeleri tam anlamıyla bilmek önemlidir. Kent kimliğini oluşturan öğeleri anlayabilmek için de kentlerin ortaya çıkış sebebinin, sürecinin, kentlere yüklenen anlamların değerlendirilmesi gerekir.

Bu çerçevede, geleneksel Türk toplum yaşantısının tüm özelliklerini yansıtan ve uzun tarihi geçmişinde yarattığı kültürel mirası, çevresel dokusu içinde koruyan örnek bir kent olan Safranbolu'nun<sup>339</sup> kent imgesinin ve kentteki imge elemanlarının tespit edilmesi araştırmanın ana temasını oluşturmaktadır. Safranbolu kent imgesi ile ilgili turist değerlendirmeleri dışında kent halkı açısından detaylı bir araştırmanın bulunmaması, çalışmanın ortaya çıkarılmasında büyük etken olmuştur.

---

<sup>338</sup> Burhan Sevim, Cihan Seçilmiş, Onur Görkem, "Algılanan Destinasyon İmajının Tavsiye Davranışı Üzerine Etkisi: Safranbolu'da Bir Araştırma", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9, Sayı 20, 2013, s.125-126.

<sup>339</sup> Mehmet Uçar, "Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumlulukları: Safranbolu Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.72.

Bir kentin sahip olduğu imge ve kimlik, insandan bağımsız, yalnızca teorik alt yapının incelenmesiyle analiz edilemez. Birey, kentin kültürünün, kimliğinin hem oluşturucu ögesi hem de taşıyıcısıdır. İmge, kültür ve en geniş anlamda kimlik, bireyin zihninde temellenir ve sonraki kuşaklara da bireylerin hafızalarında ne denli yer işgal ediyorsa o şekilde yansır. Kentin hangi öğelerinin, alışkanlıklarının, yapılarının bireylerin zihninde tutunduğunun belirlenmesi, imgeyi anlamının en geçerli yoludur. Safranbolu özelinde, halkın kenti nasıl tanımladığını, hangi yapıların, özelliklerin belleklerde yer edindiğini incelemek de bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

## 2.2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Safranbolu'da yaşayan bireylerin hafızalarında oluşan kent imgesini belirleyebilmek için Kevin Lynch'in üç Amerikan kenti'nde -Boston, Jersey City ve Los Angeles- görüşme formu düzenleyerek yaptığı ve sonucunda kent ölçeğinde görsel bir algının oluşup oluşmadığını belirlemek için katılımcılara çeşitli sorular yönelttiği "derinlemesine görüşme yöntemi" kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkan veren, yüz yüze, bire bir görüşülerek bilgi toplanmasına imkan veren bir veri toplama tekniğidir.<sup>340</sup> Derinlemesine görüşme, görüşme sırasında gösterilen kişisel tepkiler, hissedilen özel duygular ve belirli bir uyarının oluşturduğu zihinsel çağrışımların kesin detaylarının elde edilebileceği kabulüne dayanır. Ortak ve genel nitelikteki belirgin bir durumun kişiler üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlar.<sup>341</sup> Derinlemesine görüşme, etkileşimi oluşturan iki tarafın ortak çabası sonucunda bilgiyi ve anlamı inşa ettiği bir süreçtir.<sup>342</sup>

Kevin Lynch'in derinlemesine görüşme yönteminde, bireysel imge algılarının ortaya çıkarılması için küçük bir grup kent sakiniyle ayrıntılı görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde katılımcılardan yer tarif etmeleri, konum belirlemeleri, eskiz çizmeleri istenmiştir. Bütün görüşmeler kasetlere kaydedilmiş, kopyalanmıştır. Durağan ve hantal

<sup>340</sup> Hasan Hüseyin Tekin, "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 13, 2006, s.101.

<sup>341</sup> Sam, a.g.m., s.38.

<sup>342</sup> Tekin, a.g.m., s.103.

bir süreç olsa da, duraksamalardan ve ses tonunun değişiminden kentle ilgili duygu ve düşüncelerin anlaşılabilceği veriler elde edilmiştir.<sup>343</sup>

Görüşme yapılan kişiler, uzun süredir araştırma yapılan alanda yaşayan ya da çalışan veya konutları ya da iş yerleri bu alanın etrafında yer alan kentlilerdir.<sup>344</sup> Bireysel görüşmelerin neticesinde, kullanılan rotalara ya da iş yerlerine yönelik ortak yoğunlaşma, farklı bakış açılarından belirli bir grup imgesi üretilebilmesine neden olmuştur.

Lynch'in belirlediği kentsel imge elemanları sınıflandırılmış, önemlerine göre birincil veya ikincil olarak gruplanmıştır. Birincil öneme sahip elemanlar çok güçlü ve canlı olanlardır. Kentsel imge elemanlarından olan yollar, pek çok kişinin imgesinde baskındır; kent genellikle yollar ve aralarındaki ilişkiye göre algılanmaktadır. İşaret öğeleri de, kenti daha iyi tanıyan katılımcılar tarafından rehber olarak kullanılmakta ve yön bulmayı kolaylaştıran bir unsur olarak görülmektedir.<sup>345</sup>

Yapılan derinlemesine görüşme sonuçlarına göre kent imgesinin niteliğinin belirlenmesi ve kentin olası halk imgesini öngöreceğ görsel analiz yönteminin geliştirilmesi hedeflenmiştir. İmgelenebilirliğin test edilmesi, halk imgesinin kabaca oluşturulmasını sağlamak, alan araştırmalarından çıkan sonuçları değerlendirerek kentsel tasarım için öneriler ortaya koymak, derinlemesine görüşmenin daha detaylı amaçlarıdır.<sup>346</sup>

Safranbolu ölçeğinde Lynch'in görüşme yöntemini uygulamak için tarihi evlerin oluşturduğu bölgenin dışında kalan, nüfusun büyük bölümünün ikamet ettiği kent merkezi seçilmiştir. Tarihi evlerin yer aldığı Eski Çarşı Bölgesi'nin dağınık bir şekilde yapılanması, daha az nüfusa sahip olması ve kent imgesi elemanlarının tümünün kolaylıkla algılanamaması, imgeyle ilgili analiz yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle derinlemesine görüşme için Eski Çarşı Bölgesi dışında kalan, yerleşimin kurulduğu kent merkezinde bulunan Kıranköy-Hükümet Binası arasındaki kısım seçilmiştir. Önemli imge elemanlarını barındıran analiz alanı, her kesimden ve her yaş

---

<sup>343</sup> Lynch, a.g.e., s.161.

<sup>344</sup> Lynch, a.g.e., s.16.

<sup>345</sup> Lynch, a.g.e., s.87.

<sup>346</sup> Lynch, a.g.e., s.159-160.

grubundan kentlinin gün içinde uğradığı, kesişim noktalarını barındıran bir mekândır. Bu kritere paralel olarak katılımcıların seçilmesinde de esnek bir tutum sergilenmiştir.

Derinlemesine görüşmeye Safranbolu'nun farklı bölgelerinde yaşayan 30 kent sakini katılmıştır. Lynch'in derinlemesine görüşme formundaki sorular Safranbolu'ya uyarlanmıştır. Her bir katılımcıyla uygun oldukları tarih ve saat içinde bir araya gelinmiş ve formdaki sorular yüz yüze görüşmede kendilerine yöneltilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 35-40 dakika sürmüştür. Tepkilerini ve kentle ilgili yaptıkları vurguları daha iyi anlayabilmek için ses kaydı alınmıştır. Soruların cevabına göre detaylı bilgi almak için kimi zaman ek sorular da sorulmuştur. Sorular yöneltildikten sonra katılımcılardan seçilen bölgenin krokisini kendilerine göre önemli noktaları da belirterek çizmeleri istenmiştir. Bazı katılımcılar çizimlerinin iyi olmadığını düşündükleri için kroki çizmekten kaçınmışlardır. Katılımcıların yarısı kendi zihinlerinde kalan kent görüntüsüne dayanarak krokilerini çizmiştir. Kroki çiziminin ardından tüm katılımcılara seçilen bölgedeki işaret öğelerinin resimleri gösterilmiş ve bu resimlerin hangi yapılara ait olduğu sorulmuştur. Eski Çarşı Bölgesi'ni tamamıyla araştırma kapsamı dışında bırakmamak için her kentlinin bileceği düşünülen ve kent tarihi için değer oluşturan birkaç yapının fotoğrafları da çalışmaya dahil edilmiştir. İlk derinlemesine görüşme, 27.08.2015 tarihinde yapılmıştır. Tüm yüz yüze görüşmelerin sonucunda, katılımcıların görüşlerine dayanarak, kent imgesiyle ilgili ortak bir sembole, düşünceye, yargıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Kentin tasarımıyla ya da koruma konusuyla ilgili düşünceler de kentli gözünde Safranbolu'nun geleceği ile ilgili bazı ipuçlarına ulaşılmasına imkan sağlamıştır.

### 2.3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmaya Safranbolu'nun farklı bölgelerinde ikamet eden 30 kişi katılmıştır. Katılımcıların 19'u erkek, 11'i kadındır. Yaş aralığı ise 18-79 arasındadır. Çalışmaya katılan 30 kişiden 18'i Safranbolu doğumludur; kalan 12 kişi ise Sivas, Çorum, Gaziantep, Trabzon, Kırşehir, Amasya, Ankara, Kastamonu, Nevşehir gibi farklı illerden gelip Safranbolu'da ikamet etmektedir. İkamet etme süresi 17-79 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların 10'u kent merkezine yakın bir bölge olan Yeni Mahalle'de, 20'si ise kent merkezine biraz uzakta bulunan Emek Mahallesi ve Bağlar mevkiinde ikamet etmektedir.

Görüşme formunun ilk sorusu olan “Safranbolu denilince aklınıza gelen ilk sembol nedir?” sorusuna 30 kişiden 25’i “Safranbolu Evleri” cevabını vermiştir. Tarihi evlerin bulunduğu Eski Çarşı Bölgesi de katılımcıların birçoğu tarafından verilen cevaplar arasındadır. Safranbolu’nun sembolü olarak kente adını veren safran çiçeği, Safranbolu lokumu, gazozu, üzümü, yöresel yemekleri, havası, suyu, kent merkezinde bulunan yapılardan olan Yüksekokul da verilen diğer cevaplar arasındadır.

Safranbolu’nun fiziksel olarak ana hatları ile tasvir edilmesi istendiğinde, katılımcıların birçoğu Safranbolu’nun düz bir arazide kurulmadığını, inişli çıkışlı bir arazi üzerinde bulunduğunu, kanyon ve tepelere sıklıkla rastlandığını belirtmişlerdir. Kentlilerin Safranbolu’yu birçok imkânı bünyesinde barındıran, ulaşımın kolay olduğu, sanayi bakımından gelişmeye müsait olmayan, daha çok turistik ve tarihi değerlere sahip, doğal güzelliği ve yeşili bol olan, şirin bir ilçe olarak tanımladıkları görülmüştür.

Katılımcıların çoğu, işlerine yaya olarak gittiklerini, bu yolculuğun 10-15 dakika kadar sürdüğünü ifade etmiştir. İş yerine arabalarıyla giden az sayıda katılımcı da yolculuklarının en fazla 5-10 dakika sürdüğünü belirtmiştir. Kent merkezine yakın oturanlar çoğunlukla Atamerkez’in olduğu bölümden ve Sadri Artunç Caddesi’nden geçtiklerini, bu güzergâh üzerinde birçok bina, dükkân, araba ve insan gördüklerini; araç gürültüsü duyduklarını, yeni yapılan binaların inşaatlarına rastladıklarını; egzoz, duman ve çöp kokusu aldıklarını söylemişlerdir. Kent merkezinin biraz daha uzağında, Bağlar kesimine yakın oturan bireyler ise, yol üzerinde bahçe içinde yer alan evleri, yeşillikleri gördüklerini, mevsime bağlı olarak kuş sesi duyduklarını ve çiçek kokuları aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların neredeyse hepsi, yolculuklarında kullandıkları yollara hakim olduklarını, nerede olduklarını kestiremedikleri bir yerden ve yolculukları esnasında kendileri için özel anlamı olan herhangi bir bölgeden geçmediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar yaya olarak Safranbolu kent merkezinde seçilen bölgede (Kıranköy’den Hükümet Binası’na kadar) ilerlediklerinde uzun ve düz bir cadde boyunca yürüdüklerini, Atamerkez’den, Belediye Binası’ndan, Yüz Dükkânlar’dan ve Flamingo Yolu’ndan geçtiklerini; geçtikleri yerlerde yolun iki tarafında da pek çok apartmana ve altında bulunan dükkâna, bankalara, marketlere, pasaja, kafelere, meydandaki büyük anıta, PTT ve Meslek Yüksekokulu Binası’na rastladıklarını

söylemişlerdir. En çok, insan ve taşıt sesi, kafelerden gelen müzik seslerini duyduklarını; duman ve egzoz kokusu, ağırlıklı olarak da yol boyunca yer alan lokanta, kafe ve pastanelerden gelen kokuları aldıklarını ifade etmişlerdir.

Kent merkezinde yer alan, belleklerde yer eden öğeler sorulduğunda en çok Atamerkez, Misak-Milli Meydanı cevabı verilmiştir. Belediye Binası, Merkez Camii, Zalifre Otel, Bağlar Saray Otel, Mavi Köşk, Barış Manço Parkı, Kaya Çarşısı gibi yapılar da hatırlanan öğeler arasındadır.

Kent merkezinde önemli bir yer tutan Misak-ı Milli Meydanı ile ilgili olarak katılımcılara bazı sorular sorulmuştur. Tamamı tarafından sınırları ve yeri doğru tarif edilen Misak-ı Milli Meydanı; içinde Atatürk Anıtı'nın bulunduğu, resmi bayram kutlamalarının, gösterilerin yapıldığı, insanların bir araya geldiği, Ramazan eğlencelerinin yapıldığı, küçük çocukların koşup oynadığı, merkezde bulunan önemli bir alan olarak tanımlanmıştır. Bireylerin büyük bir kısmı Misak-ı Milli Meydanı'nı fiskiyeden çıkan su sesinden, güvercin seslerinden, etraftan geçen arabaların sesinden tanıyabileceklerini ifade etmişlerdir.

Misak-ı Milli Meydanı ile ilgili anıları olup olmadığı sorulduğunda, orta yaş ve üzeri katılımcılar herhangi bir anıya sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Genç katılımcılar ise, okul dönemlerinde 23 Nisan, 19 Mayıs gibi günlerde düzenlenen törenlerin Misak-ı Milli Meydanı'nda gerçekleştiğini, bu yüzden hatıralarında önemli bir yer edindiğini, ayrıca arkadaşlarıyla buluşmak için kullandıkları bir alan olduğunu da ifade etmişlerdir. Katılımcılar Safranbolu haritası üzerinde Misak-ı Milli Meydanı'nın bulunduğu bölgeyi, etrafındaki yollar ve nirengi noktalarından yola çıkarak doğru bir şekilde göstermişlerdir.

Safranbolu'nun düzenli mi yoksa karmaşık bir kent mi olduğu sorulduğunda ise, katılımcıların büyük bir kısmı yapıların yerlerinin belirgin olduğunu, kentin kendi içinde bir düzeninin bulunduğunu ve bu nedenle ulaşımın da kolaylaştığını belirterek Safranbolu'nun düzenli bir kent olduğu kanısına varmışlardır. Ancak, son yıllarda kentteki taşıt sayısı çoğalmış ve buna bağlı olarak kent içindeki trafik yoğunlaşmıştır. Üniversite öğrencisi sayısındaki artış ve beraberinde gelen konut sıkıntısı da yeni yaşam alanlarının kurulmasını mecbur kılmıştır. Katılımcılar kentte yaşanan bu gelişmelerin kenti karmaşık bir yapıya sürüklediğini ifade etmişlerdir.

Safranbolu merkezini ve Eski Çarşı'daki önemli birkaç yapıyı yansıtan fotoğraflar gösterildiğinde, katılımcıların tamamının kent merkezindeki yapıları bildiği gözlenmiştir. Eski Çarşı'da bulunan ve Osmanlı döneminde yapılan iki önemli ve bilinen eser Cinci Hanı ve Köprülü Mehmet Paşa Camii'den ise Cinci Hanı'nın bilinirlik düzeyi daha fazla olup, Köprülü Mehmet Paşa Camii tarihi değeri ve önemine rağmen fazla tanınmamaktadır. Katılımcılara kent merkezini yeterince tanıyıp tanımadıklarını anlamak için gösterilen bazı fotoğraflar şu şekildedir:



**Resim 7. Misak-ı Milli Meydanı'nın Eski Hâli**





**Resim 8. Misak-ı Milli Meydanı'nın Yeni Hali**



**Resim 9. Atamerkez**



**Resim 10. Safranbolu Meslek Yüksekokulu**

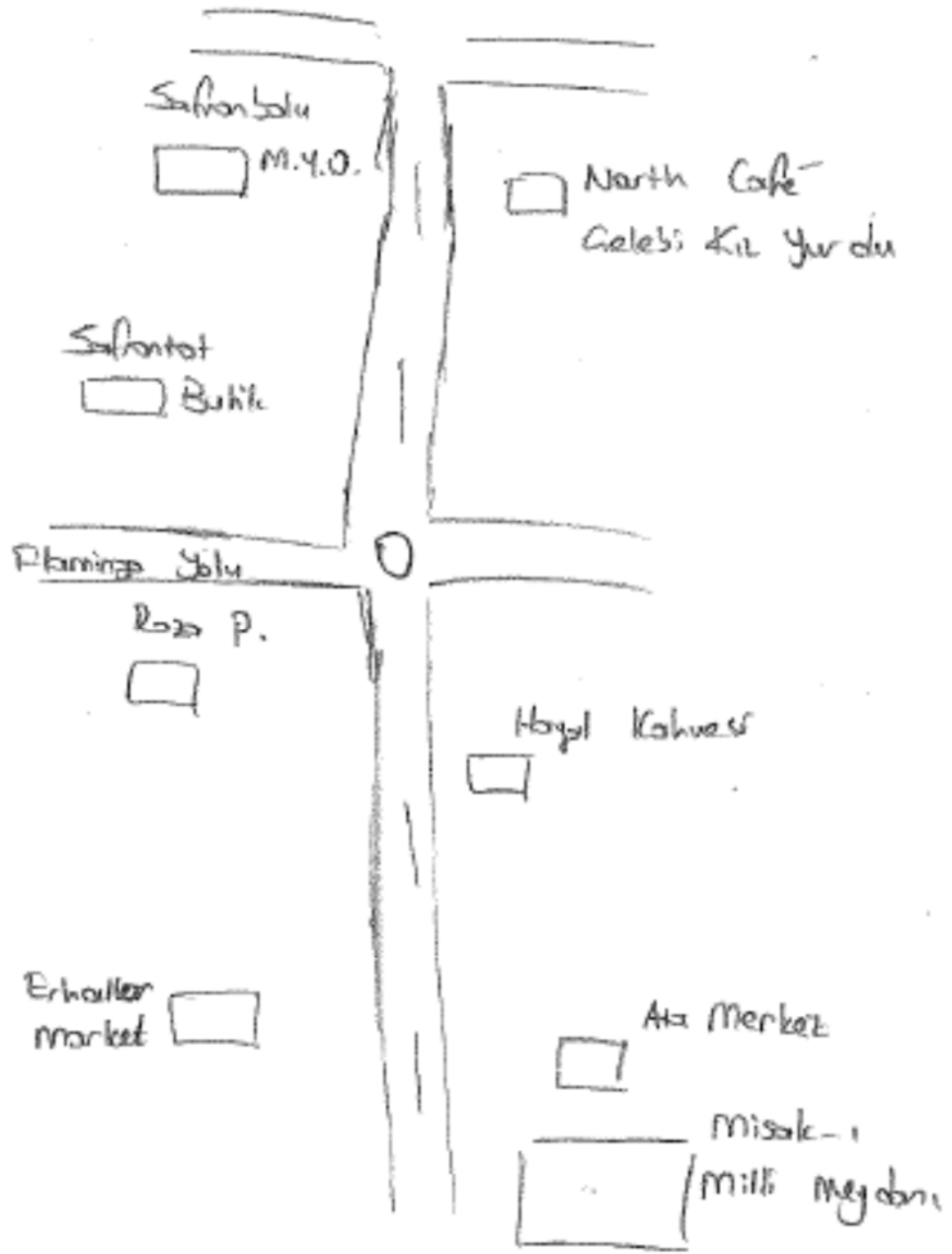


**Resim 11. Cinci Hanı'nın Dışarıdan Görünüşü**

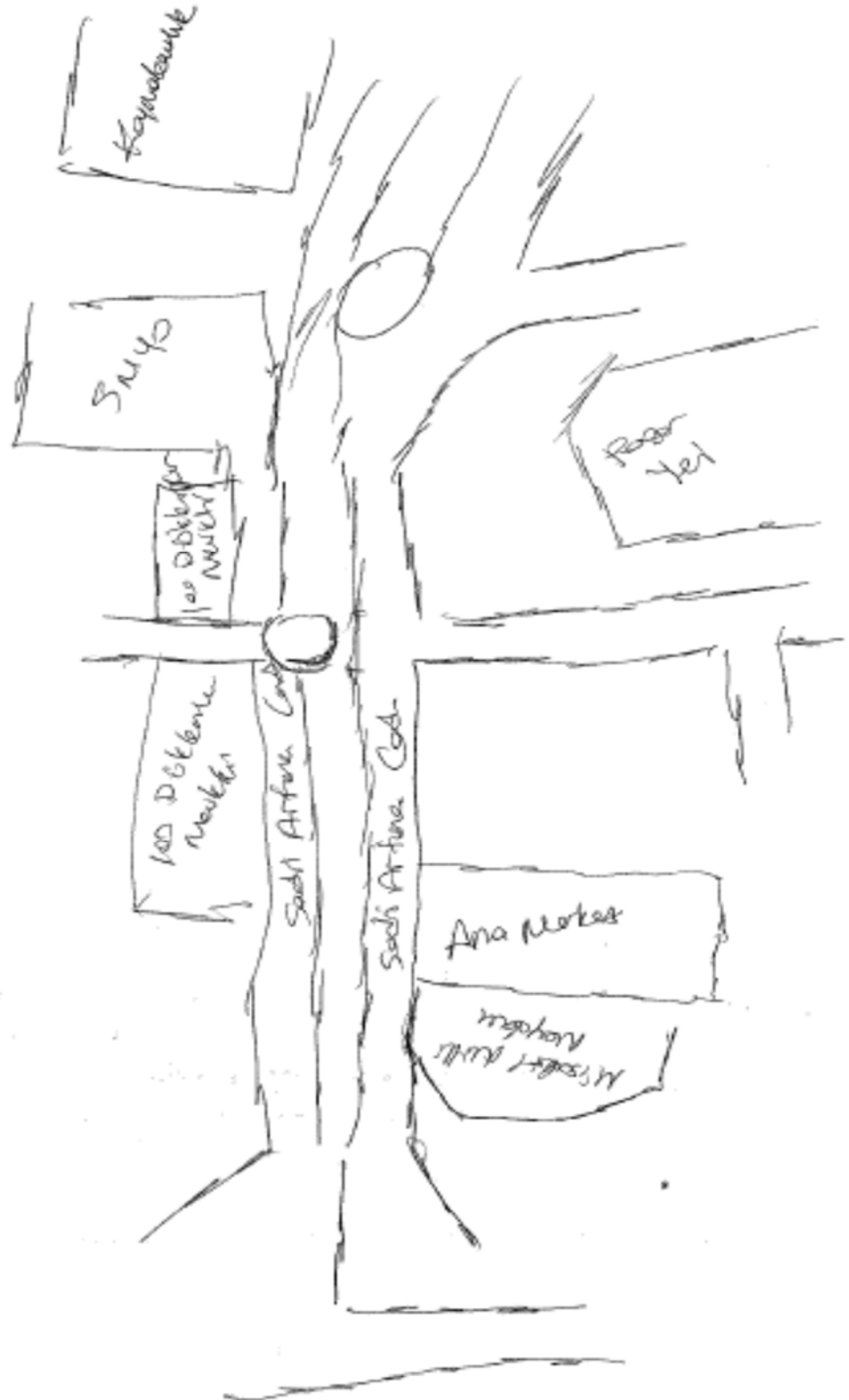


**Resim 12. Köprülü Mehmet Paşa Camii**

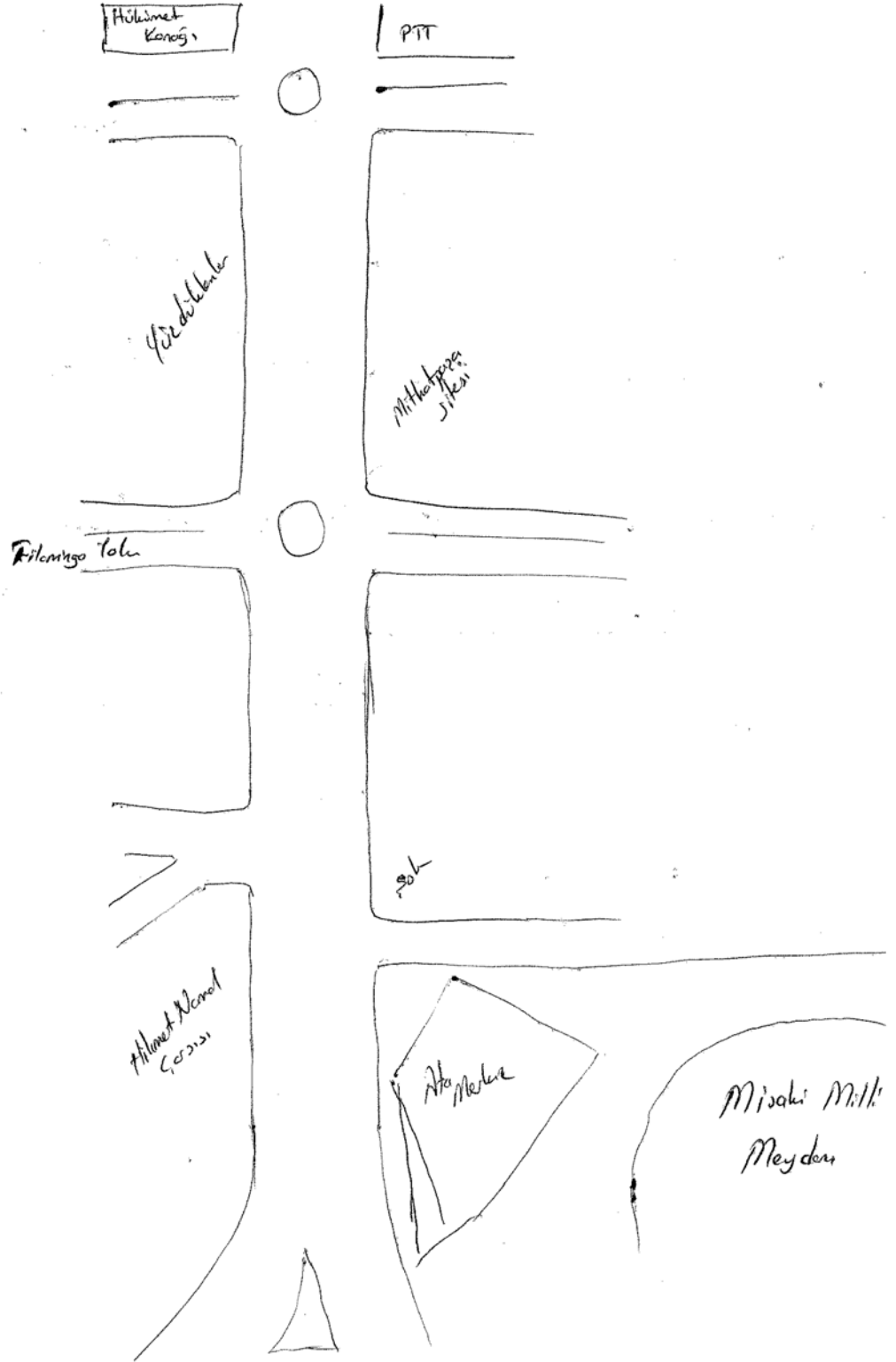
Çalışmanın son aşamasında ise katılımcılardan hatırladıkları kadarı ile Hükümet Binası'ndan Misak-ı Milli Meydanı'na varacak şekilde, kent merkezini göz önüne getirerek taslak haritası çizmeleri istenmiştir. Taslak haritasının başlangıç ve bitiş noktaları doğru bir şekilde belirtilmiş ve bu yol üzerindeki en önemli nirengi noktası olan Atamerkez tüm katılımcılar tarafından harita üzerinde vurgulanmıştır. Şekil 1'de Safranbolu'da doğmuş ve büyümüş 27 yaşındaki katılımcının, Şekil 2'de Nevşehir doğumlu ve 5 yıldır Safranbolu'da yaşayan katılımcının, Şekil 3'de 34 yıldır Safranbolu'da ikamet eden katılımcının, Şekil 4'de Safranbolu'da doğup büyümüş 24 yaşındaki katılımcının, Şekil 5'de Safranbolu'da doğup büyümüş 40 yaş üstü katılımcının ve son olarak Şekil 6'da Amasya'da doğmuş 36 yıldır Safranbolu'da yaşayan katılımcının taslak haritaları yer almaktadır.



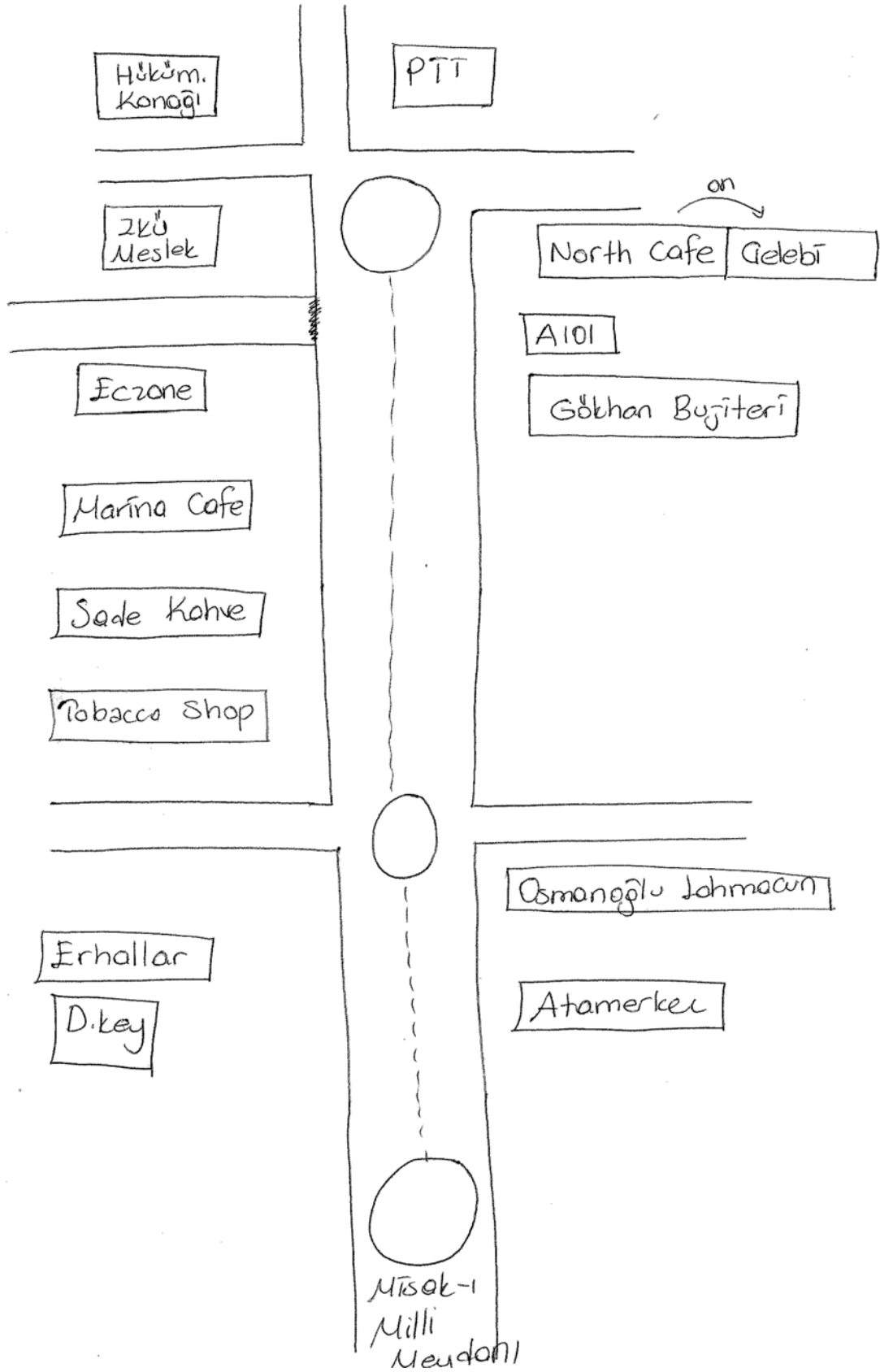
Şekil 1. Safranbolu'da Doğmuş ve Büyümüş 27 Yaşındaki Katılımcının Taslak Haritası



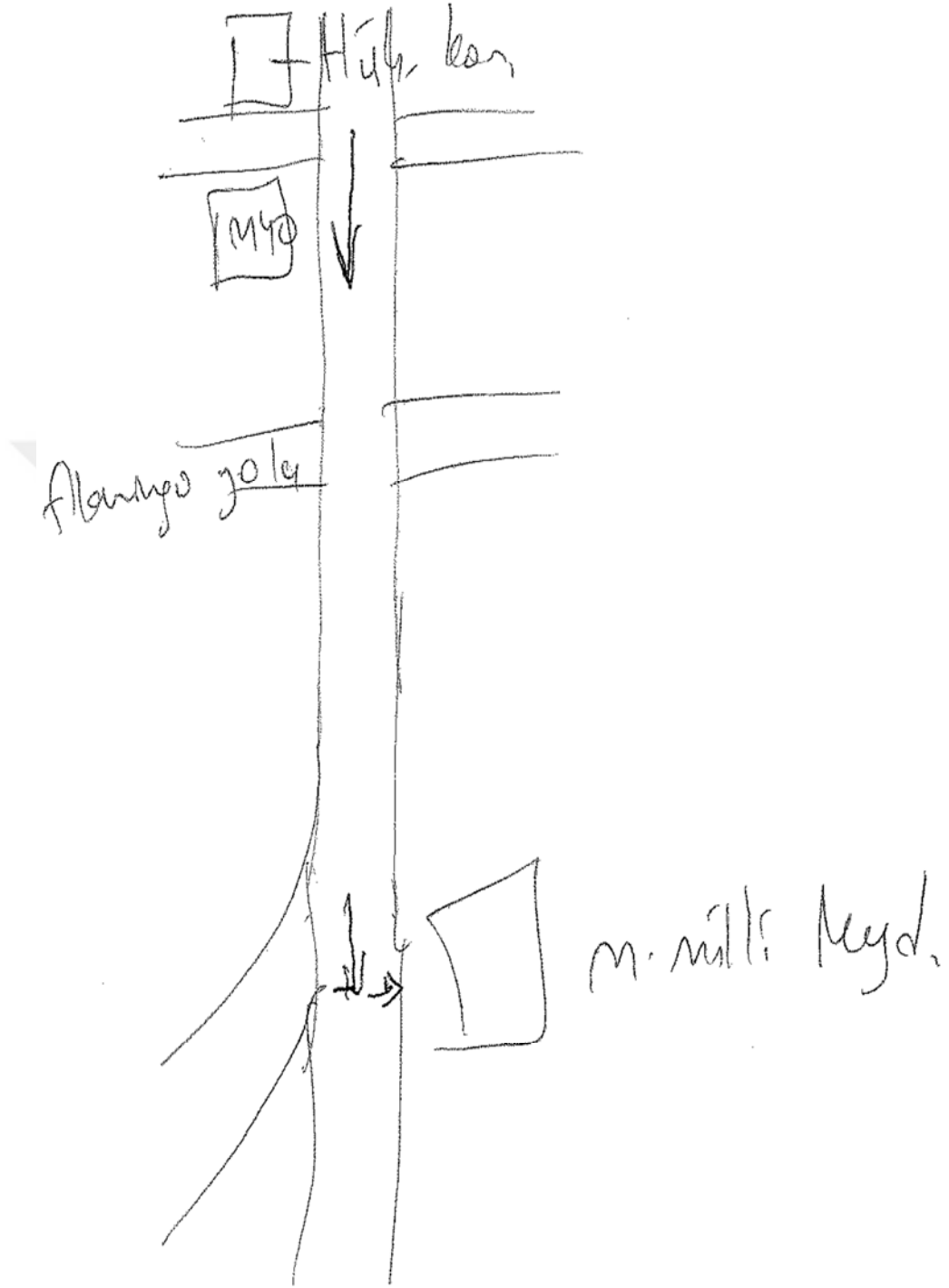
Şekil 2. Nevşehir Doğumlu ve 5 Yıldır Safranbolu'da Yaşayan Katılımcının Taslak Haritası



Şekil 3. 34 Yıldır Safranbolu'da İkamet Eden Katılımcının Taslak Haritası



Şekil 4. Safranbolu'da Doğup Büyümüş 24 Yaşındaki Katılımcının Taslak Haritası



Şekil 5. Safranbolu'da Doğup Büyümüş, 40 Yaş Üstü Katılımcının Taslak Haritası





**Şekil 6. Amasya'da Doğmuş ve 36 Yıldır Safranbolu'da Yaşayan Katılımcının Taslak Haritası**

Katılımcıların taslak haritaları incelendiğinde, imge elemanlarından nirengi noktalarının, yolların ve odak noktalarının güçlü bir şekilde algılandığı görülmüştür. Safranbolu'da yaşayan bireyler kent merkezindeki nirengi noktası niteliğinde olan önemli binaları, fiziksel unsurları kolaylıkla kavrayabilmektedirler. Görüşme formu için seçilen bölgenin uzun cadde ve yolları kapsamı, katılımcıların doğal olarak algılarındaki yol imgesini canlandırmıştır. Caddelerin kesişim noktaları da katılımcıların dikkatinden kaçmamış, taslak haritaları çizilirken bu noktalara yer verilmiştir. Taslak haritalarında güzergah olarak belirlenen caddelerin isimlerinin belirtilmemesi dikkat çekicidir. Özellikle genç katılımcıların yol üzerindeki işletmeleri isimleriyle birlikte hatırladıkları fark edilmiştir.

Lynch'in ifadelerine göre, kentte ikamet eden bireyler yolların istikametini ve başlangıç noktalarını bir arada düşünme eğilimindedirler. Başlangıç noktaları ve istikametleri net bir şekilde bilinen ve saptanan yollar daha güçlü bir kimliğe sahiptir ve kenti bir arada tutmaya yardım eder.<sup>347</sup> Kent merkezinde derinlemesine görüşme için

<sup>347</sup> Lynch, a.g.e., s.60.

seçilen bölgedeki yollar da başlangıç ve bitiş noktası belli olan, sınırları kolaylıkla fark edilebilen yapıdadır. Bu nedenle, güçlü bir imgeye sahiptir ve kentli yolları kullanırken farklı veya karışık bir yol seçeneğiyle karşılaşmayacağını bildiği için kendini güvende hisseder.

Görüşme esnasında verilen yanıtlara bakıldığında, Safranbolu'nun simgesi haline gelmiş ve kent dışından insanların da hakkında az çok bilgi sahibi olduğu "Safranbolu evleri", kentte yaşayanlar tarafından da bilinirlik açısından büyük oranda kabul görmektedir. Kentin diğer yerel değerleri (safran çiçeği, lokumu, gazozu) de bilinmekte ve Safranbolu evlerinin ardından hatırlanan öğeler arasında yer almaktadır.

Kent merkezinde ikamet eden genç katılımcıların evden işe giderken genellikle insan kalabalığı ve caddenin iki tarafında bulunan kafeleri gördükleri; egzoz kokusu aldıkları, araç gürültüsü duydukları tespit edilmiştir. Buna karşın, kent merkezinden biraz uzakta, Bağlar Kesimi'nde oturan katılımcılar daha fazla yeşillik gördüklerini, kuş sesleri duyduklarını, çiçeklerin kokusunu aldıklarını ifade etmişlerdir. Böylelikle Safranbolu'nun yaşayan iki farklı yüzü, insanların algıları yoluyla ortaya çıkarılmıştır. Safranbolu'da doğup büyüyen orta yaş üstü katılımcıların Safranbolu'nun giderek daha fazla "betonlaştığını", geçmişteki Safranbolu'ya büyük özlem duyduklarını ifade etmeleri de kentteki korumanın yanında değişimin de ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

Kent merkezindeki yapılarla ilgili bireylerin önemli ve değerli anılarının olmadığı da görüşme formundaki sorular yoluyla anlaşılmaktadır. Kentlerdeki farklılıkların git gide yok olması ve birbirine benzer yapıların oluşması, Safranbolu'da da gözlenen bir durum haline gelmektedir.

Eski Çarşı'da çok sayıda tarihi ev, konak bulunduğu ve katılımcılarda bu yapılarla ilgili belirli bir algının saptanmasının zor olacağı düşünüldüğünden, en önemli ve büyük yapılardan olan Cinci Hanı ve Köprülü Mehmet Paşa Camii'nin resimleri katılımcılara gösterilmiştir. Cinci Hanı'nın tüm katılımcılar tarafından bilinmesi, Köprülü Mehmet Paşa Camii'nin ilk başta akla gelmemesi, kentte yaşayanların zihinsel haritalarında Cinci Hanı'nın daha fazla yer işgal ettiğini göstermektedir. Bu durumun nedeni olarak; Cinci Hanı'nın geçmişten bugüne ekonomik ve siyasi öneme sahip olması, kent merkezinden gelen dolmuşların ve otobüslerin hareket noktası olması

gösterilebilir. Han, yalnızca tarihi değere sahip bir nirengi noktası değil, aynı zamanda Eski Çarşı gezi turunun başladığı bir odak noktasıdır.

Kentteki odak noktaları, hem bir kesişim noktası hem de yoğunlaşma alanı olabilir. Örneğin; derinlemesine görüşme için seçilen bölgede adı sıklıkla yinelenen Misak-ı Milli Meydanı işlek yolların kesişim noktasında yer alır ve her yaştan kent sakini için dinlenme, buluşma ya da toplanma alanı olarak işlev görür.

Safranbolu kent merkezindeki güçlü kent imgesi elemanlarından olan nirengi noktaları, kentli için bir referans noktasıdır. Kenti daha iyi tanıyan katılımcılar, nirengi noktalarını rehber olarak kullanma eğilimindedirler.<sup>348</sup> Seçilen bölgede kolayca hatırlanan "Misak-ı Milli Meydanı", meydanda bulunan "Atatürk Anıtı", "Atamerkez", "Hükümet Konağı", "Yüksekokul" gibi yapılar, kentlinin yolunu bulmasına yardımcı olmaktadır. Kent dışından gelen insanlar için ise, bir yön bulma unsurudur.

Eski Çarşı'da yaşamın canlı bir şekilde devam etmesi, belli bir sınıra kadar taşıtların girebilmesi, yenilikten ve gelişmeden kopmaması, katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından olumlu karşılanan özelliklerdir. Ancak, Eski Çarşı'nın tarihi dokusunun tam anlamıyla korunabilmesi için günlük yaşama kapatılmasını, salt tarihi bir çevre olarak kalmasını destekleyen kent sakinleri de vardır. Çağın gerektirdiği gelişmeler, artan nüfus ve talepleri, Eski Çarşı'da ikamet eden bireylerin evlerini günün koşullarına uyarlamak istemeleri, bu görüşü savunanların başlıca gerekçeleridir.

Koruma faktörünün getirdiği sınırlamaların Safranbolu'daki eski-yeni yaşam birlikteliğini zorladığı, zaman zaman tarihi çevre alanına müdahale edildiği gözlenmektedir. Bu durum, Safranbolu'nun Türkiye'deki diğer tarihi kentlerden, hem üstlendiği sorumluluğun ciddiyeti hem de günlük hayatı sürdürme çabasının büyüklüğü açısından kesin çizgilerle ayrıldığını göstermektedir.

Koruma alanının çeperinin genişlemesi Safranbolu'daki yerleşim alanlarını kısıtlamaktadır. Bu durum kentin yüksek bölgelerine doğru yapılanmayı hızlandırmış; siteler ve kooperatif alanları artmıştır. Artan nüfusun barınma ihtiyacına cevap verebilmek amacıyla kentin düzenli ve sistemli tarihi yapısına tezat olacak şekilde, birbirine benzeyen çok sayıda konut inşa edilmektedir. Çalışmada sıklıkla yinelenen "bir kentte barınan iki farklı yaşam tarzı" olgusu kendini her alanda göstermektedir. Bir

---

<sup>348</sup> Lynch, a.g.e., s.87.

tarafıta geçmişten gelen çevreye ve insana saygılı kenti oluşturma gayreti, diğer tarafta nüfusun taleplerine cevap verme anlayışı gözetilerek hızla inşa edilen yapılar, Safranbolu leğinde canlı örneklerle göz önünde durmaktadır.

Kent imgesi kavramının özü, işlevi yn bulmaktır ve bu kavram kentle ilgili duygusal çağrışımlarda bulunabilmenin temelini oluşturur. İmge, harita görevini üstlenir, kentlinin bilgilerini bağdaştırabileceği ve harekete geçirebileceği bir ereve oluşturur. Alan araştırmaları ve derinlemesine görüşme de kent imgesi analizine zemin hazırlar. Safranbolu leğinde yapılan kent imgesi analizinde de bireylerin dikkatini çeken yollar, nirengi noktaları ve odak noktaları sayesinde yönlerini kolayca bulabildikleri belirlenmiştir. Geniş perspektiften bakıldığında bölgelerle değerlendirilebilen Safranbolu, bölgeler bağlamında da yollar, odak noktaları ve nirengi noktalarının belirgin oluşuyla güçlü ve düzenli bir kent imgesine sahiptir.

## SONUÇ

Kent kavramı her dönemde uygarlık ile özdeşleştirilmiştir. Hayatı zenginleştiren, donatan gelişmeler kent yaşamı içerisinde şekillenmiştir. Kente yönelik algıya dair ortak özellikler belirlense de, zaman faktörü kente bakış açısını değiştirmiş ve kentlerin farklı çağlara göre sınıflandırılmasına neden olmuştur.

Günümüz kentlerinin temelini atan büyük gelişme, “Sanayi Devrimi” dir. Sanayi kentinde finans ve ticaret faaliyetlerinin artan oranda yapılmaya başlanması, ekonomik gelişmeleri hızlandırmış ve refahı arttırmıştır. Sanayi kenti ekonomik imkanları arttırdığı gibi, modern kenti oluşturan etmenlerin de temelini atmıştır. Kentin çehresini değiştiren, onu işlev ve içerik bakımından çok farklı bir noktaya taşıyan diğer bir gelişme ise, “küreselleşme” olmuştur. Küreselleşme ve kapitalizm etkisi ile yeniden şekillenen kentler, sosyal ve siyasal eşitsizliği üretmeye başlamışlardır. Uluslararası rekabetin yerini kentlerin rekabetine bıraktığı aşamada; kentler kazandıkları donanım ile dünya ekonomisinin bir alt sistemi olma noktasına ulaşmakta ve etkin politikalar belirleyen, kendini iyi tanıtabilen kentler ön plâna çıkarak yarışa önderlik etmekte, küresel piyasanın avantajından yararlanabilmektedir.

Kentsel mekânlar, kendini diğerlerinden farklı kılmaya çalışan ve birbirlerinden farklı bulmaya çalışan grupların, bireylerin kendine özgü oluşturdukları “değerlerin” ve “ifadelerin” yansıtıldığı alanlar haline gelmektedir. Bu çerçevede günümüze özgü kentsel mekânlar, “kimlik”, “statü”, “temsil” ve “gösterge” gibi sosyal yaşamda farklılık ve ayrışma ifade eden ve güç ilişkilerinin farklı biçimlerde yansıtılmasına karşılık gelen kavramlar çerçevesinde biçimlenmiş alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, toplumda genel itibari ile kentli bireylerin “yaşadıkları kentlerin kimliğinin izdüşümlerine göre” değerlendirildikleri gibi bir kanıya ulaşılabilir. Bu değerlendirmenin olumlu ya da olumsuz olması “o kentin zihinlerde nasıl bir çağrışım yaptığına” bağlıdır. Bu da bir kentin sundukları ile ilgili bir durumdur.

Kent kimliğinin oluşumundaki ilk unsur, kent kültürüdür. Kent mekânı, kültürel birikim ile anlamlı hale gelmektedir. Kentte bulunan tarih, doğa ve insan birikimleri, kent kimliğinin kurulmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Kent kültürü zenginleştikçe, kent kimliği de aynı oranda güçlenmektedir. Kent kimliğinin oluşumundaki diğer bir unsur ise, kent imgesidir. Kent kimliği, kentin sahip olduğu

değerlerin, bireyler tarafından algılanmasının sonucu ortaya çıkmaktadır. Kent imgesi de, bireylerin mekân anlamasına yardımcı olmaktadır. Dolayısı ile bir kentin sahip olduğu imge ve kimlik, bireyden bağımsız analiz edilememektedir. Birey, kent kimliğinin hem oluşturucu ögesi hem de taşıyıcısıdır. İmge, kültür ve en geniş anlamda kimlik, bireyin zihninde temellenmekte ve sonraki kuşaklara da bireylerin hafızalarında işgal ettiği şekilde yansımaktadır. Bu bağlamda, “*kentin hangi öğelerinin, alışkanlıklarının ve yapılarının bireylerin zihninde tutulduğunun belirlenmesi*”, kent kimliğini analiz edebilmek için önemli bir adımı oluşturmaktadır.

Kültürünü, imgesini, kimliğini bir noktada buluşturabilen, koruyabilen kentlerin sayısı oldukça azalmaktadır. Değerlerini muhafaza etme başarısını gösteren kentler ise, ayrı bir konumdadır. Türkiye’de de küresel sürece ayak uyduran, dünya kentleri ile yarışabilecek seviyeye çıkan kentler olduğu gibi, yerel değerleri ile marka olmayı tercih etmiş, özgün kentler de bulunmaktadır. UNESCO tarafından “Dünya Miras Listesi”ne alınan, ardından “Dünya Miras Şehirleri Organizasyonu”na kabul edilen ve *Korumanın Başkenti* unvanını kazanan Safranbolu, bu özel kentlerden biridir. Dünyanın en iyi korunan yirmi kentinden biri ilan edilen Safranbolu, yalnızca Türkiye'nin değil tüm dünyanın ortak sorumluluk alanı içinde bulunmaktadır.

Safranbolu’yu diğer tarihi kentlerden ayıran nokta, koruma konusundaki başarısıdır. Koruma yöntemlerinde katı bir anlayışın benimsenmediği görülmektedir. Kent tarihi değerlere ve birikime sahip olsa da, içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarına da cevap verebilmelidir. Bu bakış açısı çerçevesinde yapıların kendi halinde bırakılması yerine, çağa uygun bazı değişimlere konu olması gerektiği düşünülmüştür. Kenti korumadaki temel nokta, yapıları korumak değil, “yaşamın kendisinin tüm doğallığı ile korunmasıdır”. Safranbolu’daki bazı dolmuş duraklarının, banka şubelerinin, kütüphanenin tarihi Safranbolu evini anımsatacak şekilde yapılması, korunan bütünlüğün bir kanıtıdır.

Safranbolu kent yapısının oluşumunda ve genel manzarasında doğal elemanlar ile kültürel doku elemanları arasındaki bütünlük yanında, kentin tanınmasını sağlayan en önemli unsur, “geleneksel evlerdir”. “Safranbolu evleri”, 18. ve 19. yüzyıl Türk hayatının geçmişini, kültürünü, yaşam biçimini yansıtan mimarlık bilgisi ile yapılmışlardır. Şüphesiz tarihi evlerin Türkiye’deki varlığı, Safranbolu ile sınırlı

değildir. Osmanlı Dönemi'nin izlerini taşıyan, mimari yapısı ile fark yaratan başka kentler de vardır. Safranbolu'nun farkı; “ev, sokak, manzara bütünlüğü ile bir yaşam alanı olarak tarihi bölgeyi koruyabilmesidir”.

Yerli ve yabancı turistler tarafından bir referans teşkil eden UNESCO faktörü, kenti gelişmeye açık hale getirmiştir. Safranbolu'nun “doğal güzellikleri”, “evleri”, “kültürel ve tarihi değerleri”, kent dışında yaşayan insanların dikkatini çekmiş ve turizm potansiyelinin artmasına neden olmuştur. Ulaşımın kolay olması, tarihi yapısını koruması; yerli turistlerin Safranbolu'ya olan ilgisini arttırmış, kente düzenlenen turlarda da büyük bir artış meydana gelmiştir. Safranbolu'yu ziyaret eden yabancı turist oranına bakıldığında ise, en fazla katılımcının Japonya'dan olduğu belirlenmiştir. Japonya'yı izleyen ülke Kore'dir. Safranbolu'yu ziyaret eden turistlerin geneli “aradığını bulmuş ve gerçek anlamda keyif almış bir şekilde ziyareti tamamlamışlar ve çevrelerine de tavsiye edeceklerini” belirtmişlerdir. Safranbolu'yu daha önce ziyaret ettiği halde tercihini yine bu yönde kullananların sayısı da azımsanamaz derecededir. Bu durum, ziyaretçinin Safranbolu'dan aradığını bulmuş, tatmin olmuş bir şekilde ayrılması sonucu aynı güzellikleri tekrar yaşamak istemesi ile açıklanabilir.

Safranbolu ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, yazılmış olan makaleler ve kitaplar incelendiğinde; bu çalışmaların bir kısmının, tarihi evlerin yapısını, özelliklerini inceleyerek “mimarlık” literatürüne katkı sağlamak amacı ile ortaya konmuş olduğu; diğer bir kısmının ise, Safranbolu'daki “turizm potansiyeli ve destinasyon imajı”nın tespit edilmesine yönelik olarak gerçekleştirildiği görülmüştür. Ancak, Safranbolu ile ilgili kent, kültür, imge ve kimlik ilişkisi başlığı altında incelenebilecek bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında; *“bireylerin, kent kimliğinin hem oluşturucu ögesi hem de taşıyıcısı olması kabulünden hareketle”*, kent kimliği ve onu oluşturan öğeler detaylı bir şekilde incelenmiş ve Safranbolu özelinde, halkın kenti nasıl tanımladığını, hangi sembollerin, işaretlerin, yapı ya da özelliklerin zihinlerde yer edindiğini incelemek amacı ile *“kent imgesi bağlamında Safranbolu'nun kent kimliği analizi”* yapılmıştır. Safranbolu kent imgesi ile ilgili “turist değerlendirmeleri dışında, kentte yaşayan bireylerin düşüncelerini aktaran ve taslak haritalarına yer veren bir çalışmanın olmaması”, araştırmanın gerçekleşmesinde büyük bir etken olmuştur.

Kentsel dokuya dair algının, imgelerin zihinde şekillendirdiği imajlar sayesinde ortaya çıktığını ifade eden Kevin Lynch, kent algısı ve imge çalışmalarının temelini atmıştır. Lynch, kent imgesini “fiziksel dış dünyanın insan zihninde yer alan genelleştirilmiş resmi” olarak tanımlamış ve “Kent İmgesi” (The Image of the City) adlı eserine aktardığı analizlerini üç Amerikan kentinin merkez bölgelerinde gerçekleştirmiştir. Lynch, incelemelerinde kent ölçeğinde görsel bir formun varlığını ve kent tasarımında temel prensipleri oluşturacak bir yöntem belirlemeyi hedeflemiştir. Boston, Jersey City ve Los Angeles kentlerinin fiziksel özelliklerini detaylı bir şekilde inceleyen Lynch, kent imgesi öğelerini de ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu öğeler, “yollar”, “sınırlar”, “bölgeler”, “odaklar” ve “nirenge noktaları”dır. Kent imgesi öğelerini analiz ettikten sonra ise, “derinlemesine görüşme yöntemi” ve “taslak haritaları” kullanılarak halk imgesinin oluşturulması ve kentsel tasarım önerileri ortaya konulmasını hedeflemiştir.

“Kent Kimliği: Safranbolu Örneği” isimli bu çalışmada, Lynch’in kent imgesi analizinde yer alan “*derinlemesine görüşme formu*” uyarlanarak kullanılmış ve Safranbolu’da ikamet eden bireylere ilk kez uygulanmıştır. Bu çalışma içerisinde de belirtildiği üzere; daha önce Lynch’in yönteminin kullanıldığı, taslak haritaların ya da zihin haritalarının temel alındığı çalışmalar yapılmıştır. Fakat genellikle belli bir grup katılımcı ile sınırlandırılan bu çalışmaların analizi, “davranışsal coğrafya ve mekân algısı ile” ilgilidir. Safranbolu’da yapılan bu çalışmanın sonuçları ise, daha geniş bir bakış açısı ile incelenmiş, “kültür” ve “kimlik” kavramları da analize dahil edilmiştir.

Bu çalışmada, araştırmaya dahil edilen 30 kişi; farklı yaş gruplarından, “öğrenciler”, “çalışanlar”, “ev hanımları”, “Safranbolu’nun yerlileri” ve “kente iş veya okul sebebi ile gelip yerleşenler”den oluşmuş olup, katılımcıların Safranbolu’nun farklı yerleşim bölgelerinde ikamet etmelerine de dikkat edilmiştir.

Safranbolu kent imgesi analizinde, *Kıranköy-Hükümet Binası* arasındaki bölgede bulunan imge öğeleri ile ilgili sorulara verilen cevaplarda kente ilişkin en fazla göze çarpan sembol, “Safranbolu Evleri”dir. Katılımcıların Safranbolu’yu “yaşam koşulları açısından zorlayıcı olmayan, doğal güzelliklere sahip şirin bir ilçe” olarak tanımladıkları dikkat çekmiştir. Araştırma için seçilen bu bölgede, birçok “bina”, “dükkan”, “araba” ve “insan” görüldüğü de ifade edilmiştir. Merkeze uzak *Bağlar Kesimi’nde* oturan



katılımcılar ise, “yeşillik ve doğal güzellikleri görme açısından daha şanslı olduklarını” belirtmişlerdir.

Safranbolu kent imgesi analizinde, Lynch’in ulaştığı sonuçlara paralel bir şekilde “yollar”, “nirenge noktaları” ve “odak noktaları”nın algılanma düzeyinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Yollar ve nirenge noktalarının belirlenip üstüne kentin inşa edilmesi eğilimi, birçok kent örneğinde olduğu gibi Safranbolu’da da gözlenmiştir. Lynch’in, “katılımcıların kullanım alanını daha fazla işgal eden yerlerin kolay algılanacağı” görüşüne uygun şekilde, “*Atamerkez*” ve “*Misak-ı Milli Meydanı*”, farklı yaş ve kesimden oluşan katılımcıların taslak haritalarında yer almıştır. Taslak haritaları, daha çok ardışık stilde (sequential style) çizilmiştir. Lynch, kenti az bilen kişilerin sıralı öğelerden çok geniş bölgelere dikkat edeceğini, sonrasında yolları benimseyeceğini ifade etmiştir. Ancak Safranbolu örneğinde, katılımcıların genelinde yolları ve sıralı öğeleri algılama eğilimi tespit edilmiştir.

Safranbolu kent imgesi analizinde, Lynch’in, “kent birçok amaca hizmet eden, kişiden kişiye değişen bir yapıdır, kentlilerin amaç ve algılarına göre şekil alabilmelidir” ifadesine uygun şekilde; özellikle “*Yeni Kent Merkezi*” nde her bireyin kenti farklı şekilde algıladığı, “*Eski Safranbolu*”da beliren bütüncül kent imgesinin hakim olmadığı görülmüştür. Lynch’in analizinde, sözlü olarak belirtilen öğeler resmedilirken ihmal edilmiştir. Safranbolu örneğinde ise, görüşmede belirtilen öğeler taslak haritalarında da çizilmiştir.

Bu çalışmada, Lynch’in güçlü imgeli bir kent; “iyi şekillenmiş, farklı ve dikkate değer olmalıdır” ifadesine uygun şekilde; Safranbolu örneğinde, “*Eski Çarşı*”nın özenle ve kent düzeni gözetilerek inşa edildiği, diğer tarihi kentlerden gerek koruma anlayışı gerek Miras Listesi’ndeki konumu bakımından farklılık gösterdiği ve güçlü bir imgeye sahip olduğu görülmüştür. Yerleşim merkezini oluşturan “*Yeni Kent Merkezi*” ise, modern kentin getirdiklerine uygun şekilde yapılandırılmış, birbirine benzer yapıların görülebildiği bir yaşam alanıdır. Ancak kentte yaşayan bireyler tarafından kolaylıkla algılanan imge öğeleri çoğunluktadır ve düzenli bir kent izlenimi uyandırmaktadır.

Bu çalışmada, Lynch’in, kendi çalışmasına yönelik yapmış olduğu bazı eleştiriler de dikkate alınmıştır. Lynch, çalışmasında katılımcı grubunun yaş ve cinsiyet bakımından iyi dengelendiğini, hepsinin çevreyi tanıdığını fakat grubun içinde kent

plâncıları, mimarlar gibi konunun uzmanı kişilerin olmadığını belirtmiştir. Benzer eleştiri, bazı eksiklikleri barındırmak ile birlikte Safranbolu için bir ilk olması açısından önem taşıyan bu çalışma için de yöneltilebilir. Katılımcı grubu; ikamet edilen yer, yaş grubu gibi kriterler açısından geniş bir yelpazede oluşturulmuş olsa da taslak haritası ya da kroki çizimi, görüşme yöntemi gibi kavramlara uzak kişilerdir. Ancak bu çalışmanın, Safranbolu özelinde yapılacak olan diğer araştırmalara ışık tutması açısından olumlu bir katkı sağlayacağı düşünülebilir.

Çalışmada, Lynch'in kent imgesi analizinde olduğu gibi, Safranbolu'da yaşayan bireylerle yapılan derinlemesine görüşme ve taslak haritası çiziminden sonra "*ortak bir kent imgesi*" belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşmede yapılan yorumlara bağlı olarak da Safranbolu sakinlerinin kentle ilgili bazı önerilerine ve eleştirilerine yer verilmiştir.

Kent merkezinde tarihi anıları ve değerleri temsil eden sembollere yer verilmesi, modern görünümün yanına tarihi değer de eklenmesi, kentin güçlü imgesini koruma anlayışının sürdüğünü göstermektedir. Kentte yaşayan ve kent dışından gelmiş olan insanların zihninde Safranbolu denilince ilk akla gelen semboller, "*evler*", "*tarihi yapılar*", "*doğal güzellikler*", "*safran*", "*üzüm*", "*Safranbolu lokumu*", "*kent merkezindeki büyük caddeler*" ve "*bağ evleri*" dir.

Kentin kimliğine imzasını atan tarihi dokunun kentte yaşayanlar tarafından vurgulanması; "imge", "kültür" ve "kimliğin" tutarlılığına ve modern yapıların yerel değerleri silmediğine işaret etmektedir. Safranbolu denilince gerek kent içindeki gerek kent dışındaki bireylerde olumlu duygu ve düşüncelerin hakim olması ve oluşturulan markanın merak edilmesi, adını yurtdışında duyurabilmiş olması, "*tarihi kimliğin*" ne kadar baskın olduğunu ve kenti her daim üst seviyeye taşıdığını gözler önüne sermektedir. Safranbolu'ya marka değerini kazandıran "*tarihi kent*" ya da "*müze kent*" kimliğinin yaşatılması, kentliye hatırlatılması ve modern çağın getirdiklerinden kopmadan korunması, büyük ve hayati bir öneme sahip bulunmaktadır.

## KAYNAKÇA

- ACAR Mustafa, *Geçmişten Günümüze Ekonomik ve Ticari Hayata Bakış/ Safranbolu El Sanatları*, İstanbul, Yayıncı Kent Araştırmaları, FSF Matbaacılık, 2006.
- AKINCI Burcu, YIKICI Ayşe, YİĞİT Eda, "Değişen Kent ve Anladıklarımız", *Plânlama Dergisi*, 2004, ss. 90-95.
- AKSOY Muammer, KUŞ Aytekin, *Müze Kent Safranbolu*, İzmir, Mabsan Ofset, 1997.
- AKTAŞ İhsan, Kent Kimliği, www.haber7.com.tr. , (12.01.2015).
- AKTÜRE Sevgi, ŞENYAPILI Tansı, "Safranbolu'da Mekânsal Yapının Gösterdiği Nitelikler ve Koruma Önerilerinin Düşündürdükleri", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 1976.
- ALİAĞAOĞLU Alpaslan, "Davranışsal Coğrafyaya Bir Örnek: Öğrenci Merkezli Balıkesir Şehir İmajı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Elazığ, 2007, ss.17-44.
- ALTINTAŞ Osman, ELİRİ İsa, "Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu", *İdil Dergisi*, Cilt 1, Sayı 5, 2012, ss. 61-74.
- ALVER Köksal, "Ütopya, Mekan ve Kentin İdeal Formu", *Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 18, 2009.
- APPLEYARD Donald, "Project For Public Spaces", www.pps.org (15.05.2016).
- ASLANOĞLU Rana A., *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2000.
- ATTAR Fayez, "Kent Kültürü ve Kentleşme Süreci", *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Gayrimenkul ve İnşaat Birliği Platformu*.
- AYAZ Nurettin, BATI Taner, GÖKMEN Fatma, "Safranbolu'yu Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Destinasyon İmajı Algıları", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı:1, 2015.
- AYTAÇ Ömer, "Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, Elazığ, 2007, ss.199-226.
- BAL Hüseyin, *Kent Sosyolojisi*, İstanbul, Sentez Yayıncılık, 2015.
- BAYAZIT Nigan, *Safranbolu Geleneksel Konutları ve Toplumsal Değişme*, Safranbolu Belediyesi Safranbolu Araştırmaları Merkezi Kültür Yayını, No:9, İstanbul, Özlem Matbaacılık, 2014.
- BOZKURT S. Gülçin, "19.yüzyılda Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 2, 2013.
- CANER Cantürk, *Paradigma Dönüşümü İçinde Kentin İşlevi ve İktidarla İlişkisi*, Bursa, Ekin Yayınevi, 2010.
- CERİTLİ İsmail, *Kentleşme Sürecinin Ekonomi-Politiği ve Bir Türkiye Uygulaması*, Ankara, Yargı Yayınevi, 2003.
- CUFF Dana, "The Writings Of Appleyard", *Places Journal*, Volume 1, Issue 3, www.placesjournal.org, (15.05.2016).

- ÇAKMAK Ali Çağlar, KÖK İrem Tuğba, "Destinasyon Pazarlaması ve Safranbolu'nun Destinasyon İmajının Ölçülmesi", *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 2012.
- ÇAMDRELİ Mete, "Kentsel Kimlik Göstergeleri Olarak Kent Logoları", *II.Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu*, 2006.
- ÇORUH Mustafa, *21. Yüzyıl Kentinin Özellikleri*, Bilgi Teknolojileri Dünyası, 2007, ss.3.
- DEMİR Cüneyd, "Kent Kimliği Geliştirme Sürecinde Mekansal Model Tasarımı ve Kent Plâncılarının Rolü", *Plânlama Dergisi*, ss. 117-122.
- DEMİR Kemal, ÇABUK Suat, "Türkiye'de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 28, 2011.
- DURAN Hacı, "Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Oteli Üzerine Bir Değerlendirme", *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 29, 2008.
- ERBİLEN Süheyla Üçışık, "Kentsel Mekân Algılamasına Bir Örnek: Gazimağusa", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı 1, 2012, ss.157-166.
- ERDİNÇ Arzu, "Antalya'da Örneğinde Kent Kimliği", *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2010, ss. 193-198.
- ERKAN Ç. Nilgün, YENEN Zekiye, "Yerleşmelerde İmaj Analizi Konusunda Bir Yöntem: Kastamonu Örneği", *Megaron Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2010, ss.67-81.
- ERTAN Akkoyunlu Kıvılcım, *Kent ve Kentli Hakları*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) Yayınları, Ankara, 2014.
- ERTAN Akkoyunlu Kıvılcım, "Kentin Tükenişi ve Ütopya", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, Haziran 2003.
- ERTÜRK Hasan, DOSTOĞLU Neslihan, SAM Neslihan (Ed.), *Prof. Dr. Rana Akdiş Aslanoğlu Anısına Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KETAM) Yayını, No:4, Bursa, 2013.
- ES Muharrem, "Kent Kimliği/Kent Kültürü", *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı 17.
- ES Muharrem, *Kent Üzerine Düşünceler*, Okutan Yayıncılık, 2007, ss.96.
- Evvel Zamanda Safranbolu, [www.ulukavak.net](http://www.ulukavak.net), (11.03.2015).
- GERAY Cevat, Antakya Kent Kimliği Kurultayı, ss.108-177.
- GÖNENÇ Gökhan, *Rehber Safranbolu*, İstanbul, Ceyma Matbaacılık, 2005.
- GÜÇLÜ Sevinç, "Mekan Sosyolojisi ve Kentsel Mekan", Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.) *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014, ss.261-289.
- İLBANK, Kent ve Kentlileşme, Sayı 10, [www.ilbank.gov.tr](http://www.ilbank.gov.tr), (25.12.2014).
- İLGAR Evren, *Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2008.

- İNCEDAYI Deniz, *Çevre Tümdür - Çok Boyutlu Bir Olguya Bütüncü Bakış*, İstanbul Bağlam Yayıncılık, 2002.
- KALYONCU Hür, *Tarih İçinde Safranbolu*, İstanbul, Özkan Matbaacılık, 2010.
- KARA Barış, KÜÇÜKERBAŞ V. Erhan, "Kent Meydanlarının Tasarımına Demokratik Yaklaşım", *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 38/1, 2001, ss.1-8.
- KARADAĞ Arife, TURUT Hatice, "Üniversite Öğrencilerinin Kentsel Çevre Algısı Üzerine Bir Araştırma: İzmir Örneği", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 11/1, 2013, ss.31-51.
- KAYA Erol, *Kentleşme ve Kentlileşme*, İlke Yayınları, 2003, ss.91.
- KAYPAK Şafak, "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, 2010, ss. 373-392.
- KAYPAK Şafak, "Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Markalaşması ve Marka Kentler", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2013, ss. 335-355.
- KELEŞ Ruşen, *Kentleşme Politikası*, Ankara, İmge Kitabevi, 2015.
- KENTLEŞME ŞURASI, Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara, 2009, ss.137.
- KILIÇ Ecemiş Sibel, TÜRKÖĞLU Gülşen, "Özgün İşlevini Sürdüren Geleneksel Konutlarda Koruma Sorunları ve Çözüm Önerileri:Safranbolu Eski Çarşı Bölgesi", *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2015, ss.260-270.
- KİPER Perihan, "Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekânları ve Yitirilen Kent Kimlikleri", *Planlama Dergisi*, 2004/4.
- KİPER Perihan, *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması: Bodrum Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2004.
- KOÇAN Nurhan, *Safranbolu'da Zaman ve Mekân*, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, Karist Baskı Çözümleri, 2012.
- KOÇAN Nurhan, ÇORBACI Ömer Lütfü, "Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Kongre Turizmi, Safranbolu Çarşı Örneğinde Bir Araştırma", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2012.
- KOYUNCU Ahmet, "Kimliğin İnşasında Kent", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2003.
- KÖSTEN Yeşim Özgen, "Kentsel Kimliğin Değişen Görüntüleri: Eski Kent, Yeni Merkez Kent-İzmit", *NWSA Social Sciences*, 2015.
- KUŞ AYTEKİN, *Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)*, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, 2009.
- LYNCH Kevin, *Kent İmgesi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- LYNCH Kevin, "Çevrenin İmgesi", *Çev. İlknur Özdemir, COGITO*, Yaz '96, ss.153-161.

- MEDER Mehmet, Çiçek Zuhal, "Çağdaş Toplumda Kent ve Kentsel Mekânların Tüketimi", Neslihan Sam-Rıza Sam (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alışım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014, ss.289-325
- MUMFORD Lewis, *Tarihte Kent/ Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007.
- ÖNEM Buket, KILINÇASLAN İsmet, "Haliç Bölgesinde Çevresel Algılama ve Kentsel Kimlik", *İTÜ Mimarlık, Tasarım ve Plânlama Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 2005.
- ÖZDEMİR Şuayip, KARACA Yusuf, "Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti İmajı Üzerine Bir Araştırma", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, 2009.
- ÖZER İnan, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişim*, Bursa, Ekin Kitabevi, 2004.
- ÖZKÖSE Aysun, *Ahşap Kültürü-Anadolu'nun Ahşap Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- ÖZYURT Cevat, "Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 18, 2007, ss. 111-126.
- PUSTU Yusuf, "Küreselleşme Sürecinde Kent Antik Site'den Dünya Kentine", *Sayıstay Dergisi*, Sayı 60, ss. 129-151.
- RAPOPORT Amos, "An Approach To The Study Of Environmental Quality", [www.edra.org](http://www.edra.org), (31.07.2016).
- RAPOPORT Amos, *Culture, Architecture and Design*, Locke Science Publishing, 2005.
- RAPOPORT Amos, "On The Invisible in Architecture: An Environmental-Behaviour Studies Perspective", [www.roemenvantoor.nl](http://www.roemenvantoor.nl), (30.07.2016).
- RAPOPORT Amos, "Using Culture in Housing Design", *Housing and Society*, Volume 25, No:1&2, 1998.
- Safranbolu Belediye Başkanlığı, *Dünya Mirası Safranbolu*, 3 Nisan Ajanslık Hizmetleri, 2007.
- Safranbolu Tarihi, [www.safranbolu.bel.tr](http://www.safranbolu.bel.tr), (10.03.2015).
- Safranbolu Tarihi, [www.safranbolu24.com.tr](http://www.safranbolu24.com.tr), (05.07.2015).
- Safranbolu Belediyesi, Safranbolu'da Turizm, [www.safranbolu-bld.gov.tr](http://www.safranbolu-bld.gov.tr), (12.05.2015).
- Safranbolu Dünya Miras Kenti, İzmir, Ajans7b, 2013.
- SAM Neslihan, SAM Rıza (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alışım Mekânları: Kent ve Kentler*, 2. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014.
- SAM Neslihan, "Kent İmgesi: Bursa Örneği", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2010, ss.35-43.
- SARIBAŞ Metin, "Çevre ve Kent Estetiği", *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Bartın, Cilt 8, Sayı 9, 2006, ss.96.
- SARIBAY Ali Yaşar, "Kent ve Kimlik: Kentin Kimliği, Kentli Kimliği", (Ed.Hasan Ertürk, Neslihan Dostoğlu, Neslihan Sam), *Prof. Dr. Rana Akdiş Aslanoğlu*

- Anısına Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KETAM) Yayını, No:4, Bursa, 2013, s.251-255.
- SAYAN Yüksel, "Küreselleşen Bir Dünyada Kent, Milli Kimlik ve Kırkağaç", *Kırkağaç Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 2012.
- SCOTT Allen J. Çeviren Kübra Cihangir Çamur, "Küreselleşme ve Kent Bölgelerinin Yükselişi", *Planlama Dergisi*, 2004/3.
- SENNETT Richard, *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013.
- SEVİM Burhan, SEÇİLMİŞ Cihan, GÖRKEM Onur, "Algılanan Destinasyon İmajının Tavsiye Davranışı Üzerine Etkisi: Safranbolu'da Bir Araştırma", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9, Sayı 20, 2013, ss.115-129.
- SOYGÜZEL Hasan, "Kent ve Kültür Üstüne Bir Çeşitleme", [www.istanbulburda.com.tr](http://www.istanbulburda.com.tr), (27.12.2014).
- SUSOY Şenol, *Za'feranbolu'nun Manevi Mimarları*, Karabük, Seçil Ofset, 2014.
- TAŞÇI Hasan, "Kültür ve Medeniyetin Mekana Yansıması, Mekansal Hareketlilik ve Durağanlık Açısından Üsküdar ve San Marco Meydanları", *Kentsel Dönüşüm - Şehir Yapılandırılması Sempozyumu*, 26-29 Eylül 2012, İstanbul.
- TATLİDEDE Deniz, "Kentleşme ve Kentlileşme Bağlamında Türkiye'de Kentlilik Bilinci", *İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu Şişli Akademi Dergisi*, Sayı 1, 2014.
- TATLİDİL Ercan, "Kent ve Kent Kimliği: İzmir Örneği", *Ege Akademik Bakış*, 2009, ss. 319-336.
- TEKİN Hasan Hüseyin, "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *Sosyoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 13, 2006.
- TOPÇU Kadriye Deniz, "Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2011, ss. 1048-1072.
- TUNÇ Cihat, GÜNGÖR Harun, TAŞTAN Abdulvahap, "Kentleşme Sürecinde Dini Hayat", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011.
- TUNÇEL Harun, "Kentsel Mekânın Algılanması: Elazığ Örneği", *Ankara Üniversitesi V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, Ankara, 16-17 Ekim 2008.
- TUNÇEL Harun, "Türk Öğrencilerinin Zihin Haritalarında İslam Ülkeleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 2002, ss. 83-103.
- TUNÇÖZGÜR Ünsal, *Dünden Bugüne Safranbolu*, İstanbul, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997.
- TÜMTAŞ Mim Sertaç, *Kent, Mekân ve Ayrışma/Kentsel Mekânda Ayrışma Dinamikleri*, Ankara, Detay Yayınları, 2012.
- Türk Dil Kurumu Kent Bilimi Sözlüğü, [www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr), (18.12.2014).
- TÜRKOĞLU Handan Dülger, "Kentsel İmge: İstanbul'dan Bulgular", *İTÜ Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss.58-64.

- UÇAR Mehmet, *Konaklama İşletmelerinin Sosyal Sorumlulukları: Safranbolu Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- ULU Ali, KARAKOÇ İlknur, "İnsana Yabancılaşan Kent Sokaklarının Geçmişle Gelecek Arasındaki Yeni Kimlik Arayışı", *Uluslararası 15. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 26-28 Mayıs 2004, İstanbul.
- ULU Ali, KARAKOÇ İlknur, "Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi", *Plânlama Dergisi*, 2004/3, ss. 59-66.
- ULUKAVAK Kızıltan, *Safranbolu'da Bir Zaman; Bir Başkan*, Karabük, Güven Ofset, 2005.
- ULUKAVAK Kızıltan, *Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2007.
- WEBER Max, *Şehir: Modern Kentin Oluşumu*, İstanbul, İstanbul Matbaacılık, 2012.
- YANIK Celalettin, "Kent Sosyolojisi Alanında Yapılan Tezlerin Değerlendirilmesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ss.93-107.
- YAŞAR Mürvet, *Asaletin ve Sağduyunun Kenti Safranbolu*, İstanbul, Melisa Matbaacılık, 2004.
- YAYINOĞLU Pınar Erarslan, Susar A. Filiz, *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim*, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2008.
- YILDIRIM Ömer, "Kent Sosyolojisi Nedir?" [www.felsefe.gen.tr](http://www.felsefe.gen.tr), (26.12.2014).
- YILDIZ Evren Ülker, ARSAN Zeynep Durmuş, AKIŞ Tonguç, "Öğrenci Zihin Haritalarında Kente İlişkin Deneyimle Değişen Çevre Algısı", *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2009, ss.72-82.
- YILMAZ Nail, "Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 48, 2004.
- YİĞİT Emin, "Küreselleşen Dünyada Kentsel Alanlar: Mekânla İmtihan", Neslihan Sam- Rıza Sam (Ed.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler*, Bursa, Ezgi Kitabevi, 2014, 347-362.
- YÜCER Hür Mahmut (Ed.), *Safranbolu'da Kültür ve Medeniyet İzleri Araştırması*, Karabük, Seçil Ofset, 2014.



## EKLER

### GÖRÜŞME FORMU

1. “Safranbolu” denilince aklınıza gelen ilk “sembol” nedir? Safranbolu’yu fiziksel olarak ana hatları ile tasvir eder misiniz?
2. **a.** Her gün evinizden işinize giderken geçtiğiniz yolu açık ve tam olarak anlatınız. Bu esnada neler “gördüğünüzü”, “duyduğunuzu” veya nelerin “kokusunu aldığınızı” belirtiniz.  
**b.** Bu yolculuğunuz sırasında sizi özel olarak duygulandıran bir bölüm var mı? Yolculuğunuz ne kadar sürüyor? Yolculuğunuz sırasında hiç nerede olduğunuzu tam olarak bilemediğiniz noktalar oldu mu?
3. Yaya olarak Kıranköy’den Hükümet Konağı’na (Safranbolu Meslek Yüksekokulu'nun karşısı) kadar gidiniz. Nerelerden geçiyorsunuz? Bu sırada hangi sesleri işittiniz veya hangi kokuları duydunuz? Yolda karşılaştığınız önemli bina ve eserler nelerdir?
4. Safranbolu kent merkezinde yer alan ve sizin için önemli olan, hatıranızdan çıkmayan öğeler nelerdir? Bu öğelerin bazılarını söyleyebilir misiniz?
5. **a.** Misak-1 Milli Meydanı’nı tanımlar mısınız? Gözünüz kapalı olarak götürülseniz, o noktanın Misak-1 Milli Meydanı olduğunu nasıl anlarsınız?  
**b.** Misak-1 Milli Meydanı ile ilgili olarak özel, duygusal bir anınız var mı?  
**c.** Harita üzerinde Misak-1 Milli Meydanı'nın nerede olduğunu gösterebilir misiniz? Sınırlarını tarif edebilir misiniz?
6. Sizce Safranbolu düzenli mi yoksa karmaşık bir kent midir? Nedenini belirtiniz.
7. Hükümet Konağı'ndan Misak-1 Milli Meydanı'na ulaşacak şekilde Safranbolu kent merkezini göz önüne getiriniz ve sanki bir yabancıya tarif edermişçesine bu kısmın krokisini çiziniz.

## ÖZGEÇMİŞ

Gamze Naz ŞENDİL, 08.08.1990 yılında Bursa-Gemlik'te doğdu. İlköğretim eğitimini Gemlik Atatürk İlköğretim okulunda tamamladı. Liseyi Gemlik Celal Bayar Anadolu Lisesinde okuduktan sonra, 2008 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünü kazandı. 2012 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl içerisinde Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans programını kazanmış olup hala öğrenimi devam etmektedir.



## ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

## TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	<b>Gamze Naz ŞENDİL</b>
Tez Adı	<b>Kent Kimliği: Safranbolu Örneği</b>
Enstitü	<b>Sosyal Bilimler Enstitüsü</b>
Anabilim Dalı	<b>Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi</b>
Tez Türü	<b>Yüksek Lisans</b>
Tez Danışman(lar)ı	<b>Doç. Dr. Neslihan SAM</b>
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	<input checked="" type="checkbox"/> Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum <input type="checkbox"/> Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum <input type="checkbox"/> Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	<input checked="" type="checkbox"/> Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 21.03.2017

İmza : *G.N. Şendil*